

Derīgo izrakteņu pārvaldība Latvijā

Rīga 2023

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Revīzijas ziņojums

28.02.2023.

“Derīgo izrakteņu pārvaldība Latvijā”

Apvienotā (atbilstības/lietderības) revīzija “Vai Latvijā tiek nodrošināta ilgtspējīga derīgo izrakteņu pārvaldība?”

Revīziju veica revīzijas grupas vadītājs vecākais valsts revidents Jānis Salenieks, vecākā valsts revidente Vineta Šņepste, valsts revidente Jūlija Orlova un valsts revidente Olga Loginova, valsts revidente Dace Paegle (līdz 13.06.2021.), valsts revidents Pēteris Bricis (līdz 20.05.2022.), atbildīgā sektora vadītāja Aija Feldmane un departamenta direktore Inga Vilka, pamatojoties uz Valsts kontroles Ceturtā revīzijas departamenta 17.05.2021. revīzijas grafiku Nr.2.4.1-15/2021.

Revīzijas ziņojums stājas spēkā Valsts kontroles Ceturtā revīzijas departamenta lēmuma par revīzijas ziņojuma apstiprināšanu spēkā stāšanās brīdī.

Revīzijas ziņojuma noformējumā izmantots attēls no revidentu personīgā arhīva.

Cienījamais lasītāj!

Latvijas zemes dziļēs ir bagātīgi būvmateriālu izejvielu (piemēram, smilts, grants, dolomīts, māls, kaļķakmens) resursi, kūdras, sapropeļa u.c. resursi, kas tiek izmantoti tautsaimniecībā. Liela daļa no tiem, kā smilts, grants, māls u.c., ir neatjaunojami. Tāpēc svarīga ir derīgo izrakteņu ilgtspējīga izmantošana, tos izmantojot maksimāli efektīvi, vienlaikus nodrošinot neatjaunojamo resursu aizstāšanu ar atjaunojamiem resursiem vai otrreiz pārstrādājamiem materiāliem.

Valstij ir jārada priekšnosacījumi ilgtspējīgai dabas resursu apsaimniekošanai, stabilai un prognozējamai resursu pieejamībai, jāprasa un jāseko līdzi, lai pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas ieguves vietas tiktu rekultivētas, tas ir, sagatavotas pilnvērtīgai to tālākai izmantošanai.

Valsts kontrole ir pabeigusi apvienoto (atbilstības/lietderības) revīziju par derīgo izrakteņu pārvaldību Latvijā. Redzam, ka iepriekšējos gados valdībai nav bijis politiskas vēlmes risināt zemes dziļu izmantošanas jautājumus – valstī nav stratēģijas jeb nākotnes redzējuma par zemes dziļu izmantošanu, gausi tiek veidota sistēma, kas nodrošinātu pilnīgu, kvalitatīvu un savlaicīgu informāciju par valstī pieejamajiem un iegūtajiem derīgajiem izrakteņiem, bet esošā informācija netiek analizēta un izmantota lēmumu pieņemšanai. Līdz ar to uzraudzība pār derīgo izrakteņu ieguvī ir nepietiekama, vienlaikus derīgo izrakteņu ieguvējiem ir uzlikts nepamatots administratīvais slogs, ir vērojama valsts institūciju nepietiekama sadarbība.

Situāciju komplicētāku dara Latvijas Civillikumā noteiktā situācija zemes dziļu īpašumtiesību jomā, jo valstī nav atrisināti īpašumtiesību problēmjautājumi zemes dziļu izpētē. Tā rezultātā ir ierobežota jaunu derīgo izrakteņu un citu zemes dziļu resursu (piemēram, zemes dziļu derīgo īpašību izmantošanas) plānveidīga un sistemātiska

meklēšana un izpēte, kā arī zināmo izrakteņu atradņu papildu izpētes darbi, lai nodrošinātu to racionālāku izmantošanu. Arī šo jautājumu atrisināšanai nepieciešama politiska vēlme, ministriju sadarbība un mūsdienīgs skatījums.

Ņemot vērā vairāku apjomīgu valsts nozīmes infrastruktūras būvniecības projektu īstenošanu, ir sagaidāms būtisks būvmateriālu izejvielu pieprasījuma pieaugums, kas neesošas politikas un uzraudzības nepilnību dēļ var apgrūtināt nozares turpmāko darbību, kā arī radīt ēnu ekonomikai labvēlīgu vidi. Tāpēc atbildīgajai Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai jābūt izlēmīgai zemes dziļu izmantošanas stratēģijas izstrādē, kā arī Valsts vides dienestam un valsts SIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” jārikojas aktīvi revīzijā konstatēto trūkumu novēršanā un procesu efektivitātes paaugstināšanā.

Pateicamies revidējamo vienību – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Valsts vides dienesta un valsts SIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” – darbiniekiem par sadarbību revīzijas laikā. Atzinīgi novērtējam jau revīzijas laikā uzsāktos un veiktos pilnveidojumus, kā arī Valsts vides dienesta darbības stratēģijā 2021.–2023.gadam iekļautos uzdevumus efektīvas zemes dziļu resursu ieguves procesa uzraudzības nodrošināšanai. Novēlam, lai raiti sokas ieteikumu ieviešana!

Pateicamies arī Valsts ieņēmumu dienestam, pašvaldībām, nevaldības organizācijām, ekspertiem, kas šajā revīzijā sniedza informāciju, datus, dalījās ar pieredzi un zināšanām.

Cieņā
departamenta direktore

Inga Vilka

Saturs

Kopsavilkums	5
Galvenie secinājumi	5
Būtiskākie ieteikumi.....	8
Ziņojuma struktūra	8
Derīgie izrakteņi – Latvijas bagātība!	9
1. Derīgo izrakteņu pārvaldības politika	14
1.1. Derīgo izrakteņu krājumu uzskaitē	14
1.2. Attīstības plānošanas dokumenti zemes dziļu jomā.....	24
2. Derīgo izrakteņu ieguves uzraudzība	29
2.1. Derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaužu plānošana un veikšana.....	29
2.2. Dabas resursu nodoklis par derīgo izrakteņu ieguvi	36
2.3. Sankcijas par derīgo izrakteņu ieguvi reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumiem	44
2.4. Derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija un konservācija	46
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas viedoklis.....	58
Revīzijas raksturojums, metodes un kritēriji	60
1.pielikums. Valsts vides dienesta derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu pārbaudes 2021. un 2022.gadā.....	66
2.pielikums. <i>Krājumu bilancēs</i> veiktie labojumi	67
3.pielikums. Virs rūpnieciski iegūstamā apjoma iegūtie derīgie izrakteņi	68
4.pielikums. Nodokļu maksātāju aprēķinātā dabas resursu nodokļa atbilstība dabas resursu ieguves un/vai lietošanas apjomiem	69
5.pielikums. Derīgo izrakteņu ieguves vietu skaits, kurās līdz 30.06.2022. nav veikta konservācija un kurām attiecīgā gada beigās ir beigusies ieguves atļauja vai licence (uzkrājošā veidā)	70

Kopsavilkums

Galvenie secinājumi

Latvijā netiek nodrošināta ilgtspējīga derīgo izrakteņu pārvaldība, tas ir, tāda resursu pārvaldīšana un izmantošana, kas sabalansē vides, ekonomiskos un sociālos aspektus, tādējādi neveicinot tautsaimniecības attīstību. To izraisa gan zemes dziļu izmantošanas stratēģijas trūkums, gan pilnīgas, kvalitatīvas un savlaicīgas informācijas par valstī pieejamajiem derīgajiem izrakteņiem neesamība, gan strukturētu datu un uz riskiem balstītu kontroļu trūkums, gan normatīvo aktu nepilnības par derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju.

Derīgo izrakteņu pārvaldības politika

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija kā nozares atbildīgā institūcija nav izstrādājusi zemes dziļu izmantošanas stratēģiju, tādējādi neveicinot tautsaimniecības attīstības un dabas resursu izmantošanas sabalansētu un ilgtspējīgu pārvaldību. Ministrija šo situāciju skaidro ar to, ka ilgstoši Latvijā nav bijusi politiska vēlme nodrošināt zemes dziļu jautājuma sakārtošanu un nodrošināt stratēģiskā redzējuma izstrādi¹.

Joprojām nav atrisināti jautājumi par zemes dziļu resursu plānveidīgu un sistemātisku apzināšanu, izpēti, ģeoloģiskās informācijas digitalizāciju, kā arī apsaimniekošanas plānošanu. Lielu infrastruktūras projektu īstenošanas gaitā ir sagaidāms būtisks būvmateriālu izejvielu pieprasījuma pieaugums, tāpēc ir nepieciešams mazināt neracionālas derīgo izrakteņu resursu izmantošanas riskus un nodrošināt, ka nozare savu darbību var plānot ilgtermiņā.

Tāpat netiek nodrošināta plānveidīga jaunu resursu apzināšana, jo Latvijā jau 20 gadus nenotiek sistemātiski jaunu derīgo izrakteņu un citu zemes dziļu resursu meklēšanas un izpētes darbi.

Esošās ģeoloģiskās informācijas nepietiekamas digitalizēšanas rezultātā ģeoloģiskās informācijas pieejamība tālākai zemes dziļu resursu meklēšanas un izpētes darbu veikšanai ir būtiski ierobežota, tādējādi negatīvi ietekmējot arī teritorijas attīstības plānošanu. Līdz 2020.gadam bija plānots digitalizēt 90 % ģeoloģiskās informācijas sistēmā esošo informāciju², tomēr faktiski ierobežotā finansējuma dēļ digitāli ir pieejami tikai 10 % no ģeoloģiskās informācijas³.

Valstī nav radīti pietiekami stimuli otrreizējo izejvielu izmantošanas veicināšanai, tādējādi nemazinot primāro izejvielu – neatjaunojamo dabas resursu (derīgo izrakteņu) – ieguvi. Latvijā otrreizējo materiālu izmantošanas apjoms (6 % no kopējā patēriņa 2021.gadā) divas reizes atpaliek no Eiropas Savienības vidējā rādītāja (12 %)⁴. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija joprojām nav veikusi izvērtējumu par nepieciešamajiem pasākumiem derīgo izrakteņu aizstāšanai ar otrreizējām izejvielām.

---

¹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 17.02.2023. vēstule Nr.1-132/981.

² Vides politikas pamatnostādnes 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar MK 26.03.2014. rīkojumu Nr.130), 11.nodaļa.

³ 23.12.2021. informatīvais ziņojums “Par Vides politikas pamatnostādņu 2014.–2020.gadam izpildi 2017., 2018., 2019. un 2020. gadā”, 129. un 176.lp.

⁴ Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_cur/default/table?lang=en [skatīts 09.01.2023.].

Informācija par derīgo izrakteņu krājumiem

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija un tās resorā esošās institūcijas – Valsts vides dienests un valsts SIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” – nav nodrošinājušas pilnīgas informācijas pieejamību par valstī pieejamajiem derīgajiem izrakteņiem, lai būtu iespējams izstrādāt datus balstītus kvalitatīvus attīstības plānošanas dokumentus zemes dziļu izmantošanas jomā un varētu plānot mērķtiecīgu zemes dziļu turpmāko izmantošanu ilgtermiņā.

Par ieguves vietām, kurās ir pārtraukta, bet nākotnē tiek plānots atsākt derīgo izrakteņu ieguvī, informācija datu apkopošanas metodikas nepilnību dēļ vispār netiek apkopota, savukārt informācija par rekultivētajām ieguves vietām ir nepilnīga. Tāpat nav pieejama apkopota pilnīga informācija par valsts institūciju izsniegtajām licencēm un atļaujām derīgo izrakteņu ieguvei, tādējādi nenodrošinot sabiedrībai un citām ieinteresētajām pusēm aktuālu nepieciešamo informāciju.

Par derīgo izrakteņu datu kvalitātes nepilnībām liecina derīgo izrakteņu ieguves datu labošana, datu ievades kļūdas, kas rodas, manuāli apstrādājot derīgo izrakteņu ieguves datus. Datu manuāla apstrāde un labošana prasa lielu valsts institūciju resursu patēriņu un nenodrošina produktīvu darba rezultātu.

Veicot *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* datu analīzi, revīzijā konstatēti vairāki gadījumi, kad derīgie izrakteņi ir iegūti pēc licences vai atļaujas termiņa beigām, kas norāda uz nepareizas informācijas uzrādīšanu reģistrā vai arī to, ka Valsts vides dienests nav veicis pietiekamus pasākumus, lai konstatētu iespējamu nelikumīgu derīgo izrakteņu ieguvī. Revīzijas laikā Valsts vides dienests, veicot pārbaudes par šiem gadījumiem, konstatēja, ka neatbilstības pārsvarā ir radušās reģistra datu neatbilstības dēļ, savukārt pārbaudes par iespējamu nelikumīgu derīgo izrakteņu ieguvī jāveic piecos gadījumos par 13 490 kubikmetru smilts, smilts-grants ieguvī.

Datu nepilnības radušās Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas resora institūciju – Valsts vides dienesta un valsts SIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” – nepietiekamās sadarbības dēļ.

Derīgo izrakteņu ieguves uzraudzība

Valsts vides dienests derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbaudžu plānošanā neņem vērā specifiskas derīgo izrakteņu ieguvī regulējošas normatīvo aktu prasības, bet pārbaudāmo objektu atlasei izmanto kritērijus, kas izstrādāti piesārņojošo darbību operatoru pārbaudžu identificēšanai, tādējādi neatklājot pārkāpumus vai arī tos atklājot novēloti, piemēram:

- ieguves vietas topogrāfiskās uzmērīšanas⁵ neveikšanu. Topogrāfiskā uzmērīšana jāveic, lai iegūtu pēc iespējas precīzākus datus par iegūtajiem derīgajiem izrakteņiem. Šī prasība nav ievērota 65 no 98 izlasē pārbaudītajām ieguves vietām jeb 66 % gadījumu;
- atlikušo derīgo izrakteņu krājumu aprēķina⁶ vai kūdras ieguves lauku inventarizācijas⁷ neveikšanu. Šī prasība nav ievērota 131 no 352 izlasē pārbaudītajām ieguves vietām jeb 37 % gadījumu;
- ieguves vietu konservācijas⁸ neveikšanu. No 293 ieguves vietām, kurām jābūt konservētām, lai ieguves darbu pārtraukšanas laikā neradītu draudus ne cilvēku veselībai, ne apkārtējai videi, konservācija nav veikta 288 jeb 98 % ieguves vietu.

⁵ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 68. un 69.punkts.

⁶ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 74.1.,74.3. un 74.4.apakšpunkts.

⁷ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 78.punkts.

⁸ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 83.punkts.

Valsts vides dienestā nav dokumentēta atlasē kārtība pārbaužu plānošanai derīgo izrakteņu ieguves vietās pēc noteiktajiem kritērijiem, līdz ar to nav iespējams izsekot pārbaužu plāna sagatavošanai, turklāt 2022.gada pārbaužu plānā 62 % derīgo izrakteņu ieguves vietas iekļautas bez vērtējuma veikšanas.

Plānojot pārbaudes, netiek vērtēti arī ar dabas resursu nodokļa aprēķina pareizību saistīti riski, jo, lai arī Valsts vides dienestam ir jākontrolē dabas resursu nodokļa aprēķina pareizība, dienesta rīcībā ir informācija tikai par samaksāto dabas resursu nodokli, kas ietver ne tikai par derīgo izrakteņu ieguvī, bet arī par vides piesārņošanu samaksāto nodokli.

Revidentu ieskatā, vairākas derīgo izrakteņu ieguvī regulējošo normatīvo aktu prasības ir iespējams pārbaudīt un savlaicīgi identificēt to neizpildi, apkopojot un analizējot Valsts vides dienestā iesniegto informāciju un reģistros jau esošo informāciju, lai nodrošinātu nepilnību atklāšanu produktīvākā veidā.

Pretēji normatīvajā aktā⁹ noteiktajam, ka iestāde pati iegūst informāciju, kas ir citas institūcijas rīcībā, nevis pieprasa to no privātpersonas, Valsts vides dienests, veicot pārbaudes par derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanu, pieprasa derīgo izrakteņu ieguvējiem iesniegt Valsts ieņēmumu dienestā jau iesniegtos pārskatus par aprēķināto dabas resursu nodokli.

Derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija

Spēkā esošais normatīvais regulējums attiecībā uz derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju nav pietiekams – nav noteikti kritēriji derīgo izrakteņu ieguves atzīšanai par pabeigtu, ieguves vietu rekultivācijas procesa pārraudzība ir noteikta vispārīgi, nav noteikta prasība veidot finansiālu nodrošinājumu ieguves vietas rekultivācijai.

Nav iespējams savlaicīgi identificēt rekultivējamās ieguves vietas, lai nodrošinātu kvalitatīvu uzraudzību pār ieguves vietu rekultivāciju, jo normatīvais regulējums nosaka, ka rekultivācija jāuzsāk gada laikā pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas, bet nenosaka kritērijus ieguves pabeigšanas brīža identificēšanai. Ieguves vietas rekultivācijas uzsākšanas brīdi faktiski zina tikai derīgo izrakteņu ieguvējs, bet derīgo izrakteņu ieguvējam nav noteikts pienākums par to informēt atbildīgās institūcijas.

Normatīvais akts¹⁰ nosaka, ka derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju pārrauga pašvaldības, bet normatīvajā regulējumā nav sniegti detalizētāki norādījumi, ko šis pienākums ietver. Revīzijā konstatētais ļauj secināt, ka pašvaldībām ir dažāda izpratne par rekultivācijas uzraudzību. Kā veiktos uzraudzības pasākumus pašvaldības norāda gan rekultivācijas veida saskaņošanu, gan komisijas izveidošanu pabeigtu rekultivācijas darbu pieņemšanai, gan arī to, ka uzraudzība nemaz netiek veikta.

Atzinīgi ir vērtējama Valsts vides dienesta iniciatīva savā tīmekļvietnē sniegt informatīvu materiālu derīgo izrakteņu ieguvējiem par ieguves vietas rekultivācijas veikšanu, vienlaikus aicinot derīgo izrakteņu ieguvējus par rekultivācijas darbu sākšanu informēt gan Valsts vides dienestu, gan pašvaldības.

Revīzijā ir identificētas 254 derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurās vairs nedrīkst iegūt¹¹ derīgos izrakteņus, bet šīs vietas nav rekultivētas. Tostarp 140 ieguves vietās ieguvī nedrīkst veikt jau ilgstoši – vairāk nekā 10 gadus. Savlaicīgi nerekulivējot derīgo izrakteņu ieguves vietas, netiek veicināta ilgtspējīga vides saglabāšana un netiek nodrošināta pilnvērtīga derīgo izrakteņu ieguves vietas izmantošana pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas.

⁹ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta astotā daļa.

¹⁰ Likuma "Par zemes dzīlēm" 4.panta piektās daļas 2.punkts.

¹¹ Beidzies atļaujas vai licences termiņš.

Latvijā nav noteikta prasība finansiālam nodrošinājumam¹² ieguves vietas rekultivācijai. Līdz ar to nav nodrošināts finansējums rekultivācijas veikšanai gadījumos, kad derīgo izrakteņu ieguvējs nepilda savu pienākumu rekultivēt ieguves vietu, tādējādi radot risku degradēto teritoriju skaita palielinājumam. Piemēram, no 128 derīgo izrakteņu ieguvējiem – uzņēmumiem revīzijā identificēti jau 39 likvidēti uzņēmumi (jeb trešā daļa), kas nav rekultivējuši kopumā 51 derīgo izrakteņu ieguves vietu.

Jānorāda, ka ar katru gadu degradēto derīgo izrakteņu ieguves vietu sakārtošanas izmaksas palielinās, piemēram, Latvijā apzināto degradēto kūdras ieguves vietu rekultivācijas izmaksas 2016.gadā veidoja aptuveni 14 miljonus *euro*, bet 2022.gadā šīs izmaksas ir palielinājušās par 43 % un veidoja jau 20 miljonus *euro*, kas būs jāsedz zemes īpašniekam, ja derīgo izrakteņu ieguvējs nebūs izpildījis savu pienākumu rekultivēt ieguves vietu. Jāatzīmē, ka Latvijā lielākā daļa kūdras ieguves vietu pieder valstij vai pašvaldībām.

Būtiskākie ieteikumi

Pamatojoties uz revīzijā konstatēto un secināto, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai, Valsts vides dienestam un valsts SIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” tika sniegti 13 ieteikumi, lai:

- nodrošinātu *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* pieejamās informācijas pilnīgumu un pareizību;
- nodrošinātu dabas resursu ilgtspējīgu pārvaldību, izstrādājot zemes dzīļu izmantošanas stratēģiju;
- nodrošinātu uz riskiem balstītu derīgo izrakteņu ieguves pārbaužu plānošanu un uzraudzību;
- nodrošinātu, ka atbildība par derīgo izrakteņu ieguves pārkāpumiem tiek piemērota atbilstoši normatīvajiem aktiem;
- veicinātu derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas.

Ziņojuma struktūra

Informācija ziņojumā izklāstīta šādā secībā:

- derīgo izrakteņu pārvaldības jomas īss raksturojums;
- revīzijas secinājumi, konstatējumi un ieteikumi, sadalot tos divās nodaļās. Katras nodaļas ievadā ir sniegts Valsts kontroles viedoklis, izsecinot būtiskāko un to tālāk nodaļā pamatojot ar revīzijas konstatējumiem;
- revidējamās vienības iesniegtais viedoklis par veikto revīziju;
- revīzijas raksturojums, metodes un kritēriji.

Ziņojuma pirmajā nodaļā ir vērtēta politikas ilgtspēja derīgo izrakteņu pārvaldības jomā un tās pietiekamība, lai nodrošinātu racionālu derīgo izrakteņu pārvaldību, kā arī analizēts, vai apkopotie dati par derīgo izrakteņu krājumiem sniedz patiesu (savlaicīgu, pārbaudītu, pilnīgu) informāciju par valstī pieejamajiem derīgajiem izrakteņiem.

Ziņojuma otrajā nodaļā ir vērtēts, kā tiek uzraudzīta derīgo izrakteņu ieguve, lai nodrošinātu ilgtspējīgu derīgo izrakteņu izmantošanu un vides saglabāšanu. Nodaļā ir vērtēta gan derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaužu plānošana, gan to veikšana, tajā skaitā arī dabas resursu nodokļa aprēķina par derīgo izrakteņu ieguvi pārbaužu veikšana, kā arī sankciju piemērošana par konstatētajiem pārkāpumiem. Tāpat nodaļā ir vērtēta derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas un konservācijas prasību ievērošana.

¹² Finanšu nodrošinājums derīgo izrakteņu ieguves vietas rekultivācijai ir paredzēts tikai kristāliskā pamatklintāja iežu gadījumā.

Derīgie izrakteņi – Latvijas bagātība!

Zemes dzīles ir zemes garozas daļa, kas atrodas zem augsnes, iekšzemes un jūras ūdeņiem līdz dziļumam, kurā ekonomiski un tehniski ir iespējama tās izmantošana¹³. Zemes dzīles ir neatjaunojama vērtība, kas izmantojama vienlaikus zemes īpašnieku, valsts un sabiedrības labā¹⁴.

Valsts pārziņā ir zemes dziļu izmantošanas pārraudzība un politikas veidošana. Zemes dziļu pārvaldība ir sadalīta starp vairākām institūcijām: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un tās resorā esošajām institūcijām – Valsts vides dienestu, valsts SIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs”¹⁵ (turpmāk – Centrs), Vides pārraudzības valsts biroju –, pašvaldībām un attiecībā uz ogļūdeņražiem – arī Ekonomikas ministriju un Būvniecības valsts kontroles biroju. Atbildības sadalījumu starp zemes dziļu pārvaldībā iesaistītajām institūcijām skatīt 1.attēlā.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

- izstrādā politiku vides aizsardzības jomā, tajā skaitā zemes dziļu izmantošanā
- organizē un koordinē politikas īstenošanu
- nodrošina zemes dziļu fonda ģeoloģisko pārraudzību un racionālas izmantošanas kontroli

Valsts vides dienests

- izsniedz derīgo izrakteņu atradnes pasi un limitu
- saskaņo tehniskos noteikumus
- izsniedz zemes dziļu izmantošanas licences, dabas resursu lietošanas atļaujas
- saskaņo derīgo izrakteņu ieguves projektu
- veic zemes dziļu izmantošanas un aizsardzības kontroli

Vides pārraudzības valsts birojs

- sniedz atzinumu par ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumu

Centrs

- akceptē un uzskaita derīgo izrakteņu krājumus
- uztur *Derīgo izrakteņu atradņu reģistru* un sagatavo *Derīgo izrakteņu krājumu bilanci*
- iegūst, apkopo ģeoloģisko informāciju un to uzglabā Valsts ģeoloģijas fondā
- organizē valsts teritorijas kartēšanu

Pašvaldības

- izsniedz bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļaujas
- veic zemes dziļu izmantošanas un aizsardzības kontroli
- pārrauga derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju

Ekonomikas ministrija

- izstrādā normatīvo aktu projektus ogļūdeņražu ieguves jomā
- nodrošina zemes dziļu fonda izmantošanas pārraudzību
- kontrolē iegūto ogļūdeņražu daudzuma uzskaiti

Būvniecības valsts kontroles birojs

- izsniedz licenci ogļūdeņražu meklēšanai, izpētei un ieguvei

1.attēls. Zemes dziļu pārvaldībā iesaistīto institūciju atbildības sadalījums

¹³ Likuma “Par zemes dziļēm” 1.panta 20.punkts.

¹⁴ Likuma “Par zemes dziļēm” 6.panta pirmā daļa.

¹⁵ Vienotais reģistrācijas Nr.50103237791.

Galvenie zemes dzīļu izmantošanu reglamentējošie normatīvie akti ir:

- Civillikuma 1042. un 1043.pants;
- likums “Par zemes dzīlēm”,
- MK 21.08.2012. noteikumi Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība”;
- MK 06.09.2011. noteikumi Nr.696 “Zemes dzīļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dzīļu izmantošanai”;
- MK 28.08.2012. noteikumi Nr.578 “Noteikumi par ģeoloģiskās informācijas sistēmu”;
- Dabas resursu nodokļa likums;
- MK 19.06.2007. noteikumi Nr.404 “Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un auditē apsaimniekošanas sistēmas”.

Revīzijas laikā vairākos normatīvajos aktos par zemes dzīļu izmantošanu Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija izstrādā priekšlikumus grozījumiem:

- grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”¹⁶ – plānots, ka stāsies spēkā 01.07.2023.
Likumprojekta mērķis ir vienkāršot administratīvās procedūras, optimizēt un nodalīt iesaistīto institūciju funkcijas, kā arī samazināt zemes dzīļu izmantošanai nepieciešamās dokumentācijas apjomus;
- grozījumi zemes dzīļu izmantošanas licenču un atļauju izsniegšanas kārtībā¹⁷ – plānots, ka stāsies spēkā 03.07.2023.
Noteikumu projekts nosaka kristāliskā pamatklintāja iežu ieguves regulējumu un precīzē atsevišķas normas par publiskas personas zemes nomu zemes dzīļu izmantošanu;
- grozījumi derīgo izrakteņu ieguves kārtībā¹⁸ – plānots, ka stāsies spēkā 2023.gada 3.ceturksnī.
Noteikumu projekts ir izstrādes fāzē un tiek saskaņots ar projekta izpildē iesaistītajām institūcijām un projekta mērķa grupu organizācijām.

Zemes dzīļu izmantošana ietver ģeoloģisko izpēti, derīgo izrakteņu ieguvi un zemes dzīļu derīgo īpašību izmantošanu¹⁹. Derīgie izrakteņi ir neorganiskas vai organiskas izcelsmes veidojumi, arī pazemes ūdeņi, kuru izmantošana ir praktiski iespējama un ekonomiski izdevīga²⁰.

Pirms derīgo izrakteņu ieguves ir jāveic noteiktas darbības, skatīt 2.attēlu.

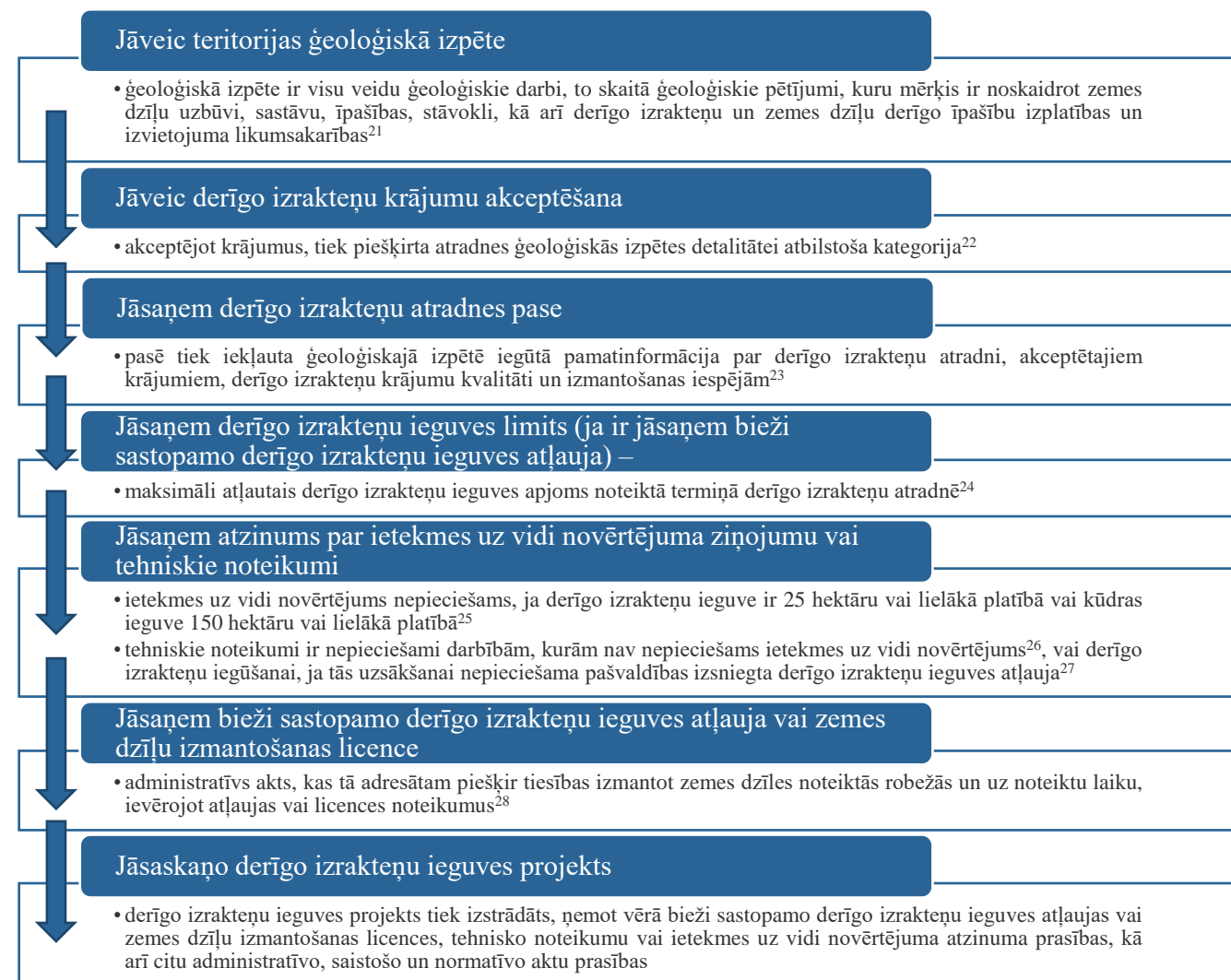
¹⁶ Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/262f2ab4-eb2b-4b42-a603-d1cdadc9901a [skatīts 20.12.2022.].

¹⁷ Grozījumi MK 06.09.2011. noteikumos Nr.696 “Zemes dzīļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dzīļu izmantošanai”. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/74b027e4-ad50-4ce5-8b55-0277b62ddba2 [skatīts 20.12.2022.].

¹⁸ MK 21.08.2012. noteikumi Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība”.

¹⁹ Likuma “Par zemes dzīlēm” 1.panta 21.punkts.

²⁰ Likuma “Par zemes dzīlēm” 1.panta 3.punkts.

2.attēls. Veicamās darbības pirms derīgo izrakteņu ieguves uzsākšanas

²¹ Likuma “Par zemes dziļēm” 1.panta 12.punkts.

²² MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 35.1.apakšpunkts.

²³ MK 06.09.2011. noteikumu Nr.696 “Zemes dziļļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dziļļu izmantošanai” 5.1.apakšpunkts.

²⁴ MK 06.09.2011. noteikumu Nr.696 “Zemes dziļļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dziļļu izmantošanai” 5.2.apakšpunkts.

²⁵ Likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1.pielikuma 25.punkts.

²⁶ MK 06.09.2011. noteikumu Nr.696 “Zemes dziļļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dziļļu izmantošanai” 27.3.apakšpunkts.

²⁷ MK 27.01.2015. noteikumu Nr.30 “Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai” pielikuma 4.punkts.

²⁸ Likuma “Par zemes dziļēm” 1.panta 2.¹ punkts un 22.punkts.

Bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju (turpmāk – atļauja) izsniedz pašvaldības bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguvei (māls, smilts, smilts-grants, irdenie saldūdens kaļķieži, smilšmāls, mālsmilts, aleirīts un kūdras iegulas līdz 5 hektāru platībā vienam īpašniekam piederoša īpašuma robežās)²⁹.

Zemes dzīļu izmantošanas licenci (turpmāk – licence) izsniedz Valsts vides dienests:

- kad bieži sastopamo derīgo izrakteņu atradne ietilpst vairāku pašvaldību teritorijā;
- kad derīgo izrakteņu atradnē papildus bieži sastopamajiem derīgajiem izrakteņiem ir akceptēti citu derīgo izrakteņu krājumi;
- kad derīgos izrakteņus iegūst pašvaldība;
- kad zemes dzīles izmanto publiskajos ūdeņos, Latvijas Republikas teritoriālajā jūrā un ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā;
- visos pārējos gadījumos³⁰.

Lai saimnieciskajā darbībā izmantotu derīgos izrakteņus, kas iegūti pazemes un virszemes būvju būvniecībā, virszemes ūdensobjektu ierīkošanā, to gultnes tīrīšanā vai padziļināšanā, ir jāsaņem dabas resursu lietošanas atļauja, ko izsniedz Valsts vides dienests³¹.

Latvijā 30.06.2022. bija 1018 derīgo izrakteņu ieguves objekti ar spēkā esošām licencēm, atļaujām un dabas resursu lietošanas atļaujām, skatīt 1.tabulu.

1.tabula

Spēkā esošo licenču, atļauju un dabas resursu lietošanas atļauju skaits 30.06.2022.

Licence/atļauja	Licenču/atļauju skaits ³²
Zemes dzīļu izmantošanas licences (derīgo izrakteņu ieguvei)	292
Bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļaujas	587
Dabas resursu lietošanas atļaujas	139
Kopā	1018

No derīgajiem izrakteņiem Latvijā tiek iegūtas būvmateriālu izejvielas (aleirīts, dolomīts, ģipšakmens, kaļķakmens, kvarca smilts, laukakmeņi, māls, mālsmilts, smilšmāls, smilts, smilts-grants, šūnakmens), dziedniecības dūņas, kūdra un sapropelis, kā arī pazemes ūdeņi. Zemes dzīlēs ir pieejami arī ogļūdeņraži.

Vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas valsts kontroli veic Valsts vides dienests³³.

2021.gadā kopumā bija plānotas 480 derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu pārbaudes, faktiski tika veiktas 370 pārbaudes jeb 77 % no plānotajām pārbaudēm.

²⁹ Likuma “Par zemes dzīlēm” pielikums.

³⁰ Likuma “Par zemes dzīlēm” 10.panta pirmās daļas 3.punkts.

³¹ MK 19.06.2007. noteikumu Nr.404 “Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un auditē apsaimniekošanas sistēmas” 6.punkts.

³² Saskaņā ar Valsts vides dienesta sniegto informāciju Valsts ieņēmumu dienestam par dabas resursu nodokļa maksātājiem 2022.gada 2.ceturksnī (20.07.2022.).

³³ Vides aizsardzības likuma 18. un 19.pants; likuma “Par zemes dzīlēm” 18.panta pirmā daļa; MK 23.11.2004. noteikumu Nr.962 “Valsts vides dienesta nolikums” 3.1. un 4.1.apakšpunkts.

2022.gadā bija plānotas 594 derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu pārbaudes, faktiski 2022.gada 1.pusgadā tika veiktas 149 pārbaudes jeb 25 % no plānotajām pārbaudēm (skatīt 1.pielikumu).

Pabeidzot derīgo izrakteņu ieguvi, derīgo izrakteņu ieguvējam ir jāveic ieguves vietas rekultivācija. Rekultivācijas mērķis ir nodrošināt pilnvērtīgu ieguves vietas turpmāku izmantošanu pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas, novērst draudus cilvēku veselībai un dzīvībai un apkārtējai videi, kā arī sekmēt ieguves vietas iekļaušanos ainavā³⁴.

Derīgo izrakteņu atradņu rekultivācijas veids tiek plānots jau pirms derīgo izrakteņu ieguves. Rekultivācijas veidu saskaņo ar pašvaldību³⁵. Ja rekultivācijas sastāvā paredzēti būvdarbi, tos saskaņo atbilstoši būvniecību regulējošos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām³⁶.

Par dabas resursu ieguvi un lietošanu derīgo izrakteņu ieguvēji aprēķina un maksā dabas resursu nodokli. Nodokli aprēķina par faktiski iegūtajiem vai izmantotajiem dabas resursiem³⁷, ņemot vērā katram resursu veidam noteikto nodokļa likmi³⁸. Aprēķinātā dabas resursu nodokļa apmēru par derīgo izrakteņu ieguvi laika posmā no 2019. līdz 2021.gadam skatīt 3.attēlā.

3.attēls. Aprēķinātais dabas resursu nodoklis par derīgo izrakteņu ieguvi no 2019. līdz 2021.gadam³⁹

Dabas resursu nodokļa administrēšanu nodrošina Valsts vides dienests un Valsts ieņēmumu dienests.

Nodokļa iemaksu kontroli, uzskaiti, piedziņu un sadali veic Valsts ieņēmumu dienests⁴⁰. Valsts ieņēmumu dienests pēc nodokļa samaksas 40 % no iemaksātā nodokļa pārskaita pašvaldības pamatbudžetā, kuras teritorijā tiek veikta attiecīgā darbība, 60 % no iemaksātā nodokļa ieskaita valsts pamatbudžetā⁴¹.

³⁴ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 85.punkts.

³⁵ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 87.punkts.

³⁶ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 89.punkts.

³⁷ Dabas resursu nodokļa likuma 13.panta pirmā daļa.

³⁸ Dabas resursu nodokļa likuma 1.pielikums.

³⁹ Revidentu aprēķins, izmantojot Dabas resursu nodokļa likuma 1.pielikumā norādītās nodokļa likmes, *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* norādīto informāciju par derīgo izrakteņu ieguves apjomiem un Valsts vides dienesta apkopoto informāciju par dabas resursu lietošanu (ieskaitot augsni).

⁴⁰ Dabas resursu nodokļa likuma 30.panta otrā un trešā daļa.

⁴¹ Dabas resursu nodokļa likuma 28.panta otrā daļa.

1. Derīgo izrakteņu pārvaldības politika

1.1. Derīgo izrakteņu krājumu uzskaitē

Derīgo izrakteņu atradņu reģistra dati nesniedz pilnīgu un savlaicīgu informāciju par valstī pieejamajiem derīgajiem izrakteņiem, līdz ar to nav iespējams gūt informāciju ne par valstī kopumā iegūtajiem derīgajiem izrakteņiem, ne par derīgo izrakteņu krājumu atlikumiem un ilgtermiņā plānot mērķtiecīgu zemes dziļu turpmāko izmantošanu.

Valstī apkopotā veidā nav pieejamas informācijas par atlikušajiem derīgajiem izrakteņiem, ko vēl ir iespējams iegūt, jo netiek apkopota informācija par visās derīgo izrakteņu ieguves vietās pieejamo derīgo izrakteņu atlikumu. Līdz ar to *Krājumu bilanci* par 2021.gadu saskaņā ar revidentu aplēsēm nav informācijas par pieejamajiem būvmateriālu izejvielu derīgajiem izrakteņiem 65,40 miljonu kubikmetru jeb 16,4 % apmērā, kā arī par kūdras un sapropeļa atlikumiem 8,87 miljonu tonnu jeb 10,3 % apmērā.

Informācija *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* tiek ievadīta manuāli, kas ir liels un ilgstošs valsts institūciju resursu patēriņš, kā arī rada kļūdas datu ievadē. Datu nepilnības radušās arī valsts institūciju – Valsts vides dienesta un Centra – sadarbības un kontroles nepilnību dēļ, jo *Krājumu bilances* sagatavošanai netiek sniegta visa nepieciešamā informācija vai tiek iesniegta nepārbaudīta informācija.

Analizējot *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* datus, konstatēti vairāki gadījumi, kad reģistra dati norāda, ka derīgie izrakteņi iegūti pēc atļaujas vai licences un/vai limita derīguma termiņa beigām, kā arī iegūts vairāk derīgo izrakteņu, nekā noteikts ieguves limitā. Šādas situācijas pārsvarā radušās, nepareizi uzrādot informāciju reģistrā, bet dažos gadījumos tas skaidrojams arī ar to, ka Valsts vides dienests iepriekš nebija veicis pietiekamus pasākumus, lai konstatētu iespējamu nelikumīgu derīgo izrakteņu ieguvi. Revidentu ieskatā, lai veicinātu, ka valsts pārvalde darbojas pēc iespējas efektīvāk, ir jāuzlabo informācijas aprīte starp Valsts vides dienestu un Centru, nodrošinot vienas institūcijas rīcībā esošās informācijas nodošanu otrai.

Jau esošās ģeoloģiskās informācijas nepietiekamas digitalizēšanas rezultātā netiek nodrošināta ģeoloģiskās informācijas pieejamība tālākai zemes dziļu resursu meklēšanas un izpētes darbu veikšanai. Tas ietekmē arī teritorijas attīstības plānošanu, jo pašvaldībām nav pieejama nepieciešamā informācija.

Ģeoloģiskās informācijas sistēmā tiek apkopota un uzglabāta ģeoloģiskā informācija. Valsts ģeoloģiskās informācijas sistēma pieder valstij, un to pārvalda Centrs⁴².

---

⁴² Likuma "Par zemes dziļēm" 22.panta pirmā daļa.

Ģeoloģiskās informācijas sistēmu veido⁴³: valsts ģeoloģijas fonds; valsts ģeoloģijas arhīvs; zinātniski tehniskās literatūras bibliotēka; urbumu seržu glabātava; informācija, kas uzkrāta un izmantojama elektroniskā veidā, tajā skaitā *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrs*. Reģistrā ir ietverta informācija par derīgo izrakteņu atradnēm, kā arī *Derīgo izrakteņu krājumu bilancē*⁴⁴. 2022.gada sākumā Centrs pabeidza darbu pie *Zemes dzīļu informācijas sistēmas izveides*⁴⁵, kas ir *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* informācija paplašinātā tvērumā⁴⁶.

Derīgo izrakteņu krājumu bilancē

Derīgo izrakteņu krājumu bilancē (turpmāk – *Krājumu bilancē*) ir datu apkopojums par derīgo izrakteņu ieguves apjomiem, krājumu zudumiem un atlikušajiem izrakteņu krājumiem noteiktā laika periodā⁴⁷.

Krājumu bilancē ir norādīta informācija tikai par derīgo izrakteņu krājumu atlikumiem tajās atradnēs, kurās konkrētajā gadā ir notikusi derīgo izrakteņu ieguve⁴⁸. Ja konkrētajā gadā atradnē nav iegūti derīgie izrakteņi, informācija par šajā atradnē atlikušo derīgo izrakteņu apjomu *Krājumu bilancē* netiek norādīta. Šādas pieejas dēļ *Krājumu bilancē* nesniedz pilnīgu priekšstatu par atlikušajiem iegūstamajiem derīgajiem izrakteņiem:

Krājumu bilancē par 2021.gadu neiekļautā informācija par atradnēm, kurās 2021.gadā nav notikusi ieguve

Krājumu bilancē par 2021.gadu nav iekļauta informācija par derīgo izrakteņu atlikumiem vismaz 339 atradnēs, kurās 2021.gadā nav iegūti derīgie izrakteņi. Kopumā *Krājumu bilancē* par 2021.gadu saskaņā ar revidentu aplēsēm nav norādīti⁴⁹ pieejamie būvmateriālu izejvielu derīgo izrakteņu atlikumi vismaz 65,40 miljonu kubikmetru jeb 16,4 % apmērā⁵⁰, kā arī kūdras un sapropeļa atlikumi vismaz 8,87 miljonu tonnu jeb 10,3 % apmērā⁵¹.

Normatīvie akti nenosaka termiņu, līdz kuram Centram ir jā sagatavo ikgadējā *Krājumu bilancē*. Faktiski pēdējos gados *Krājumu bilancēs* ir publicētas astoņus līdz 10 mēnešus pēc gada noslēguma. *Krājumu bilancēs* sagatavošanas datumus skatīt 4.attēlā.

* No 01.04.2022. *Krājumu bilancē* tiek publicēta nepārtrauktā režīmā.

4.attēls. *Krājumu bilancēs* par 2019., 2020. un 2021.gadu sagatavošanas datums

⁴³ MK 28.08.2012. noteikumu Nr.578 “Noteikumi par ģeoloģiskās informācijas sistēmu” 2.punkts.

⁴⁴ Likuma “Par zemes dzīlēm” 22.panta pirmā daļa; MK 28.08. 2012. noteikumu Nr.578 “Noteikumi par ģeoloģiskās informācijas sistēmu” 2.5.2.apakšpunkts un 3.punkts.

⁴⁵ <https://www.varam.gov.lv/lv/jaunums/lvgmc-izstradajis-un-aicina-izmantot-publiciski-pieejamu-zemes-dzilu-informācijas-sistēmu> [skatīts 24.03.2023.].

⁴⁶ <https://videscentrs.lvgmc.lv/lapas/zemes-dzilu-informācijas-sistema> [skatīts 24.03.2023.].

⁴⁷ Likuma “Par zemes dzīlēm” 1.panta 8.punkts.

⁴⁸ Vai notikušas citas krājumu izmaiņas – zudumi, norakstīšana, iepriekšējā gadā neuzskaitītā ieguve, kļūdas labojumi, limita apjoma izmaiņa vai citas izmaiņas.

⁴⁹ Revidentu aplēse, izmantojot *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* norādīto informāciju par derīgo izrakteņu atlikumiem atradnēs, kurās 01.01.2022. ir spēkā derīgo izrakteņu ieguves limits (laika posmā 1998.–2020.gads; nav ieskaitīti krājumu atlikumi daļēji rekultivētās atradnēs).

⁵⁰ Būvmateriālu izejvielu derīgo izrakteņu atlikumi 01.01.2022. saskaņā ar *Krājumu bilanci* par 2021.gadu (*Kopsavilkuma pārskats par derīgo izrakteņu (būvmateriālu izejvielu, kūdras, sapropeļa un dziedniecības dūņu) iegūvi, krājumiem un to izmaiņām, precizēta versija 27.01.2023.*): 332,41 miljoni kubikmetru.

⁵¹ Kūdras, sapropeļa un dziedniecības dūņu atlikumi 01.01.2022. saskaņā ar *Krājumu bilanci* par 2021.gadu (*Kopsavilkuma pārskats par derīgo izrakteņu (būvmateriālu izejvielu, kūdras, sapropeļa un dziedniecības dūņu) iegūvi, krājumiem un to izmaiņām, precizēta versija 27.01.2023.*): 76,88 miljoni tonnu.

Uzņēmumiem un iestādēm, veicot pārskata gada slēguma inventarizāciju, jāsalīdzina dati par to īpašumā vai valdījumā esošiem objektiem ar attiecīgu valsts reģistru aktualizētiem datiem⁵². Uzņēmumi un iestādes gada pārskatu sagatavo ne vēlāk kā četrus mēnešus pēc pārskata gada beigām⁵³. Tā kā *Krājumu bilances* tiek sagatavota pēc gada pārskata sagatavošanas, uzņēmumiem un iestādēm nav iespējams savlaicīgi salīdzināt attiecīgā gada datus par krājumu atlikumiem derīgo izrakteņu ieguves vietās.

Centram nepieciešamo informāciju *Krājumu bilances* sagatavošanai sniedz Valsts vides dienests, līdz nākamā kalendāra gada 1.aprīlim nosūtot apkopotu informāciju par derīgo izrakteņu ieguvi par iepriekšējo kalendāra gadu⁵⁴.

Sniedzot informāciju, Valsts vides dienests Centram pārsūta dienestā iesniegtos derīgo izrakteņu ieguvēju pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvi. Pārskatā ir norādīta informācija par gada laikā iegūto derīgo izrakteņu daudzumu, kas nepieciešama *Krājumu bilances* sagatavošanai.

Krājumu bilances par 2021.gadu sagatavošanai Centram kopumā tika iesniegti pārskati par derīgo izrakteņu ieguvi vairāk nekā 500 derīgo izrakteņu ieguves vietās, no kuriem informāciju *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* Centrs ievadīja manuāli, tajā skaitā Valsts vides dienests bija iesniedzis arī tādus pārskatus⁵⁵, kuri nav nepieciešami *Krājumu bilances* sagatavošanai.

Valsts vides dienestam ir jāpārbauda iesniegtie pārskati par derīgo izrakteņu ieguvi, nepieciešamības gadījumā lūdzot pārskata iesniedzēju precizēt informāciju⁵⁶. Jānorāda, ka, sagatavojot *Krājumu bilanci* par 2021.gadu, Centrs pārskatos joprojām identificēja kļūdas, par ko informēja Valsts vides dienestu⁵⁷, piemēram:

Valsts vides dienests ir akceptējis nepilnīgus pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvi

Pārskatos par derīgo izrakteņu ieguvi ir dažādas pārrakstīšanās kļūdas – nav identificējama atradne (nav norādīts pareizs atradnes nosaukums, atļauja vai licence), sajaukti vietām iegūto derīgo izrakteņu veidi, nav pareizi attiecināti ieguves dati u.c.

Pēc Centra identificētajām kļūdām Valsts vides dienests lūdz derīgo izrakteņu ieguvējam precizēt pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvi, nepieciešamības gadījumā plānojot pārbaudi.

Revidentu ieskatā, ja pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvi derīgo izrakteņu ieguvēji iesniegtu elektroniskā strukturētā veidā, kļūdas būtu iespējams atklāt savlaicīgāk, tādējādi arī ietaupot dienesta resursus kļūdu identificēšanā un resursus izmantojot produktīvākā veidā.

Patlaban⁵⁸ ir izstrādāta funkcionalitāte ieguves datu ievadei *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* pašiem derīgo izrakteņu ieguvējiem.

⁵² MK 21.10.2003. noteikumu Nr.585 “Noteikumi par grāmatvedības kārtošānu un organizāciju” (spēkā līdz 31.12.2021.) 49. un 49.¹ punkts; MK 21.12.2021. noteikumu Nr.877 “Grāmatvedības kārtošānu noteikumi” (spēkā no 01.01.2022.) 67.punkts un 70.1.apakšpunkts.

⁵³ Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma 97.panta pirmā daļa; Likuma par budžetu un finanšu vadību 30.panta trešā daļa.

⁵⁴ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 65.punkts.

⁵⁵ Pārskati par dabas resursu lietošanu (saskaņā ar izsniegtajām dabas resursu lietošanas atļaujām).

⁵⁶ Valsts vides dienesta metodiskais materiāls “Ikgadējā ieguves pārskata izvērtēšana” (sagatavots 06.02.2020.).

⁵⁷ Centra 09.06.2022. e-pasta vēstule Valsts vides dienestam; Centra 18.08.2022. vēstule Nr.1-2/1029 Valsts vides dienestam.

⁵⁸ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 17.02.2023. vēstule Nr.1-132/981.

Papildus Centra konstatētajām neatbilstībām arī revidenti ir konstatējuši vairākus gadījumus, kad pārskatos par derīgo izrakteņu ieguvu ir norādīta nepatiesa informācija, kas ietekmē pilnīgas informācijas sniegšanu *Krājumu bilanciē*. Piemēram:

Derīgo izrakteņu ieguves apjoms neatbilst topogrāfiskajā uzmērīšanā noteiktajam ieguves apjomam

28 gadījumos no izlasē iekļautajiem 33 pārskatiem par derīgo izrakteņu ieguvu derīgo izrakteņu ieguves apjoms neatbilst topogrāfiskās uzmērīšanas rezultātā noteiktajam ieguves apjomam⁵⁹, līdz ar to *Krājumu bilanciē* par 2019.–2020.gadu 15 gadījumos nav norādīti iegūtie būvmateriālu izejvielu derīgie izrakteņi 178 302 kubikmetru apjomā un kūdra 41 030 tonnu apjomā, savukārt 13 gadījumos būvmateriālu izejvielu derīgie izrakteņi ir uzrādīti par 41 505 kubikmetriem lielākā apjomā.

Tāpat, izlases veidā pārbaudot 50 derīgo izrakteņu ieguvēju iesniegtos dokumentus, konstatēts, ka:

- Valsts vides dienests Centram nav iesniedzis sešus pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvu, tādējādi *Krājumu bilanciēs*⁶⁰ nav norādītas iegūtās būvmateriālu izejvielas 99 711 kubikmetru apjomā un 4749 tonnas kūdras;
- septiņi derīgo izrakteņu ieguvēji Valsts vides dienestam nav iesnieguši pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvu, līdz ar to, pēc revidentu aplēsēm⁶¹, *Krājumu bilanciēs*⁶² nav norādītas iegūtās būvmateriālu izejvielas 399 087 kubikmetru apjomā.

Revīzijā ir konstatēts, ka jau sagatavotajās *Krājumu bilanciēs* regulāri tiek veikti dažādi labojumi. Laika posmā no 2010. līdz 2021.gadam kopumā ir veikti 105 labojumi – gan palielinot, gan samazinot iepriekšējos gados iegūto derīgo izrakteņu apjomus. Pēdējos gados labojumu skaits un apmērs ir palielinājies, skatīt 2.pielikumu. Visbiežāk tiek laboti iepriekšējā gada dati, tomēr tiek laboti arī dati *Krājumu bilanciēs*, kas sagatavotas pirms diviem līdz 10 gadiem, vienā gadījumā pat labojot datus pirms 16 gadiem sagatavotajā *Krājumu bilanciē*. Kā jau iepriekš minēts, šie labojumi lielā daļā gadījumu ir skaidrojami ar dažādām pārrakstīšanās kļūdām, kuras mazinātu elektroniska datu apstrāde.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija papildus norāda⁶³, ka:

dati tiek aktīvi laboti, kopš Centrs ir ieviesis no jauna izstrādāto Derīgo izrakteņu atradņu reģistru (Zemes dzīļu informācijas sistēmu), kurā vēsturisko datu kļūdas ir efektīvi identificējamās un labojamas.

Derīgo izrakteņu krājumu atlikums

Analizējot *Krājumu balances* par 2019., 2020. un 2021.gadu, tika identificēti 32 gadījumi, kad derīgo izrakteņu atlikušo krājumu apjoms ieguves vietās ir negatīvs, tas ir, derīgie izrakteņi ir iegūti virs noteiktā ieguves limita. Iemeslus negatīva krājumu atlikuma uzrādīšanai *Krājumu bilanciē* skatīt 5.attēlā.

⁵⁹ Lai noteiktu iegūto derīgo izrakteņu apjomu, noteiktos gadījumos ir jāveic topogrāfiskā uzmērīšana. Pārskatā par derīgo izrakteņu ieguvu norādītajam ieguves apjomam ir jāsakrīt ar topogrāfiskajā uzmērīšanā noteikto ieguves apjomu.

⁶⁰ *Krājumu balance* par 2019. un 2021.gadu.

⁶¹ Revidentu aplēse, izmantojot Valsts ieņēmumu dienestā iesniegtajos pārskatos par aprēķināto dabas resursu nodokli norādīto nodokļa summu, dalītu ar nodokļa likmi smiltij, kas šajos gadījumos ir visvairāk iegūtais derīgais izraktenis.

⁶² *Krājumu balance* par 2019., 2020. un 2021.gadu.

⁶³ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 17.02.2023. vēstule Nr.1-132/981.

21 gadījumā (66 %)

- Valsts vides dienests iesniedzis nepareizus vai nepilnīgus datus Centram par derīgo izrakteņu ieguvī

3 gadījumos (9 %)

- Centrs kļūdaini bija ievadījis informāciju reģistrā

8 gadījumos (25 %)

- ne Valsts vides dienests, ne Centrs nevarēja izskaidrot iemeslus negatīvam krājumu atlikumam par derīgo izrakteņu ieguvī 51 360 kubikmetru apmērā, **kas norāda uz to, ka tās kā atbildīgās institūcijas nav veikušas to rīcībā esošo datu analīzi un pārbaudes par iespējamu nelikumīgu derīgo izrakteņu ieguvī**

5.attēls. Iemesli negatīva krājumu atlikuma uzrādīšanai *Krājumu bilanciē*

Turklāt 26 gadījumos derīgo izrakteņu atlikušo krājumu apjoms joprojām⁶⁴ nav precizēts.

Deviņās derīgo izrakteņu ieguves vietās iegūto derīgo izrakteņu apjoms saskaņā ar *Krājumu bilanciē* datiem jau vairākus gadus pēc kārtas pārsniedz limita apjomu.

Valsts vides dienests nebija identificējis iepriekšminētos gadījumus, kad derīgie izrakteņi ir iegūti virs noteiktā derīgo izrakteņu ieguves limita, lai arī, pārbaudot pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvī, šīs neatbilstības ir iespējams identificēt⁶⁵, piemēram, pārskatā:

Ir norādīts nepareizs derīgo izrakteņu ieguves limits

Lai arī 2015.gadā derīgo izrakteņu ieguvei tika izsniegts jauns ieguves limits, derīgo izrakteņu ieguvējs no 2016.gada pārskatos par derīgo izrakteņu ieguvī norādīja derīgo izrakteņu ieguves limitu, kurš vairs nebija spēkā.

Pret derīgo izrakteņu ieguves limitu attiecināti divos ieguves laukumos iegūtie derīgie izrakteņi

Derīgo izrakteņu ieguvējs derīgos izrakteņus iegūst divos ieguves laukumos, katram ieguves laukumam ir izsniegts savs derīgo izrakteņu ieguves limits, bet pārskatā par derīgo izrakteņu ieguvī abos ieguves laukumos iegūtais derīgo izrakteņu apjoms ir attiecināts uz vienu ieguves limitu.

Valsts vides dienests revīzijas laikā norādīja⁶⁶, ka:

datu savstarpējā salīdzināšana starp Valsts vides dienesta saņemtajiem gada ieguves pārskatiem un Centra apkopotajiem datiem iepriekš netika veikta.

Informācija par izsniegtajām licencēm/atļaujām un termiņiem

Derīgo izrakteņu ieguvei⁶⁷ noteiktajam termiņam, uz kādu piešķirts ieguves limits⁶⁸, jāsakrīt ar attiecīgās licences vai atļaujas termiņu⁶⁹. Valsts vides dienests derīgo izrakteņu ieguves limitus iesniedz Centram⁷⁰,

⁶⁴ Derīgo izrakteņu atradņu reģistra dati 09.01.2023.

⁶⁵ Valsts vides dienesta 03.10.2022. e-pasta vēstule; Centra 28.11.2022. e-pasta vēstule.

⁶⁶ Valsts vides dienesta 03.10.2022. e-pasta vēstule.

⁶⁷ Izņemot pazemes ūdeņus.

⁶⁸ MK 06.09.2011. noteikumu Nr.696 "Zemes dzīļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dzīļu izmantošanai" 2.pielikums.

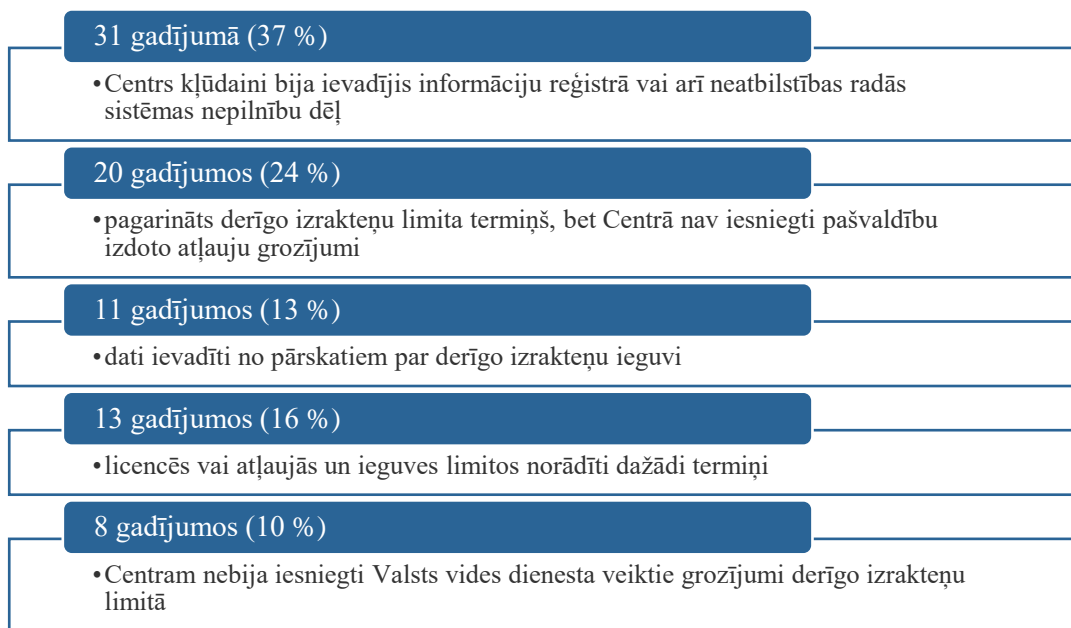
⁶⁹ MK 06.09.2011. noteikumu Nr.696 "Zemes dzīļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dzīļu izmantošanai" 32.3.apakšpunkts un 33.punkts; Valsts vides dienesta 09.09.2022. e-pasta vēstule.

⁷⁰ Centra un Valsts vides dienesta 29.07.2009. vienošanās Nr.4-1/01-2009, 2.2.7. apakšpunkts.

kas attiecīgi veic ierakstus *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā*. Reģistrā tiek norādīta informācija arī par atļauju un licenču darbības termiņiem.

Revīzijā tika konstatēti 83 gadījumi, kad derīgo izrakteņu ieguves limita termiņi nesakrīt ar atļauju un licenču termiņiem⁷¹. Iemeslus derīgo izrakteņu ieguves limita termiņu nesakrītībai ar licenču un atļauju termiņiem skatīt 6.attēlā.

6.attēls. Iemesli derīgo izrakteņu ieguves limita termiņu nesakrītībai ar licenču un atļauju termiņiem

Līdz 30.11.2022. Centrs 44 gadījumos ir veicis precizējumus, novēršot termiņu atšķirības. Tomēr 39 gadījumos neatbilstības joprojām nav novērstas.

Normatīvie akti nenosaka prasību iesniegt Centram informāciju par izsniegtajām licencēm un atļaujām un tajās veiktajiem grozījumiem. Centrs norāda⁷², ka:

tādējādi arī sistēmā ievadītā informācija par licencēm un atļaujām ir nepilnīga, jo Centram nav mehānismu, kā nodrošināt pilnīgu šīs dokumentācijas saņemšanu.

Centrs informāciju par licencēm un atļaujām iegūst no Valsts vides dienesta iesniegtajiem pārskatiem par derīgo izrakteņu ieguvu un reizi gadā, sūtot informācijas pieprasījumus pašvaldībām par to izsniegtajām atļaujām⁷³.

Jānorāda, ka normatīvais akts⁷⁴ nosaka, ka pašvaldībām katru ceturksni jāinformē Valsts vides dienests par to izsniegtajām un anulētajām atļaujām. Viens no valsts pārvaldes principiem nosaka, ka valsts pārvaldi organizē pēc iespējas efektīvi⁷⁵. Revidentu ieskatā, būtu nepieciešams uzlabot informācijas apriti

⁷¹ Uz 27.10.2021.

⁷² Centra 28.11.2022. e-pasta vēstule.

⁷³ Centra 28.11.2022. e-pasta vēstule.

⁷⁴ MK 06.09.2011. noteikumu Nr.696 "Zemes dzīļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dzīļu izmantošanai" 37.punkts.

⁷⁵ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta desmitā daļa.

starp Valsts vides dienestu un Centru, nodrošinot vienas institūcijas rīcībā esošās informācijas nodošanu otrai.

Analizējot *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* datus, konstatēti vairāki gadījumi, kad reģistra dati norāda, ka derīgie izrakteņi iegūti pēc atļaujas vai licences un/vai limita derīguma termiņa beigām (skatīt 2.tabulu). Tas liecina par nepareizas informācijas uzrādīšanu reģistrā vai arī par to, ka Valsts vides dienests iepriekš nebija veicis pietiekamus pasākumus, lai konstatētu iespējamu nelikumīgu derīgo izrakteņu ieguvu.

2.tabula

Informācija par derīgo izrakteņu ieguvu pēc atļaujas vai licences un/vai limita derīguma termiņa beigām saskaņā ar *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* datiem

Gads	Ieguves vietu skaits	Smilts, smilts-grants, dolomīts, m ³	Kūdra, dziedniecības dūņas, tonnas
2019.gads ⁷⁶	15	260 900	34 611
<i>t.sk. atļaujas</i>	5	59 550	-
<i>t.sk. licences</i>	10	201 350	34 611
2020.gads ⁷⁷	19	411 120	35 630
<i>t.sk. atļaujas</i>	6	107 360	-
<i>t.sk. licences</i>	13	303 760	35 630
2021.gads ⁷⁸	10	63 210	10 030
<i>t.sk. atļaujas</i>	5	41 710	-
<i>t.sk. licences</i>	5	21 500	10 030
Kopā	44	735 230	80 271

Revīzijas laikā Valsts vides dienests, veicot pārbaudes par šiem gadījumiem⁷⁹, konstatēja, ka neatbilstības pārsvarā ir radušās *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* datu neatbilstību dēļ, savukārt pārbaudes par iespējamu nelikumīgu derīgo izrakteņu ieguvu jāveic piecos gadījumos par 13 490 kubikmetru smilts, smilts-grants ieguvu.

⁷⁶ *Krājumu bilance* par 2019.gadu. Pieejams:

https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Zemes_dziles/Buvmaterialu_izejvielu_kudras_sapropela_un_dziedniecibas_dunu_krajumu_balances/2019/Derigo_izraktenu_krajumu_bilance_2019_aktualizets_21_12_2021.xls [skatīts 15.12.2022.].

⁷⁷ *Krājumu bilance* par 2020.gadu. Pieejams:

https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Zemes_dziles/Buvmaterialu_izejvielu_kudras_sapropela_un_dziedniecibas_dunu_krajumu_balances/2020/Derigo_izraktenu_krajumu_bilance_2020.xlsx [skatīts 15.12.2022.].

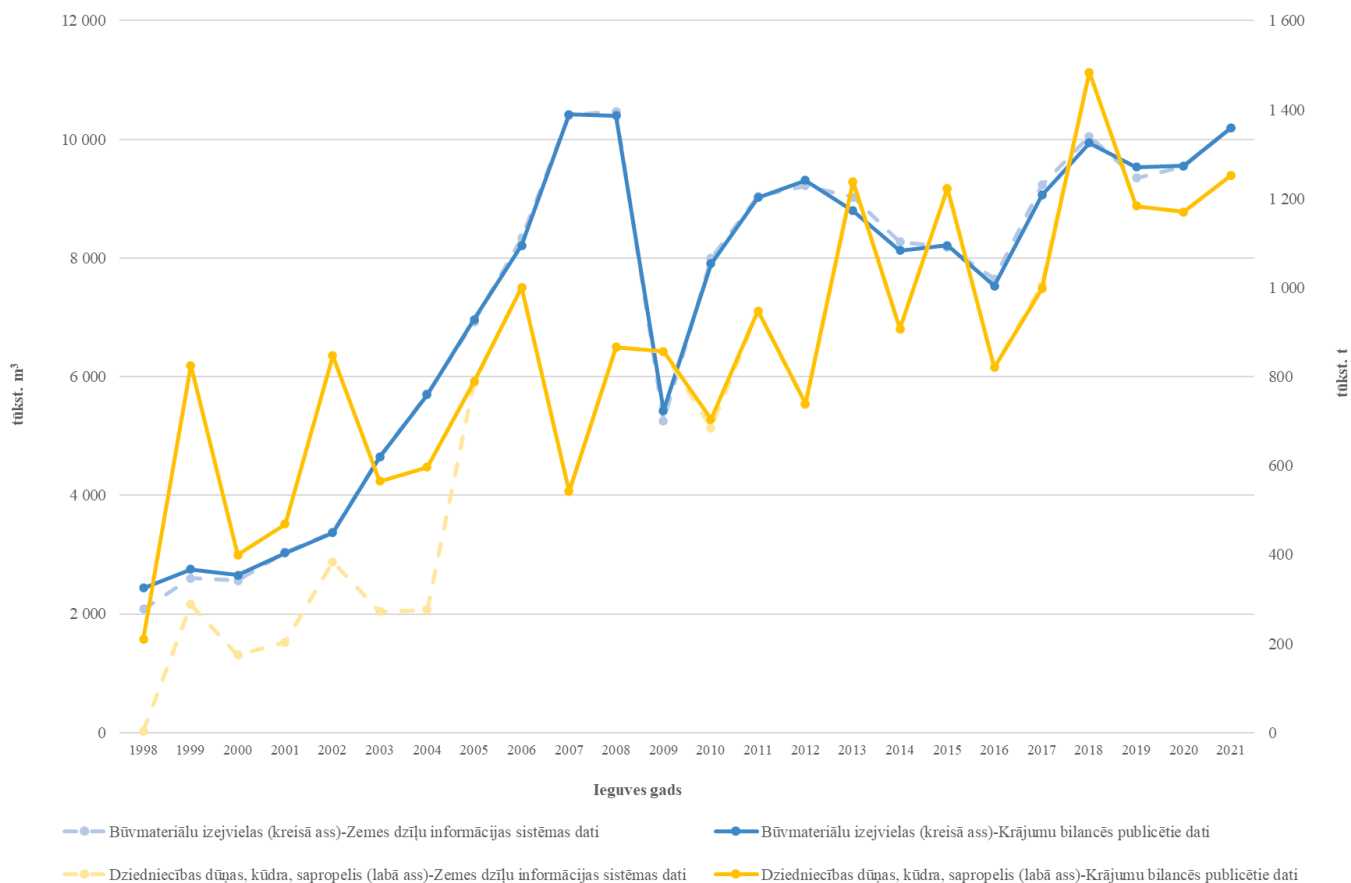
⁷⁸ *Krājumu bilance* par 2021.gadu. Pieejams:

https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Zemes_dziles/Buvmaterialu_izejvielu_kudras_sapropela_un_dziedniecibas_dunu_krajumu_balances/2021/Derigo_izraktenu_krajumu_bilance_2021.docx [skatīts 15.12.2022.].

⁷⁹ Valsts vides dienesta 24.02.2023. e-pasta vēstule.

Derīgo izrakteņu atradņu reģistra pilnīgums

Derīgo izrakteņu⁸⁰ ieguves apjomiem laika posmā no 1998. līdz 2021.gadam ir tendence pakāpeniski palielināties (skatīt 7.attēlu).

7.attēls. Derīgo izrakteņu ieguve laika posmā no 1998. līdz 2021.gadam⁸¹

Revīzijā tika konstatēts, ka Centra no jauna izstrādātajā *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā (Zemes dziļu informācijas sistēmā)*⁸² dati par derīgo izrakteņu ieguvi atšķiras no *Krājumu bilancēs* publicētajiem datiem⁸³. Centrs šo situāciju skaidro⁸⁴ ar to, ka:

līdz 2005.gadam kūdras bilancē netika gatavota elektroniski datubāzē, līdz ar to nebija uz Zemes dziļu informācijas sistēmu migrējama datu.

⁸⁰ Izņemot pazemes ūdeņus.

⁸¹ *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* dati.

⁸² *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* strukturētā elektroniskā formā pieejamie dati par laika posmu no 1998. līdz 2021.gadam (Centra 24.10.2022. e-pasta vēstule).

⁸³ *Krājumu bilancēs*. Pieejams:

https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Zemes_dziles/Buvmateriālu_izejvielu_kudras_sapropela_un_dziedniecības_dunu_kraju_bilances/ un [https://www.meteo.lv/apex/f?p=117:1:831322343895701::: \[skatīts 23.02.2023.\]](https://www.meteo.lv/apex/f?p=117:1:831322343895701:::).

⁸⁴ Centra 24.02.2023. e-pasta vēstule.

Kūdras ieguves dati, kas ir vecāki par 2005.gadu, Zemes dzīļu informācijas sistēmā tiek vadīti pakāpeniski – pirmkārt, gatavojot aktuālo krājumu bilanci, ja konkrētajā atradnē notikusi ieguve, tiek digitalizēta (ievadīta Zemes dzīļu informācijas sistēmā) arī vēsturisko ieguves datu rinda.

Centrs plāno visu krājumu bilanci kopš 1998.gada esošo informāciju ievadīt Zemes dzīļu informācijas sistēmā kā vienu no papildus nepieciešamajiem digitalizācijas uzdevumiem.

Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā ir apkopota informācija par aptuveni 10 000 atradnēm un prognozēto resursu laukumiem – būvmateriālu izejvielām, kūdru un citiem Latvijas derīgajiem izrakteņiem. Reģistrā ir informācija par atradnēm, kurās notiek vai pēdējās desmitgadēs ir notikusi ieguve un aktīva darbība⁸⁵.

Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā ir norādīts⁸⁶, ka aptuveni 2006.gadā reģistrā bija pieejama informācija par:

- visām izpētītajām būvmateriālu izejvielu atradnēm un ap 90 % prognozēto resursu laukumiem;
- apmēram 60 % no visām apzinātajām kūdras atradnēm;
- apmēram 20 % no apzinātā sapropeļa iegulu skaita.

Revīzijas laikā Centrs nevarēja iesniegt⁸⁷ informāciju par to, cik derīgo izrakteņu atradņu un prognozēto resursu laukumu 2022.gadā vēl nav ievadīti *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā*.

Pēc revīzijas ziņojuma projekta saskaņošanas sanāksmes Centrs sniedza papildu informāciju⁸⁸, norādot, ka:

Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā vēl neievadīto atradņu un prognozēto resursu laukumu (iegulu) kopējā skaita aplēse ir aptuveni 20 % (galvenokārt tie būs tieši prognozēto resursu laukumi, nevis atradnes).

Atradņu ievade *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* tiek veikta atbilstoši finansējumam, kas noteikts starp Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un Centru noslēgtajā atsevišķu pārvaldes uzdevumu deleģēšanas līgumā. 2021.gadā reģistra papildināšanai Centram tika piešķirts finansējums 17 645 euro apmērā, 2022.gadā – 22 134 euro apmērā.

Revidentu ieskatā, nezinot informāciju, cik derīgo izrakteņu atradnes *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* vēl nav ievadītas, nav iespējams plānot nepieciešamo finansējumu datu ievades pabeigšanai reģistrā.

Jānorāda, ka arī revidentu konstatētais (skatīt 2.1.apakšnodaļu “Derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaužu plānošana un veikšana”), ka Valsts vides dienests nav pārbaudījis atsevišķu normatīvo aktu prasību ievērošanu, ietekmē *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* datu pilnīgumu par krājumiem. Piemēram:

***Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* nav aktuālas informācijas par atlikušo krājumu apjomu**

Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā nav norādīta aktuāla informācija par atlikušo krājumu apjomu 131 derīgo izrakteņu ieguves vietā, kur derīgo izrakteņu ieguvēji normatīvajā aktā⁸⁹ noteiktajos gadījumos nav veikuši atlikušo derīgo izrakteņu krājumu aprēķinu vai kūdras ieguves lauku inventarizāciju.

⁸⁵ Centra 17.11.2022. e-pasta vēstule.

⁸⁶ <https://www.meteo.lv/apex/f?p=117:1:831322343895701:::> [skatīts 22.12.2022.].

⁸⁷ Centra 17.11.2022. e-pasta vēstule.

⁸⁸ Centra 24.02.2023. e-pasta vēstule.

⁸⁹ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 74.1.,74.3., 74.4.apakšpunkts un 78.punkts.

Ģeoloģiskās informācijas digitalizācija

Centrs nodrošina ģeoloģiskās informācijas pieņemšanu, sistematizēšanu, glabāšanu un pieejamību. Zemes dziļu izmantotāji iegūto ģeoloģisko informāciju nodod glabāšanai ģeoloģiskās informācijas sistēmā⁹⁰.

Lai nodrošinātu ģeoloģiskās informācijas pieejamību sabiedrībai un tālākai zemes dziļu resursu meklēšanas un izpētes darbu veikšanai, kā arī lai šo informāciju varētu izmantot teritorijas attīstības plānošanas procesos, ģeoloģisko informāciju ir nepieciešams digitalizēt.

Līdz 2020.gadam bija plānots digitalizēt 90 % ģeoloģiskās informācijas sistēmā esošās informācijas⁹¹, tomēr faktiski ierobežotā finansējuma dēļ digitāli ir pieejami tikai 10 % ģeoloģiskās informācijas, līdz ar to darbs ģeoloģiskās informācijas digitālās pieejamības palielināšanā joprojām vēl ir attīstāms un pilnveidojams⁹².

Revīzijas laikā veiktajā pašvaldību aptaujā no izlasē iekļautajām 43 pašvaldībām⁹³ 21 pašvaldība jeb puse norādīja, ka to teritorijas plānojumā nav norādītas potenciālās derīgo izrakteņu ieguves vietas (prognozēto resursu laukumi), lielākajā daļā gadījumu to skaidrojot ar to, ka pašvaldības rīcībā nav šādas informācijas.

Pašvaldību teritorijas plānojumos neiekļaujot potenciālās derīgo izrakteņu ieguves vietas, pastāv iespēja, ka šīs vietas vai to apkārtnē tiek apbūvēta pirms derīgo izrakteņu ieguves, tādējādi racionāli neizmantojot pieejamos derīgos izrakteņus un radot dažādu teritoriju konfliktu situācijas.

Ieteikumi

Lai nodrošinātu *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* pieejamo datu pilnīgumu un pareizību:

- Centram sadarbībā ar Valsts vides dienestu pilnveidot informācijas apriti un datu ievadi *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā*, tajā skaitā, paredzot pienākumu derīgo izrakteņu ieguvējiem iesniegt pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvi elektroniskā strukturētā veidā, nodrošinot savlaicīgu un kvalitatīvu *Krājumu bilances* sagatavošanu;
- Valsts vides dienestam sadarbībā ar Centru rast risinājumu, lai nodrošinātu, ka Centrā tiktu iesniegta informācija par Valsts vides dienesta izsniegtajām licencēm un Valsts vides dienesta rīcībā esošā informācija par pašvaldību izsniegtajām atļaujām un to grozījumiem;
- Valsts vides dienestam sadarbībā ar Centru izvērtēt licenču vai atļauju un derīgo izrakteņu ieguves limitu termiņu atšķirības un derīgo izrakteņu virslimita ieguves gadījumus un novērst neatbilstību iemeslus.

Lai nodrošinātu sabiedrībai un politikas veidotājiem pieejamu pilnīgu informāciju par derīgajiem izrakteņiem, Centram izvērtēt iespēju apkopot informāciju par valstī kopumā pieejamajiem atlikušajiem iegūstamajiem derīgajiem izrakteņiem.

Lai nodrošinātu pilnīgas ģeoloģiskās informācijas pieejamību tālākai zemes dziļu resursu meklēšanas un izpētes darbu veikšanai un teritorijas attīstības plānošanai, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai sadarbībā ar Centru izstrādāt plānu datu ievades pabeigšanai *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā*, kā arī ģeoloģiskās informācijas sistēmā esošās informācijas digitalizēšanai, tajā skaitā, veicot aplēses par nepieciešamo finansējumu.

⁹⁰ MK 28.08.2012. noteikumu Nr.578 "Noteikumi par ģeoloģiskās informācijas sistēmu" 3. un 4.punkts.

⁹¹ Vides politikas pamatnostādnes 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar MK 26.03.2014. rīkojumu Nr.130), 11.nodaļa.

⁹² 23.12.2021. informatīvais ziņojums "Par Vides politikas pamatnostādņu 2014.–2020.gadam izpildi 2017., 2018., 2019. un 2020. gadā", 129. un 176.lp.

⁹³ Izlasē iekļautās pašvaldības pirms administratīvi teritoriālās reformas.

1.2. Attīstības plānošanas dokumenti zemes dziļu jomā

Ilgspējīgas derīgo izrakteņu resursu apsaimniekošanas un izmantošanas politikas trūkums nenodrošina efektīvu derīgo izrakteņu pārvaldību.

Attīstības plānošanas dokuments ir izstrādāts par kūdras resursiem, bet joprojām nav izstrādāta zemes dziļu izmantošanas stratēģija par citām zemes dziļu jomām, kas neveicina tautsaimniecības attīstības un dabas resursu izmantošanas sabalansētu un ilgtspējīgu pārvaldību. Joprojām nav atrisināti jautājumi par zemes dziļu resursu apzināšanu, izpēti, ģeoloģiskās informācijas digitalizāciju, kā arī apsaimniekošanas plānošanu, lai nozare varētu plānot darbību ilgtermiņā, kā arī mazinātu riskus neracionālai derīgo izrakteņu resursu izmantošanai, ņemot vērā, ka ir sagaidāms būtisks būvmateriālu izejvielu pieprasījuma pieaugums vairāku apjomīgu valsts nozīmes būvniecības projektu īstenošanai.

Tāpat netiek nodrošināta plānveidīga jaunu resursu apzināšana, jo Latvijā jau 20 gadus nenotiek plānveidīgi un sistemātiski jaunu derīgo izrakteņu un citu zemes dziļu resursu meklēšanas un izpētes darbi.

Jānorāda, ka kvalitatīvu attīstības plānošanas dokumentu izstrādei zemes dziļu izmantošanas jomā ir nepieciešama pilnīga un savlaicīga informācija par valstī pieejamajiem derīgajiem izrakteņiem, kas, kā ir norādīts ziņojuma iepriekšējā sadaļā, nav pieejama, jo informācija *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* ir nepilnīga un kļūdaina.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai būtu nepieciešams izvērtēt efektīvākos stimulus otrreizējo izejvielu izmantošanas veicināšanai, lai mazinātu primāro izejvielu – derīgo izrakteņu – ieguvi.

Attīstības plānošanas dokumenti zemes dziļu jomā

Viens no ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem “Atbildīgs patēriņš un ražošana” nosaka līdz 2030.gadam nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un lietderīgu izmantošanu⁹⁴.

Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027.gadam⁹⁵ ir noteikts politikas mērķis: Zemes dziļu resursu apzināšana, izpēte, apsaimniekošanas plānošana vietējo resursu ilgtspējīgai izmantošanai un pārvaldībai.

⁹⁴ ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi (*Sustainable Development Goals of United Nations*). Pieejams: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> [skatīts 29.12.2022.].

⁹⁵ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam (apstiprināts ar Saeimas 02.07.2020. paziņojumu “Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)”).

Viena no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas funkcijām ir izstrādāt politiku vides aizsardzības jomā, tajā skaitā dabas resursu ilgtspējīgā apsaimniekošanā un resursu efektīvā izmantošanā, īstenojot aprites ekonomikas principus, kā arī organizēt un koordinēt politikas īstenošanu šajās jomās⁹⁶.

Lai nodrošinātu tautsaimniecības attīstības un dabas resursu izmantošanas sabalansētu pārvaldību, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir izstrādājusi Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnes 2020.–2030.gadam⁹⁷, kas ir pirmais uz Latvijas kūdras nozari attiecināmais politikas plānošanas dokuments. Par citām zemes dziļi jomām, piemēram, būvmateriālu izejvielām, sapropeli un dziedniecības dūņām, attīstības plānošanas dokumenti nav izstrādāti, lai arī līdz 2016.gadam bija plānots izstrādāt zemes dziļi izmantošanas stratēģiju katram derīgo izrakteņu veidam⁹⁸.

Revīzijas laikā Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija sniedza informāciju, ka:

ilgstoši Latvijā nav bijusi politiska vēlme nodrošināt zemes dziļi jautājuma sakārtošanu un nodrošināt stratēģiskā redzējuma izstrādi⁹⁹;

atsevišķus plānošanas dokumentus zemes dziļi jomā ministrijā nav plānots izstrādāt un jautājumi par zemes dziļiem iekļauti Vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027.gadam¹⁰⁰.

Tomēr Vides politikas pamatnostādnes¹⁰¹ joprojām nav risināti jautājumi par zemes dziļi resursu apzināšanu, izpēti, ģeoloģiskās informācijas digitalizāciju, kā arī apsaimniekošanas plānošanu, lai nozare varētu plānot darbību ilgtermiņā, kā arī mazinātu riskus neracionālai resursu izmantošanai.

2022.gadā ir vērojams, kā arī turpmāk ir sagaidāms būtisks būvmateriālu izejvielu pieprasījuma pieaugums, īstenojot dažādus apjomīgus valsts nozīmes būvniecības projektus¹⁰².

Valstij nav pilnīgas un visaptverošas informācijas par zemes dziļi (tajā skaitā kūdras) resursiem, lai varētu mērķtiecīgi plānot šo resursu apguvi. Lai nodrošinātu sabiedrību, zemes dziļi pārraugošās iestādes, pašvaldības, teritorijas plānotājus, komersantus un zemes īpašniekus ar mūsdienīgu un aktuālu informāciju par zemes dziļi resursiem un ģeoloģiskajiem procesiem, ir nepieciešams veikt Latvijas teritorijas ģeoloģisko kartēšanu, tādējādi iegūstot informāciju par potenciāli pieejamo un rūpnieciski izmantojamo resursu apjomu¹⁰³.

⁹⁶ MK 14.07.2022. noteikumu Nr.434 “Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas nolikums” 4.1.1.2., 4.1.1.8. un 4.2.apakšpunkts.

⁹⁷ MK 24.11.2020. rīkojums Nr.696 “Par Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādņēm 2020.–2030.gadam”.

⁹⁸ Vides politikas pamatnostādnes 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar MK 26.03.2014. rīkojumu Nr.130; spēkā līdz 31.12.2020.), 12.sadaļa.

⁹⁹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 17.02.2023. vēstule Nr.1-132/981.

¹⁰⁰ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 01.06.2021. intervija.

¹⁰¹ Vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam (apstiprinātas ar MK 31.08.2022. rīkojumu Nr.583).

¹⁰² Pētījums par minerālmateriālu piegādi “Rail Baltica” dzelzceļa līnijas būvniecībai (*RB Rail AS. Mineral Material Supply Studies for Rail Baltica Railway Construction, Quantity Assessment Summary, 17.09.2018.*) rāda, ka kopumā smilts, grants un dolomīta patēriņš sasniegs 22 miljonus kubikmetru, tai skaitā otrajā un trešajā būvniecības gadā – ap 7 miljoniem kubikmetru katru gadu. 2019.gadā Latvijā oficiāli tika iegūti ap 9 miljoniem kubikmetru būvmateriālu izejvielu, tādējādi *Rail Baltica* dzelzceļa infrastruktūras projekta īstenošanas gaitā derīgo izrakteņu ieguves apjomus valstī būs nepieciešams palielināt divas reizes;

Eiropas Savienības kohēzijas politikas programma 2021.–2027.gadam (atbalstīta ar MK 16.11.2021. rīkojumu Nr.841), 219.punkts (3.1.1. SAM “Attīstīt ilgtspējīgu, klimatnoturīgu, inteliģentu, drošu un vairākuveidu TEN-T infrastruktūru”).

¹⁰³ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 15.12.2020. pasākuma “Latvijas teritorijas ģeoloģiskās kartēšanas metodikas izstrāde un zemesgabala tirgus nomas maksas noteikšanas metodikas izstrāde kūdras ieguvei” pieteikums finansēšanai no budžeta apakšprogrammas 21.13.00 “Nozares vides projekti”.

Pilnvērtīgu visaptverošu zemes dzīļu resursu izpēti un izmantošanas kontroli traucē zemes īpašnieku tiesības neatļaut savā īpašumā veikt pat valsts pasūtīto pētījumu izpildei nepieciešamos darbus, tādējādi derīgo izrakteņu izpēte tiek veikta sadrumstaloti viena konkrēta zemes īpašuma robežās, kas kavē derīgo izrakteņu pārdomātu ieguvu¹⁰⁴.

Valsts un pašvaldību īpašumā ir 15,9 % no kopējās zemes platības valstī, bet valstij un pašvaldībām piekrītošā zeme ir 17,5 % no kopējās zemes platības valstī. Tādējādi zemes dzīļu izmantošanu valsts un pašvaldības var plānot kopā 33,4 % valsts teritorijas. Tomēr zemes dzīļu uzbūve, resursu un derīgo īpašību izplatības robežas, dabīgo vai cilvēka izraisīto procesu norise zemes dzīlēs nesakrīt ar zemes īpašumu vai administratīvajām robežām. Līdz ar to viena īpašnieka rīcība savā īpašumā var būtiski ietekmēt ne tikai blakus esošos īpašumus, bet arī daudz plašākas teritorijas¹⁰⁵.

Ar tiesību aktu¹⁰⁶ tika atbalstīts *Koncepcijā par zemes dzīļu izmantošanas tiesiskā regulējuma pilnveidošanu potenciālo investīciju piesaistei* ietvertais risinājuma variants, paredzot zemes dzīļu lietošanas tiesību aprobežojumus, lai varētu veikt zemes dzīļu izpēti. Tomēr faktiski koncepcijā atbalstītais risinājuma variants 2021.gada februārī pieņemtajos grozījumos likumā “Par zemes dzīlēm”¹⁰⁷ ir ieviests minimālā apjomā – tikai attiecībā uz valsts nozīmes zemes dzīļu nogabaliem, kurus nosaka ar Ministru kabineta noteikumiem.

Tā rezultātā 2021.gadā tika apturēts Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pasūtītais pētījums par Latvijas teritorijas ģeoloģiskās kartēšanas metodikas izstrādi¹⁰⁸, jo ministrija konstatēja¹⁰⁹, ka:

tas nenasniegtu plānoto mērķi – aptvert visu Latvijas teritoriju. Šobrīd šāda izpēte un attiecīgas metodikas piemērošana būtu iespējama tikai daļēji – publisku personu zemēs. Nepieciešams papildu izvērtējums, lai atrastu risinājumus kartēšanas metodikas izstrādes piemērošanai arī zemēs, kas ir privātpersonu īpašumā. Pašlaik par katra zemes īpašuma izmantošanu jānoslēdz attiecīgs līgums, kam persona var arī nepiekrīt.

Otrreizējo izejvielu izmantošanas veicināšana derīgo izrakteņu ieguves mazināšanai

Saskaņā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas pārskatu par Latvijas vides raksturlielumiem¹¹⁰:

Latvijā otrreizējo izejvielu tirgus ir vājš un ir atkarīgs no ārējā pieprasījuma. Latvijai nav īpašu pasākumu pārstrādes tirgu atbalstam.

Dabas resursu nodoklis ir galvenais ekonomiskais līdzeklis pārstrādes tirgu attīstības veicināšanai. Tā uzdevums ir ne tikai veicināt ražotāja paplašinātās atbildības ievērošanu, bet arī radīt stimulus izmaksu atšķirību samazināšanai starp primārajām un otrreizējām izejvielām, apliekot ar nodokli

¹⁰⁴ Vides politikas pamatnostādnes 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar MK 26.03.2014. rīkojumu Nr.130), 2.pielikums.

¹⁰⁵ Vides politikas pamatnostādnes 2014.–2020.gadam (apstiprinātas ar MK 26.03.2014. rīkojumu Nr.130), 2.pielikums.

¹⁰⁶ MK 08.12.2016. rīkojums Nr.752 “Koncepcija par zemes dzīļu izmantošanas tiesiskā regulējuma pilnveidošanu potenciālo investīciju piesaistei”.

¹⁰⁷ Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm” (Saeimā pieņemti 25.02.2021.).

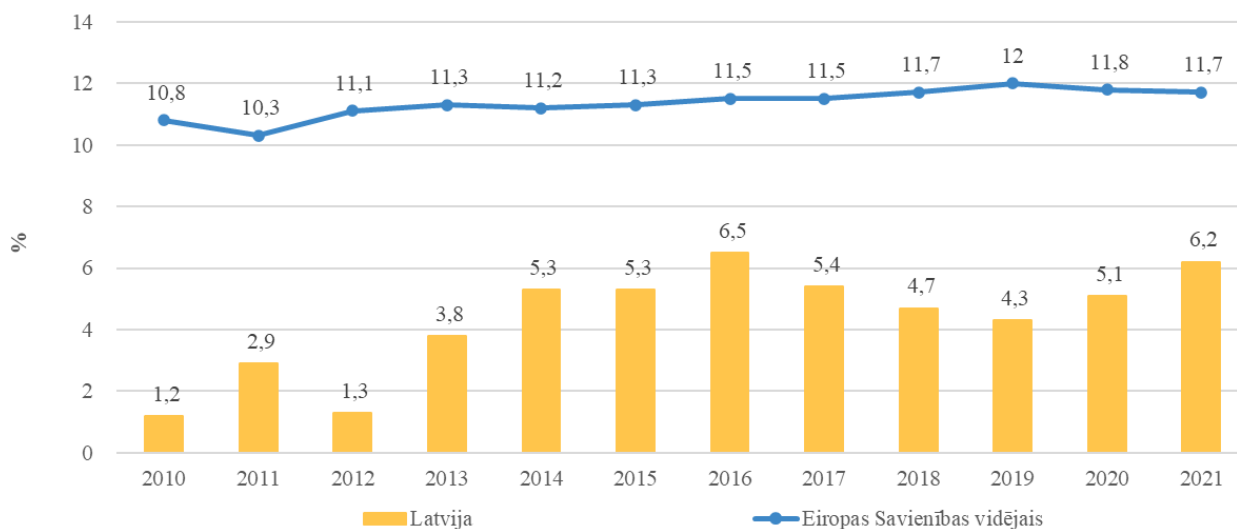
¹⁰⁸ Pētījums “Latvijas teritorijas ģeoloģiskās kartēšanas metodikas izstrāde”.

¹⁰⁹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 09.09.2021. e-pasta vēstule.

¹¹⁰ Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas vides raksturlielumu pārskati. Latvija, 2019. gads, 175.lp. Pieejams: <https://drive.google.com/open?id=1ndrHjGW0SnKnctw33U9idaAE9QBbFjnC> [skatīts 22.12.2022.].

derīgo izrakteņu ieguvī. Līdz šim dabas resursu nodokļa likmes nav spējušas efektīvi nodrošināt minētā uzdevuma izpildi.

Vienlaikus otrreizējo materiālu izmantošanas apjoms Latvijā palielinās. Ja 2010.gadā tas bija tikai aptuveni 1 %, tad 2021.gadā šis rādītājs jau pārsniedz 6 % no kopējā patēriņa. Tomēr šis rādītājs gandrīz divas reizes atpaliek no Eiropas Savienības vidējā rādītāja (12 %). Latvija ir apņēmusies 2027.gadā sasniegt otrreizējo materiālu izmantošanas īpatsvaru 11 % apjomā¹¹¹ (skatīt 8.attēlu).

8.attēls. Otrreizējo materiālu izmantošanas īpatsvars no kopējā patēriņa¹¹²

Lai veicinātu resursu efektīvāku izmantošanu (tādu produktu un materiālu izmantošanu, kas ir sagatavoti atkārtotai lietošanai vai pārstrādāti) un pāreju uz aprites ekonomiku, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir izstrādājusi grozījumu projektu likumā¹¹³, paredzot no 01.01.2024. par 60 % paaugstināt dabas resursu nodokļa likmes par augsnes, smilšmāla, mālsmilts, aleirīta, kvarca smilts, smilts un smilts-grants ieguvī. Ministrija norāda¹¹⁴, ka tas veicinās primāro izejvielu aizvietošanu ar kompostēšanas/bioloģijas apstrādes vai būvgružu šķirošanas materiāliem.

Pēc likumprojekta izsludināšanas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai tika iesniegti komentāri par likumprojektā paredzēto dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšanu, piemēram:

- **Būvmateriālu ražotāju asociācija**¹¹⁵ kopumā neatbalsta un ieilst pret nodokļa likmes paaugstināšanu bez objektīviem un pamatotiem argumentiem, nevērtējot kopējās ekonomiskās

¹¹¹ Vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam (apstiprinātas ar MK 31.08.2022. rīkojumu Nr.583), 4.nodaļa.

¹¹² Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_cur/default/table?lang=en [skatīts 09.01.2023.].

¹¹³ Tiesību akta projekta Nr.22-TA-2444 “Grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā”, nosūtīts saskaņošanai 09.12.2022. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/a3b41c86-e6f9-4ec7-ba3b-54a0c0a6fa76 [skatīts 28.12.2022.].

¹¹⁴ Tiesību akta projekta Nr.22-TA-2444 “Grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā” sākotnējās ietekmes (*ex-ante*) novērtējuma ziņojums (anotācija), nosūtīts saskaņošanai 09.12.2022. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/a3b41c86-e6f9-4ec7-ba3b-54a0c0a6fa76 [skatīts 28.12.2022.].

¹¹⁵ Būvmateriālu ražotāju asociācijas 21.12.2022. vēstule Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai. Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/reviews/resolutions/37942e9d-0120-4b13-b881-bd05f13ceacd> [skatīts 28.12.2022.].

situācijas attīstību un dabas resursu aprites principus, tajā skaitā spēju aizstāt dabas resursus ar produktiem, kas iegūti no atkritumu pārstrādes;

- **akciju sabiedrība “Latvijas valsts meži”**¹¹⁶ iebilda pret nodokļa likmes paaugstināšanu ar izvirzītajiem mērķiem, jo:

nodokļu paaugstināšana, vienlaicīgi neveicot citu normatīvo aktu grozījumus un neieviešot mērķtiecīgus pasākumus izvirzīto mērķu sasniegšanai, neveicinās aprites ekonomikas attīstību būvniecības nozarē, kur tiek izmantoti dabas resursi. Nav izstrādāts normatīvo aktu regulējums otrreizējai būvniecības atkritumu izmantošanai būvniecībā un nav veikti ieviešanas pasākumi, lai stimulētu aprites ekonomikā izmantojamo būvniecības atkritumu atkārtotu izmantošanu. Līdz ar to ir nepieciešams komplekss izvērtējums kopsakarā ar plānotajām izmaiņām par nodokļa likmes palielinājumu un šo izmaiņu mērķi.

Ņemot vērā, ka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija līdz 2026.gadam plāno veikt izpēti par aprites ekonomikas principu ieviešanu derīgo izrakteņu ieguvē un izmantošanā, kā arī līdz 2027.gadam plāno izstrādāt šīs izpētes rezultātu ieviešanas programmu¹¹⁷, ieteikums netiek sniegts.

Ieteikums

Lai nodrošinātu tautsaimniecības attīstības un dabas resursu izmantošanas sabalansētu un ilgtspējīgu pārvaldību, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai izstrādāt zemes dzīļu izmantošanas stratēģiju¹¹⁸, vienlaikus plānojot risinājumus zemes dzīļu resursu pilnvērtīgai visaptverošai apzināšanai un izpētei neatkarīgi no zemes īpašuma piederības, kā arī apsaimniekošanas plānošanai.

¹¹⁶ Akciju sabiedrības “Latvijas valsts meži” 22.12.2022. vēstule Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai. Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/reviews/resolutions/fc7a822f-33f8-4e5f-afb1-1fc7ce179ab6> [skatīts 28.12.2022.].

¹¹⁷ Vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam (apstiprinātas ar MK 31.08.2022. rīkojumu Nr.583), III.sadaļa.

¹¹⁸ Ir izstrādāts politikas plānošanas dokuments tikai attiecībā uz kūdras: MK 24.11.2020. rīkojums Nr.696 “Par Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnēm 2020.–2030. gadam”.

2. Derīgo izrakteņu ieguves uzraudzība

2.1. Derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaužu plānošana un veikšana

---

Valsts vides dienests derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbaudes plāno pēc riskiem, kas izstrādāti piesārņojošo darbību operatoru pārbaužu identificēšanai, bet nenodrošina uz specifisko derīgo izrakteņu ieguvi regulējošo normatīvo aktu prasību ievērošanu balstītu pārbaužu plānošanu un veikšanu, tādējādi neatklājot pārkāpumus vai arī tos atklājot novēloti.

Valsts vides dienestā nav izstrādāti vienoti nosacījumi derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbažu plānošanai. Atsevišķi norādījumi pārbažu plānošanai ir iekļauti dažādos izstrādātajos metodiskajos dokumentos.

Tā kā Valsts vides dienestā nav dokumentēti principi, pēc kuriem derīgo izrakteņu ieguves objekti tiek iekļauti pārbažu plānā, nav iespējams izsekot pārbažu plāna sagatavošanai, turklāt 2022.gada pārbažu plānā 62 % objektu iekļauti bez vērtējuma veikšanas.

Valsts vides dienests nav apkopojis tā rīcībā esošo informāciju elektroniskā strukturētā veidā, kā arī neizmanto un neanalizē *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* jau uzkrātos datus, lai identificētu iespējamās neatbilstības, tādējādi nenodrošinot nepilnību atklāšanu produktīvākā veidā.

Derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbažu plānošana

Pārbažu mērķis ir derīgo izrakteņu ilgtspējīgas un racionālas lietošanas nodrošināšana un vides aizsardzības prasību ievērošanas kontrole derīgo izrakteņu ieguves objektos¹¹⁹.

Valsts vides dienestā nav izstrādāti iekšējie noteikumi, kas būtu attiecināmi tieši uz derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbažu plānošanu.

Derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbaudes tiek plānotas kopējā *Objektu pārbaudes plānā*, kas jāsapatavo līdz katra gada 1.decembrim.

Objektu pārbaudes plāns tiek sagatavots, ņemot vērā *Vides inspicēšanas plānā 2020–2025* noteiktos iekārtu kontroles biežuma novērtēšanas kritērijus. *Vides inspicēšanas plāna* mērķis ir nodrošināt

---

¹¹⁹ Valsts vides dienesta 11.12.2014. rīkojums Nr.102 “Par “Metodiskajiem norādījumiem valsts vides inspektoriem par derīgo izrakteņu (izņemot pazemes ūdeņus) izmantošanas kontroli””.

piesārņojošo darbību¹²⁰ atļauju nosacījumu ievērošanas kontroli, vienlaikus nosakot, ka objektu kontroles biežuma novērtēšanas kritēriji tiek piemēroti ne tikai piesārņojošo darbību operatoru identificēšanai, bet arī to personu kontroles identificēšanai, kuri savu darbību veikšanai saņem Valsts vides dienestā nepieciešamās atļaujas vai licences¹²¹.

Valsts vides dienestā ir izstrādāti noteikumi par kontroļu kārtību¹²², kas nosaka *Objektu pārbaudes plāna* sagatavošanu.

Vienlaikus Valsts vides dienestā ir izstrādāti vairāki metodiskie dokumenti, kuros ir sniegti norādījumi **attiecībā uz derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbažu plānošanu**, skatīt 9.attēlu.

Metodiskie norādījumi valsts vides inspektoriem par derīgo izrakteņu (izņemot pazemes ūdeņus) izmantošanas kontroli

- nosaka, ka atkārtotu pārbaudi objektā var veikt pēc trim gadiem, bet obligāti pirms licences vai atļaujas termiņa beigām.

Metodiskais dokuments Ikgadējā ieguves pārskata izvērtēšana

- nosaka, ka, konstatējot derīgo izrakteņu ieguves pārskatā būtiskas kļūdas (ieguve pārsniegusi piešķirtā limita apjomu, ieguve pēc licences/atļaujas derīguma termiņa beigām u.c.), plāno pārbaudi objektā.

Metodiskais dokuments Derīgo izrakteņu ieguves vietas rekultivācija

- nosaka, ka, sagatavojot pārbažu plānu, ir jāizvērtē informācija par objektiem, kuros rūpnieciski iegūstamie krājumi tuvojas noslēgumam vai ieguves apjomi kādā no pēdējiem gadiem ir bijuši līdzvērtīgi aprēķinātajam atlikumam pagājušā gada pārskatā.

9.attēls. Metodiskie dokumenti, kuros ir sniegti norādījumi par derīgo izrakteņu ieguves pārbažu plānošanu¹²³

Lai arī iekšējie noteikumi¹²⁴ noteica, ka līdz 11.07.2022. pārbaudes plānu sagatavo reģionālās vides pārvaldes, Valsts vides dienests, sagatavojot 2022.gada *Objektu pārbaudes plānu*, mainīja plāna sagatavošanas pieeju:

¹²⁰ Likuma “Par piesārņojumu” 1.pielikums; MK 30.11.2010. noteikumu Nr.1082 “Kārtība, kādā piesakāmas A, B un C kategorijas piesārņojošas darbības un izsniedzamas atļaujas A un B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai” 1. un 2. pielikums.

¹²¹ Vides inspicēšanas plāna 2020–2025 3.2.sadaļa “Iekārtu kontroles biežuma novērtēšanas kritēriji” (apstiprināts 29.12.2020.).

¹²² Valsts vides dienesta 18.06.2021. iekšējo noteikumu Nr.1.1/CS/9/IN/2021 “Kontroles kārtība” III.sadaļa “Objektu pārbaudes plāna sagatavošana”.

¹²³ Valsts vides dienesta 11.12.2014. rīkojums Nr.102 “Par “Metodiskajiem norādījumiem valsts vides inspektoriem par derīgo izrakteņu (izņemot pazemes ūdeņus) izmantošanas kontroli””;

Valsts vides dienesta 06.02.2020. metodiskais materiāls “Ikgadējā ieguves pārskata izvērtēšana”;

Valsts vides dienesta 19.05.2022. metodiskais materiāls “Derīgo izrakteņu ieguves vietas rekultivācija”.

¹²⁴ Valsts vides dienesta 18.06.2021. iekšējo noteikumu Nr.1.1/CS/9/IN/2021 “Kontroles kārtība” 15.punkts (spēkā līdz 11.07.2022.).

pirmajā etapā – centralizēti pēc vērtēšanas kritērijiem tika izvērtēti objekti no Valsts vides dienesta informācijas sistēmām (IS)¹²⁵, no kopējā objektu saraksta iegūstot 2022.gadā pārbaudāmos objektus. Šiem objektiem pārbaudes plānā ir pievienoti punkti.

Otrajā etapā – pārbaudes plānā centralizēti iekļautais objektu saraksts tika nosūtīts reģionālajām vides pārvaldēm papildināšanai. Tas bija nepieciešams, jo Valsts vides dienesta IS vēl nebija pievienoti objekti, kuriem ir pašvaldību izdotas atļaujas¹²⁶.

2022.gada *Objektu pārbaudes plānā* kopumā bija iekļautas pārbaudes 594 derīgo izrakteņu ieguves objektos, no tiem:

- 226 pārbaudāmie objekti izvēlēti centralizēti, vērtējot katru derīgo izrakteņu ieguves objektu pret noteiktajiem kritērijiem un katram kritērijam piešķirot punktu skaitu;
- 368 pārbaudāmos objektus pievienoja reģionālās vides pārvaldes, neveicot vērtējumu pret noteiktajiem kritērijiem.

Valsts vides dienestā ir izstrādāta informācijas sistēma “TULPE”, kas 2018.gadā tika pilnveidota, lai nodrošinātu pārbaudāmo uzņēmumu atlasī, neveicot manuālas darbības. Valsts kontrole 2018.gada finanšu revīzijā¹²⁷ konstatēja, ka informācijas sistēma “TULPE” netiek izmantota pārbaudāmo uzņēmumu atlasei. Revīzijā sniegtā ieteikuma rezultātā Valsts vides dienests veica darbības, paredzot objektu pārbaudes plāna sagatavošanā informācijas sistēmu “TULPE” izmantot no 2021.gada¹²⁸.

Šajā revīzijā konstatēts, ka informācijas sistēma “TULPE” 2022.gada *Objektu pārbaudes plāna* sagatavošanai izmantota tikai daļēji, jo informācijas sistēmā vēl nebija pievienota visa plāna sagatavošanai nepieciešamā informācija¹²⁹.

Objektu novērtēšanas kritēriji

Vides inspicēšanas plānā 2020–2025 noteikts, ka objektu kontroles biežuma novērtēšanas kritērijus izmanto, lai efektīvāk un objektīvāk plānotu objektu kontroli. 2022.gada *Objektu pārbaudes plānā* iekļauto objektu vērtēšanai tika izmantoti desmit kritēriji.

Valsts vides dienests revīzijas laikā norādīja¹³⁰, ka:

*attiecībā uz dabas resursu ieguvei objekti tika vērtēti pēc **astoiem** kritērijiem, nevērtējot kritērijus “2022.gadā jāveic pārbaude atbilstoši normatīvajiem aktiem” (jo normatīvie akti nenosaka objektu pārbaudes biežumu) un “Sūdzības par objekta darbību” (jo datus vēl nebija iespējams sasaistīt ar konkrētiem objektiem).*

Lai arī saskaņā ar Valsts vides dienesta skaidrojumu derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaudes plānošanā netika izmantots kritērijs “2022.gadā jāveic pārbaude atbilstoši normatīvajiem aktiem”, 2022.gada pārbaudes plānā ir iekļauti deviņi objekti, kuriem šis kritērijs ir vērtēts.

¹²⁵ Valsts vides dienestā ir izstrādāta informācijas sistēma “TULPE”.

¹²⁶ Valsts vides dienesta 28.10.2022. e-pasta vēstule.

¹²⁷ Valsts kontroles 30.04.2019. revīzijas ziņojums “Par Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 2018.gada pārskatu”.

¹²⁸ Risku analītikas risinājums, datu analītikas un vizualizācijas risinājumu ieviešanas plāns Valsts vides dienestā (apstiprināts 08.01.2020.).

¹²⁹ Valsts vides dienesta 28.10.2022. e-pasta vēstule.

¹³⁰ Valsts vides dienesta 19.10.2022. e-pasta vēstule, 15.11.2022. e-pasta vēstule un 21.11.2022. tikšanās ar Valsts kontroli.

Lai arī katram kritērijam tiek piešķirts konkrēts punktu skaits, Valsts vides dienestā nav izstrādāta kārtība, pēc kādiem principiem pārbaudāmais objekts tiek vērtēts pret attiecīgajiem kritērijiem un kā tiek noteikts piešķiramo punktu skaits.

2022.gada *Objektu pārbaudes plānā* iekļautie 226 derīgo izrakteņu ieguves objekti ir novērtēti ar punktu skaitu no 10 līdz 230. Valsts vides dienests revīzijas laikā nevarēja iesniegt kopējo objektu sarakstu, no kuriem ir atlasīti 2022.gada *Objektu pārbaudes plānā* iekļautie pārbaudāmie objekti, norādot, ka:

Valsts vides dienestā nav sagatavots pilnīgs visu objektu saraksts ar vērtējumu, bet gan pārbaudu plāns ar pārbaudāmajiem objektiem, un ar vērtēšanas kritērijiem daļai no objektiem¹³¹.

Tā kā Valsts vides dienests neiesniedza objektu sarakstu, kas tika izmantots, nosakot 2022.gada pārbaudu plānā iekļautos objektus, revīzijā nebija iespējams pārlicināties, vai:

- pārbaudu veikšanai ir izvērtēti visi derīgo izrakteņu ieguvēji, kuriem ir izsniegtas atļaujas, licences un dabas resursu lietošanas atļaujas;
- pārbaudu plānā ir iekļauti objekti, kas, izvērtējot kritērijus, ir saņēmuši lielāko punktu skaitu.

Valsts vides dienesta izmantotie kritēriji derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaudes atlasei neietver specifiskas derīgo izrakteņu ieguvi regulējošās normatīvo aktu prasības (piemēram, periodiska topogrāfiskā uzmērīšana derīgo izrakteņu apjoma aprēķinam, atlikušo derīgo izrakteņu krājumu aprēķins vai kūdras ieguves lauku inventarizācija, faktiski iegūto derīgo izrakteņu apjoma salīdzināšana ar rūpnieciski iegūstamo derīgo izrakteņu krājumu apjomu).

Derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbaudu veikšana

Viens no Valsts vides dienesta uzdevumiem ir kontrolēt normatīvajos aktos par dabas resursu ieguvi un izmantošanu noteikto prasību ievērošanu¹³².

Derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbaudes Valsts vides dienests veic konkrētās derīgo izrakteņu ieguves vietās; konstatējot neatbilstības, derīgo izrakteņu ieguvējam tiek uzdots tās novērst.

Normatīvie akti derīgo izrakteņu ieguves jomā nosaka vairākas prasības, kas derīgo izrakteņu ieguvējam jāveic noteiktos laika posmos vai pēc noteikta derīgo izrakteņu apjoma ieguves. Šo prasību ievērošanu Valsts vides dienests kontrolē veikto pārbaudu ietvaros. Revidentu ieskatā, vairākas derīgo izrakteņu ieguvi regulējošo normatīvo aktu prasības ir iespējams pārbaudīt un laikus identificēt to neizpildi, apkopojot un analizējot Valsts vides dienestā iesniegto informāciju un *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* esošo informāciju.

Derīgo izrakteņu apjoma uzskaitē

Normatīvais akts¹³³ nosaka: lai iegūtu datus par iegūto derīgo izrakteņu apjomu, derīgo izrakteņu ieguvējam gada beigās topogrāfiski jāuzmēra platība, kurā notikusi ieguve, ja:

- tiek iegūts dolomīts, kaļķakmens vai ģipšakmens;

¹³¹ Valsts vides dienesta 28.10.2022. e-pasta vēstule.

¹³² MK 23.11.2004. noteikumu Nr.962 "Valsts vides dienesta nolikums" 4.1.apakšpunkts.

¹³³ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 68.punkts.

- iegūst vairāk par 50 000 kubikmetriem derīgo izrakteņu gada laikā;
- derīgos izrakteņus iegūst valsts nozīmes derīgo izrakteņu atradnē.

Ja gada laikā iegūst mazāk par 50 000 kubikmetriem derīgo izrakteņu, tad topogrāfiskā uzmērīšana jāveic pēc šā ieguves apjoma sasniegšanas, bet ne retāk kā reizi piecos gados¹³⁴.

Derīgo izrakteņu ieguvējam līdz nākamā kalendāra gada 1.februārim Valsts vides dienestam jāiesniedz:

- pārskats par derīgo izrakteņu ieguvī, kurā jānorāda gada laikā iegūto derīgo izrakteņu daudzums un derīgo izrakteņu atlikums gada beigās¹³⁵;
- derīgo izrakteņu apjoma aprēķins¹³⁶.

Saskaņā ar Valsts vides dienesta iekšējo tiesību aktu¹³⁷ Valsts vides dienests pārbauda pārskatus par derīgo izrakteņu ieguvī. Valsts vides dienests sniedza informāciju¹³⁸, ka:

topogrāfiskā uzmērīšana un ieguves apjoma aprēķins ir veids, kā pēc iespējas precīzāk varētu noteikt ieguves apjomu un atskaitīties par gadā iegūto. Tāpēc ieguves apjoma aprēķins un topogrāfija tiek iesniegti kopā ar pārskatu par derīgo izrakteņu ieguvī. Attiecīgi tad arī tiek pārbaudīts, vai kopā ar pārskatu ir jābūt aprēķinam un topogrāfijai.

Struktūrvienību inspektori, saņemot pārskatus, pārliecinās, vai uz konkrēto objektu attiecināma prasība veikt topogrāfisko uzmērīšanu un aprēķinus. Tāpat pārbauda, vai pēc pēdējās topogrāfiskās uzmērīšanas ieguves pārskatos pa pēdējiem gadiem summāri netiek pārsniegti 50 000 kubikmetru un vai nav pagājuši pieci gadi.

Inspektors normatīvo aktu prasības izpildi pārbauda, arī veicot objekta pārbaudi.

Revīzijā izlases veidā pārbaudītajās 98 derīgo izrakteņu ieguves vietās tika konstatēts, ka topogrāfiskās uzmērīšanas derīgo izrakteņu apjoma aprēķini Valsts vides dienestā nav iesniegti par 65 ieguves vietām, tajā skaitā par:

- sešām dolomīta ieguves vietām;
- trīs valsts nozīmes derīgo izrakteņu atradnēm;
- 16 ieguves vietām, kur gada laikā iegūts vairāk par 50 000 kubikmetriem derīgo izrakteņu;
- 40 ieguves vietām, kur derīgo izrakteņu apjoma aprēķins ir jāiesniedz pēc 50 000 kubikmetru ieguves sasniegšanas, bet ne retāk kā reizi piecos gados.

Valsts vides dienests norādīja, ka prasība topogrāfiski uzmērīt platību, kurā notikusi ieguve, tiek pārbaudīta arī pārbaužu laikā derīgo izrakteņu ieguves vietās. Jānorāda, ka, šo prasību pārbaudot tikai pārbaudes laikā, nav iespējams operatīvi konstatēt prasības neievērošanu, piemēram:

¹³⁴ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 69.punkts.

¹³⁵ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 64.punkts.

¹³⁶ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 70.punkts.

¹³⁷ Valsts vides dienesta metodiskais materiāls "Ilggadējā ieguves pārskata izvērtēšana" (sagatavots 06.02.2020.).

¹³⁸ Valsts vides dienesta 09.09.2022. un 03.10.2022. e-pasta vēstule.

Fakts par topogrāfiskās uzmērīšanas neveikšanu un derīgo izrakteņu apjoma aprēķina neiesniegšanu konstatēts divus gadus vēlāk

Valsts vides dienesta 27.04.2021. veiktajā pārbaudē¹³⁹ konstatēts pārkāpums par topogrāfiskās uzmērīšanas un kalendāra gada laikā iegūtā apjoma aprēķināšanas neveikšanu 2019. un 2020.gadā un to neiesniegšanu Valsts vides dienestā.

Valsts vides dienests revīzijas laikā sniedza informāciju¹⁴⁰:

līdz šim par iesniegtiem gada ieguves pārskatiem un tiem pievienoto apjoma aprēķina aktu ar topogrāfiju centralizēts reģistrs nav veidots.

Līdz ar to Valsts vides dienestā strukturētā veidā nav pieejama informācija par derīgo izrakteņu ieguves vietām, kurās atbilstoši normatīvā akta¹⁴¹ prasībām jāveic topogrāfiskā uzmērīšana un par kurām Valsts vides dienestā jāsniedz derīgo izrakteņu apjoma aprēķins.

Atlikušo derīgo izrakteņu krājumu pārrēķina/inventarizācijas veikšana

Normatīvais akts nosaka¹⁴², ka derīgo izrakteņu ieguvējs nodrošina atlikušo derīgo izrakteņu krājumu (izņemot kūdru) aprēķinu:

- ja derīgo izrakteņu ieguve pārtraukta uz laikposmu, kas ilgāks par trim gadiem;
- ne retāk kā reizi 10 gados, skaitot no pirmā ieguves gada;
- ja ir konstatēta nelikumīga derīgo izrakteņu ieguve atradnē.

Attiecībā uz kūdras derīgo izrakteņu ieguvējs nodrošina, lai ne retāk kā reizi septiņos gados tiktu veikta kūdras ieguves lauku inventarizācija¹⁴³.

Valsts vides dienests nav izveidojis vienotu sarakstu/reģistru normatīvo prasību izpildes kontrolei par objektiem, kuros būtu jāveic atlikušo derīgo izrakteņu krājumu aprēķins vai kūdras ieguves lauku inventarizācija.

Revīzijā konstatēts, ka atlikušo derīgo izrakteņu krājumu aprēķins vai kūdras ieguves lauku inventarizācija nav veikta:

- 115 derīgo izrakteņu ieguves vietās¹⁴⁴, kurās derīgo izrakteņu ieguve pārtraukta ilgāk par trim gadiem vai arī, skaitot no pirmā ieguves gada, ir pagājuši 10 gadi;
- četrās derīgo izrakteņu ieguves vietās¹⁴⁵, kurās ir konstatēta nelikumīga derīgo izrakteņu ieguve;
- 12 kūdras ieguves vietās¹⁴⁶.

¹³⁹ Valsts vides dienesta 27.04.2021. ziņojums Nr.031-04/2021.

¹⁴⁰ Valsts vides dienesta 09.09.2022. e-pasta vēstule.

¹⁴¹ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 68. un 69.punkts.

¹⁴² MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 74.1.,74.3. un 74.4.apakšpunkts.

¹⁴³ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 78.punkts.

¹⁴⁴ Revīzijas izlasē iekļautas 329 derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurās 01.01.2021. bija derīga licence/atļauja.

¹⁴⁵ Revīzijas izlasē iekļautas astoņas derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurās laika posmā no 01.01.2019. līdz 30.06.2022. bija pieņemts lēmums par dabas resursu nodokļa likmes piemērošanu desmitkārsā apmērā (par dabas resursu ieguvi virs limitos noteiktā apjoma vai bez atļaujas/licences).

¹⁴⁶ Revīzijas izlasē iekļautas 15 derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurās 01.01.2021. bija derīga licence/atļauja.

Rūpnieciski iegūstamie derīgo izrakteņu krājumi

Valsts vides dienests nosaka derīgo izrakteņu ieguves limitu – maksimāli atļauto derīgo izrakteņu ieguves apjomu noteiktā termiņā¹⁴⁷.

Pirms derīgo izrakteņu¹⁴⁸ ieguves jāizstrādā derīgo izrakteņu ieguves projekts¹⁴⁹, kurā tiek norādīts rūpnieciski iegūstamo derīgo izrakteņu krājumu apjoms¹⁵⁰.

Rūpnieciski iegūstamo derīgo izrakteņu krājumu apjoms (turpmāk – rūpnieciski iegūstamais apjoms) tiek noteikts, no derīgo izrakteņu ieguves limita atņemot derīgo izrakteņus zudumus¹⁵¹ ieguves vietā¹⁵² (skatīt 10.attēlu).

Rūpnieciski iegūstamo
derīgo izrakteņu
krājumu apjoms

=

Derīgo izrakteņu
ieguves limits

–

Derīgo izrakteņu
zudumi

10.attēls. Rūpnieciski iegūstamo derīgo izrakteņu krājumu apjoms

Valsts vides dienests revīzijas laikā sniedza informāciju¹⁵³, ka:

Valsts vides dienests nav apkopojis informāciju par rūpnieciski iegūstamo derīgo izrakteņu krājumu apjomu sadalījumā pa atradnēm. Minēto informāciju inspektors individuāli pārbauda katrā atradnei, uz kuru dodas pārbaudē.

Salīdzinot 30 derīgo izrakteņu ieguves vietās līdz 31.12.2021. faktiski iegūto derīgo izrakteņu apjomu ar ieguves projektā norādīto rūpnieciski iegūstamo apjomu, tika konstatēts, ka deviņās ieguves vietās faktiski iegūto derīgo izrakteņu apjoms no 8 % līdz pat 79 % pārsniedz rūpnieciski iegūstamo apjomu, iegūstot 135 tūkstošus kubikmetru smilts-grants pretēji ieguves projektā noteiktajam (skatīt 3.pielikumu).

Četros gadījumos Valsts vides dienests bija sācis veikt darbības, lai noteiktu iemeslus, kāpēc derīgo izrakteņu ieguvējs ir veicis ieguvi virs maksimāli iespējamā ieguves apjoma. Savukārt par revidentu konstatētajām piecām derīgo izrakteņu ieguves vietām, kurās ir iegūts lielāks derīgo izrakteņu apjoms, nekā pieļaujams, Valsts vides dienests ir norādījis¹⁵⁴, ka tās iekļaus 2023.gada *Objektu pārbaudes plānā*.

¹⁴⁷ MK 06.09.2011. noteikumu Nr.696 “Zemes dziļu izmantošanas licenču un bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauju izsniegšanas kārtība, kā arī publiskas personas zemes iznomāšanas kārtība zemes dziļu izmantošanai” 5.2.apakšpunkts.

¹⁴⁸ Izņemot pazemes ūdeņus.

¹⁴⁹ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 37.punkts un 39.3.2.apakšpunkts.

¹⁵⁰ Derīgo izrakteņu ieguves projekta veidne. Pieejams: <https://www.vvd.gov.lv/lv/media/877/download?attachment> [skatīts 08.12.2022.].

¹⁵¹ Vispārējos zudumus (aizsargjoslas, atkāpes no blakus esošajiem nekustamajiem īpašumiem un citas teritorijas, kurās nevar veikt ieguvi) un derīgā izrakteņa ekspluatācijas zudumus.

¹⁵² Derīgo izrakteņu ieguves projekta veidne. Pieejams: <https://www.vvd.gov.lv/lv/media/877/download?attachment> [skatīts 08.12.2022.].

¹⁵³ Valsts vides dienesta 02.12.2022. e-pasta vēstule.

¹⁵⁴ Valsts vides dienesta 02.12.2022. e-pasta vēstule.

Revidentu ieskatā, ja Valsts vides dienests informāciju par rūpnieciski iegūstamo apjomu apkopotu elektroniskā strukturētā veidā, pārbaudes būtu iespējams plānot produktīvākā veidā, tādējādi arī veicinot mērķtiecīgāku nepilnību atklāšanu.

Ieteikumi

Lai nodrošinātu savlaicīgu uz specifisko derīgo izrakteņu ieguvu regulējošo normatīvo aktu prasību ievērošanu balstītu derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaūžu plānošanu un veikšanu, Valsts vides dienestam pilnveidot iekšējos tiesību aktus, nodrošinot derīgo izrakteņu pārbaūžu plānošanas izsekojamību un pamatojumu, ņemot vērā arī specifiskās derīgo izrakteņu ieguvu regulējošās normatīvo aktu prasības.

Lai nodrošinātu operatīvu un automatizētu derīgo izrakteņu ieguvu regulējošo normatīvo aktu prasību ievērošanas pārbaudi, Valsts vides dienestam elektroniskā strukturētā veidā apkopot un analizēt tā rīcībā esošo informāciju, vienlaikus izvērtējot *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* esošās informācijas izmantošanas iespējas, tādējādi laikus identificējot normatīvo aktu prasību neizpildi un radot iespēju to novērst pēc iespējas savlaicīgāk.

2.2. Dabas resursu nodoklis par derīgo izrakteņu ieguvu

Dabas resursu nodokļa aprēķina pareizības pārbaudes nav efektīvas, jo Valsts vides dienests tās veic tikai zemes dzīļu ieguves un aizsardzības pārbaūžu ietvaros, kuru plānošanā ar dabas resursu nodokļa aprēķina pareizību saistīti riski netiek vērtēti.

Lai arī Valsts vides dienestam ir jākontrolē dabas resursu nodokļa **aprēķina** pareizība, dienesta rīcībā ir informācija tikai par **samaksāto** dabas resursu nodokli par dabas resursu ieguvu un vides piesārņojumu, kas nav izmantojama nodokļa aprēķina pareizības pārbaudei.

Valsts vides dienests neievēro normatīvajā aktā noteikto¹⁵⁵, ka iestāde pati iegūst informāciju, kas ir citas institūcijas rīcībā, nevis pieprasa to no privātpersonas. *Nodokļa pārskatus*, kas ir Valsts ieņēmumu dienesta rīcībā, Valsts vides dienests pieprasa iesniegt derīgo izrakteņu ieguvējiem. Turklāt Valsts vides dienests, kuram jāpārbauda dabas resursu nodokļa aprēķina pareizība, pieprasa arī nodokļa nomaksu apliecinājošus dokumentus un veic to pārbaudi. Norādāms, ka normatīvais akts¹⁵⁶ nomaksas kontroli paredz veikt Valsts ieņēmumu dienestam.

Revidentu veiktā datu analīze ļauj secināt, ka, veicot Valsts ieņēmumu dienestā iesniegtajos *Nodokļa pārskatos* par aprēķināto dabas resursu nodokli norādītās informācijas un derīgo

¹⁵⁵ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta astotā daļa.

¹⁵⁶ Dabas resursu nodokļa 30.panta otrā daļa.

izrakteņu ieguves datu analīzi, ir iespējams savlaicīgi un neveicot pārbaudi derīgo izrakteņu ieguves vietā identificēt ar nodokļa aprēķināšanu saistītus riskus, tajā skaitā ar prettiesisku dabas resursu ieguvi saistītus pārkāpumus, konstatēt nepilnības derīgo izrakteņu ieguves uzskaitē un *Nodokļa pārskatu* aizpildīšanā.

Informācija par gadījumiem un iemesliem, kāpēc *Ieguves pārskatu* un *Nodokļa pārskatu* iesniedz dažādas personas, netiek apkopota un analizēta. Līdz ar to nav iespējams noteikt, vai ir iesniegti visi *Ieguves pārskati* un *Nodokļa pārskati*, kā arī savlaicīgi identificēt personas, kuras iegūst derīgos izrakteņus un aprēķina dabas resursu nodokli, bet nav saņēmušas normatīvajos aktos noteikto ieguves atļauju.

Jānorāda, ka nodokļa administrēšanā iesaistītajām institūcijām ir atšķirīgs viedoklis par rīcību gadījumos, kad *Nodokļa pārskatu* iesniedz persona, kurai nav ieguves atļauja vai licence – Valsts vides dienests uzskata, ka Valsts ieņēmumu dienestam saņemot *Nodokļa pārskatu* no personas, kurai nav ieguves atļauja vai licence, šāda rīcība būtu jāizskata kā neatbilstoša, savukārt Valsts ieņēmumu dienests pieņem *Nodokļa pārskatus* arī no šādām personām.

Valsts vides dienestam dabas resursu nodokļa administrēšanai pieejamā informācija

Nodokļa maksātājs ir persona, kura ir saņēmusi vai kurai saskaņā ar vides aizsardzības vai zemes dzīļu izmantošanas normatīvajiem aktiem bija pienākums saņemt atļauju vai licenci¹⁵⁷ un kura iegūst vai realizē ar nodokli apliekamus dabas resursus¹⁵⁸.

Dabas resursu uzskaiti un nodokļa aprēķina pareizību pārbauda Valsts vides dienests¹⁵⁹. Nodokļa aprēķinu kontrolē arī Valsts ieņēmumu dienests, kas veic arī nodokļa iemaksu kontroli, uzskaiti, piedziņu un sadali¹⁶⁰.

Dabas resursu nodokļa aprēķina pareizības pārbaudei Valsts vides dienestam ir pieejami derīgo izrakteņu ieguvēju iesniegtie pārskati par derīgo izrakteņu ieguvi un dabas resursu lietošanu (turpmāk – *Ieguves pārskats*), kā arī starpresoru vienošanās ietvaros no Valsts ieņēmumu dienesta saņemtā informācija par samaksāto dabas resursu nodokli atbilstoši valsts budžeta ieņēmumu klasifikācijas kodam¹⁶¹, kurā norāda gan par dabas resursu ieguvi (tajā skaitā par derīgo izrakteņu ieguvi), gan vides piesārņošanu samaksāto nodokli.

Derīgo izrakteņu ieguvēja sagatavotā dabas resursu nodokļa aprēķina lapa¹⁶² (turpmāk – *Nodokļa aprēķina lapa*), citi derīgo izrakteņu uzskaites dokumenti, kā arī Valsts ieņēmumu dienestam iesniegtais

---

¹⁵⁷ Zemes dzīļu izmantošanas licence, bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļauja vai dabas resursu lietošanas atļauja (turpmāk – ieguves atļauja).

¹⁵⁸ Dabas resursu nodokļa likuma 3.panta pirmā daļa.

¹⁵⁹ MK 19.06.2007. noteikumu Nr.404 “Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un auditē apsaimniekošanas sistēmas” 44.punkts.

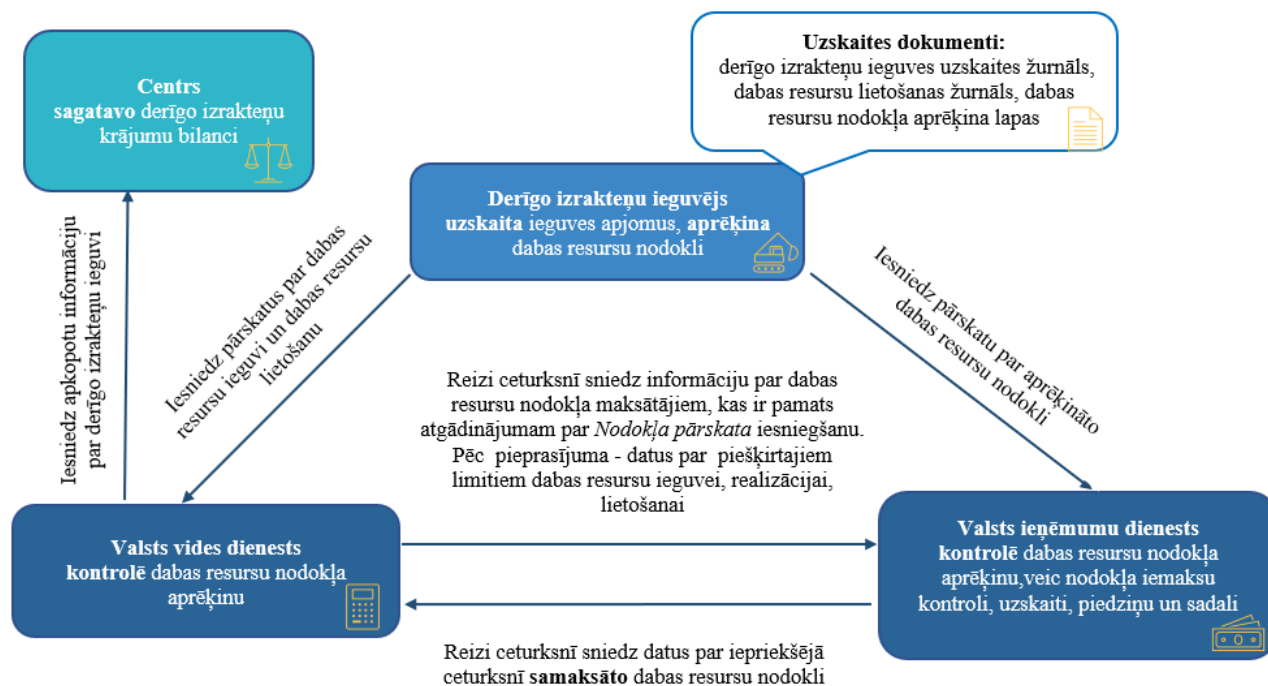
¹⁶⁰ Dabas resursu nodokļa likuma 30.panta otrā un trešā daļa.

¹⁶¹ MK 27.12.2005. noteikumu Nr.1032 “Noteikumi par budžetu ieņēmumu klasifikāciju” pielikums, 5.5.3.1.kods “Dabas resursu nodoklis par dabas resursu ieguvi un vides piesārņošanu”.

¹⁶² Aizpilda par katru dabas resursu nodokļa maksātāja objektu, kuram izsniegta atsevišķa licence vai atļauja.

pārskats par aprēķināto dabas resursu nodokli (turpmāk – *Nodokļa pārskats*) Valsts vides dienestam ir pieejams tikai pēc pieprasījuma, piemēram, veicot pārbaudi derīgo izrakteņu vietā.

Informācijas apriti starp dabas resursu nodokļa administrēšanā iesaistītajām institūcijām un derīgo izrakteņu ieguvēju skatīt 11.attēlā.

11.attēls. Informācijas aprite starp nodokļu administrēšanā iesaistītajām institūcijām un derīgo izrakteņu ieguvēju

Valsts vides dienesta veiktās pārbaudes par dabas resursu nodokļa aprēķinu

Valsts vides dienesta inspektoram ir jāpārbauda, vai *Nodokļa pārskatā* un *Nodokļa aprēķina lapā* norādītais resursu veids atbilst atļaujā vai licencē noteiktajam un vai apjoms atbilst uzskaites dokumentācijā uzrādītajam, kā arī vai pielietota pareiza nodokļa likme un pareizi aprēķināta nodokļa summa¹⁶³.

Valsts vides dienestam un Valsts ieņēmumu dienestam ir jāsadarbjas nodokļa administrēšanas procesā un regulāri savstarpēji jāsniedz informācija un dati, kas saistīti ar nodokļa piemērošanu¹⁶⁴. Ja informācija, kura nepieciešama pārvaldes lēmuma pieņemšanai, kas regulē publiski tiesiskās attiecības ar privātpersonu, ir citas institūcijas rīcībā, iestāde to iegūst pati, nevis pieprasa no privātpersonas¹⁶⁵. Valsts vides dienests, veicot derīgo izrakteņu ieguves vietas pārbaudi, nepieciešamības gadījumā sagatavo pārvaldes lēmumu, respektīvi, lēmumu par veicamām rīcībām neatbilstību novēršanai¹⁶⁶.

¹⁶³ Valsts vides dienesta 11.12.2014. metodiskie norādījumi valsts vides inspektoriem.

¹⁶⁴ Dabas resursu nodokļa likuma 30.panta ceturrtā daļa.

¹⁶⁵ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta astotā daļa.

¹⁶⁶ Valsts vides dienesta 18.06.2021. iekšējo noteikumu Nr.1.1/CS/9/IN/2021 "Kontroles kārtība" 5.punkts.

Revidenti konstatēja, ka Valsts vides dienests no derīgo izrakteņu ieguvējiem pieprasa ar dabas resursu nodokļa aprēķina pareizības pārbaudi saistītus dokumentus, tajā skaitā *Nodokļa pārskatu*, kas ir citas institūcijas (Valsts ieņēmumu dienesta) rīcībā.

Valsts vides dienesta inspektoriem jāpārbauda dabas resursu nodokļa **aprēķina pareizība**, tomēr inspektori pārbauda nodokļa aprēķina pareizību **un/vai** nodokļa **nomaksu**. Lai gan starpresoru vienošanās¹⁶⁷ ietvaros Valsts vides dienests saņem informāciju par nodokļa nomaksu, Valsts vides dienesta inspektori no derīgo izrakteņu ieguvējiem pieprasa arī nomaksu apliecinošus dokumentus¹⁶⁸.

Revidenti izlases veidā¹⁶⁹ pārbaudīja, vai derīgo izrakteņu ieguvēji novērš Valsts vides dienesta pārbaudēs konstatētās dabas resursu nodokļa aprēķina neatbilstības. No 50 izlasē iekļautajiem gadījumiem 10 pārbaudēs bija konstatētas neatbilstības – pielietota normatīvajam aktam neatbilstoša nodokļa likme un/vai nodoklis aprēķināts par uzskaites datiem neatbilstošu ieguves apjomu, tajā skaitā četros gadījumos nodoklis bija aprēķināts mazākā apmērā nekā nepieciešams, un nevienā no šiem gadījumiem konstatētās neatbilstības pēc pārbaudes veikšanas netika novērstas, piemēram:

Valsts vides dienesta pārbaudē konstatētās dabas resursu nodokļa aprēķina neatbilstības, kas nav novērstas

Valsts vides dienests 2020.gadā veiktajā pārbaudē konstatēja, ka dabas resursu nodoklis par smilts ieguvu ir aprēķināts, pielietojot neatbilstošu nodokļa likmi, un derīgo izrakteņu ieguvējam jāveic papildu nodokļa nomaksa 911 *euro* apmērā (kopā par pārbaudīto periodu 2186 *euro*).

Nodokļa pārskatos par 2020.gada 1.un 2.ceturksni norādītā summa ir 1275 *euro*, kas liecina, ka papildu dabas resursu nodoklis 911 *euro* apmērā pēc pārbaudes nav aprēķināts.

Aprēķinātā dabas resursu nodokļa un derīgo izrakteņu ieguves apjoma salīdzinājums

Lai pārbaudītu aprēķinātā dabas resursu nodokļa par derīgo izrakteņu ieguvu atbilstību derīgo izrakteņu ieguves apjomiem, revidenti izmantoja informāciju no Valsts ieņēmumu dienestā iesniegtajiem *Nodokļa pārskatiem*¹⁷⁰, kā arī derīgo izrakteņu ieguves datus¹⁷¹. *Nodokļa pārskatus* iesniegušo personu skaits laika posmā no 2019. līdz 2021.gadam ir aptuveni piecas reizes lielāks par personu skaitu, kuras ir ieguvušas derīgos izrakteņus (skatīt 3.tabulu).

¹⁶⁷ MK 19.06.2007. noteikumu Nr.404 “Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un auditē apsaimniekošanas sistēmas” 4.un 5.punkts.

¹⁶⁸ Līdz 2021.gadam Valsts vides dienestam bija pieejami arī Valsts kases konta Nr. LV80TREL1060000553100 izraksts. Šajā kontā līdz 2021.gadam uzskaitīja par dabas resursu ieguvu un vides piesārņošanu samaksāto nodokli.

¹⁶⁹ Izlasē ietverti 50 2020.–2022.gadā sagatavoti *Pārbaudes ziņojumi* tikai par tādām pārbaudēm, kuru ietvaros ir pārbaudīta dabas resursu nodokļa aprēķina pareizība.

¹⁷⁰ Nodokļu maksātāju *Nodokļa pārskatos* norādītā informācija par aprēķināto dabas resursu nodokli par dabas resursu ieguvu. No *Nodokļa pārskatiem* atlasītā informācija nav detalizēta pa nodokļu objektiem. Lai veiktu pilnīgu atbilstības pārbaudi, būtu jāiegūst informācija par katru pārskatā norādīto nodokļu objektu, bet šāda informācija strukturētā veidā nav pieejama.

¹⁷¹ Ieguves dati no *Krājumu bilances* un *Valsts vides dienesta apkopojuma*, kurā apkopota informācija par dabas resursu lietošanu (šo informāciju Valsts vides dienestam iesniedz personas, kurām ir izsniegta dabas resursu lietošanas atļauja).

3.tabula

Nodokļa pārskatus iesniegušo personu un derīgo izrakteņu ieguvēju skaits 2019.–2022.gadā¹⁷²

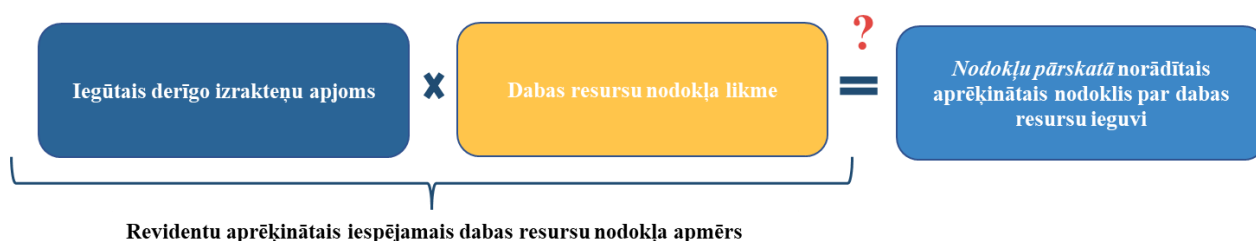
	2019.gads	2020.gads	2021.gads
Derīgo izrakteņu ieguvēji	289	303	292
Nodokļa pārskatu iesniedzēji	1598	1558	1548
<i>t.sk. ir derīgo izrakteņu ieguves licences un atļaujas</i>	238	227	224
<i>t.sk. ir derīgo izrakteņu ieguves un citas licences un atļaujas</i>	115	112	96
<i>t.sk. ir ūdens resursu lietošanas atļaujas*</i>	556	534	548
<i>t.sk. nav ar derīgo izrakteņu ieguvi un ūdens resursu lietošanu saistītas licences un atļaujas</i>	689	685	680

*- revīzijas apjoma ierobežojuma dēļ ūdens resursu lietotāji un to iesniegtie Nodokļa pārskati netiek vērtēti.

Nodokļa pārskatus par dabas resursu ieguvi iesniedz arī personas ar atļaujām, kuras nav saistītas ar derīgo izrakteņu ieguvi, vai personas, kurām nav atļauju. Tāpēc revidenti dabas resursu nodokļa atbilstības derīgo izrakteņu ieguves apjomam pārbaudi veica personām, kurām ir ieguves atļauja un kuras iegūst derīgos izrakteņus un/vai iesniedz *Nodokļa pārskatu*.

Nodokļu maksātāju, kuriem ir derīgo izrakteņu ieguves licences vai atļaujas, aprēķinātā dabas resursu nodokļa atbilstība derīgo izrakteņu ieguves apjomam

Revidenti aprēķināja katra derīgo izrakteņu ieguvēja iespējamo dabas resursu nodokļa apmēru¹⁷³ un salīdzināja to ar Valsts ieņēmumu dienestā iesniegtajos *Nodokļa pārskatos* norādīto par dabas resursu ieguvi aprēķināto dabas resursu nodokļa apmēru (skatīt 12.attēlu).

12.attēls. Aprēķinātā dabas resursu nodokļa atbilstības derīgo izrakteņu ieguves apjomam pārbaudes kārtība¹⁷⁴

Salīdzinot iespējamo dabas resursu nodokļa apmēru ar *Nodokļa pārskatos* norādīto aprēķinātā nodokļa apmēru, revidenti konstatēja neatbilstības. 2019.gadā derīgos izrakteņus ieguva **un/vai** *Nodokļa pārskatu*

¹⁷² Tabulā norādītās *Nodokļa pārskatu* iesniegušās personas ir personas, kuru aprēķinātais dabas resursu nodoklis ir lielāks par nulli. Tabulā norādītie derīgo izrakteņu ieguvēji, kuri attiecīgajā gadā ir veikuši derīgo izrakteņu ieguvi un informācija par to ir norādīta *Krājumu bilancē* vai *Valsts vides dienesta apkopojumā*.

¹⁷³ Iespējamais dabas resursu nodokļa apmērs – derīgo izrakteņu ieguves apjomam un Dabas resursu nodokļa likuma 1.pielikumā noteiktajai nodokļa likmei atbilstošs nodokļa apmērs.

¹⁷⁴ Iegūtais derīgo izrakteņu apjoms no (1) *Krājumu bilancēs* un (2) pārskatiem par dabas resursu lietošanu saskaņā ar izsniegtajām dabas resursu lietošanas atļaujām.

iesniedza 381 persona¹⁷⁵, no tām 92 personas aprēķināja dabas resursu nodokli un iesniedza *Nodokļa pārskatus*, bet derīgo izrakteņu ieguves dati par šīm personām *Krājumu bilanci* un *Valsts vides dienesta apkopojumā*¹⁷⁶ nav pieejami, savukārt 28 personas neiesniedza *Nodokļa pārskatus*, lai arī tās bija ieguvušas derīgos izrakteņus. Konstatēto neatbilstību skaiti skatīt 4.tabulā, detalizētu informāciju par konstatētajām neatbilstībām (skaits un summas) skatīt 4.pielikumā.

4.tabula

Starp iespējamo dabas resursu nodokļa apmēru un *Nodokļa pārskatos* norādīto aprēķinātā nodokļa apmēru konstatēto neatbilstību skaits 2019.–2021.gadā¹⁷⁷

Aprēķinātā nodokļa apmēra atbilstība derīgo izrakteņu ieguves apjomiem	2019.gads	2020.gads	2021.gads
Valsts ieņēmumu dienestā ir iesniegts <i>Nodokļa pārskats un</i> veikta derīgo izrakteņu ieguve			
Neatbilstības apmērs nepārsniedz 100 euro	172	181	130
Neatbilstības apmērs pārsniedz 100 euro	89	86	101
Valsts ieņēmumu dienestā ir iesniegts <i>Nodokļa pārskats vai</i> veikta derīgo izrakteņu ieguve			
Ir veikta derīgo izrakteņu ieguve, aprēķinātais nodoklis <i>Nodokļa pārskatā nav</i> norādīts	28	28	24
Nav veikta derīgo izrakteņu ieguve, aprēķinātais nodoklis <i>Nodokļa pārskatā ir</i> norādīts	92	72	59
Kopā	381	367	344

Revidenti konstatēja, ka neatbilstības ir saistītas ar *Krājumu bilanci* un *Valsts vides dienesta apkopojumā* neuzrādītiem vai neprecīzi uzrādītiem derīgo izrakteņu ieguves apjomiem, nepareizi aprēķinātu dabas resursu nodokli, kas pēc Valsts vides dienesta veiktās pārbaudes nav precizēts, kā arī gadījumiem, kad *Nodokļa pārskatu* un *Ieguves pārskatu* iesniedz dažādas personas, piemēram:

Derīgo izrakteņu ieguves apjomi nav uzskaitīti

Persona, kurai ir ieguves atļauja, *Nodokļa pārskatos* par 2019.gadu norādījusi par dabas resursu ieguvu aprēķinātu nodokli 6300 euro apmērā, kas atbilst 30 000 kubikmetru smilts ieguvei. *Krājumu bilanci* derīgo izrakteņu ieguve kopš 2018.gadā nav uzskaitīta.

Valsts vides dienesta 2021.gada *Pārbaudes ziņojumos* norādīts, ka *Ieguves pārskats* par 2019.gadu ir iesniegts dienestā un tajā ieguves apjomi nav norādīti, bet limita atlikums smiltij samazinājies par 30 000 kubikmetru. *Ieguves pārskata* dati 2020.gadā netika iesniegti Centram, jo pārskatā nebija norādīti ieguves apjomi. **Pēc pārbaudes nav veiktas darbības ieguves apjomu uzskaites nodrošināšanai.**

Valsts vides dienesta pārbaudēs konstatētās neatbilstības nav novērstas

Personai ir ieguves atļauja, tā ir iesniegusi *Ieguves pārskatus* un *Nodokļa pārskatus* par 2019., 2020. un 2021.gadu. Iespējamā dabas resursu nodokļa apmērs nevienā no gadiem neatbilst *Nodokļa pārskatos* norādītajam.

Valsts vides dienesta 2021.gada *Pārbaudes ziņojumā* norādīts, ka dabas resursu nodokļa aprēķināšanai ir piemērota neatbilstoša nodokļa likme, ir veikts nodokļa pārrēķins un nodoklis nomaksāts budžetā, bet tā apmērs *Pārbaudes ziņojumā* nav norādīts.

¹⁷⁵ Saskaņā ar 3.tabulā norādīto 2019.gadā derīgos izrakteņus ieguva 289 personas, *Nodokļa pārskatus* iesniedza 353 personas. Kopējais personu skaits, kuras veica ieguvu un/vai iesniedza *Nodokļa pārskatu*, ir 389, un tas parāda visas personas, kuras ir vai nu veikušas ieguvu, vai veikušas nodokļa aprēķinu, vai veikušas ieguvu un nodokļa aprēķinu.

¹⁷⁶ Apkopota informācija par dabas resursu lietošanas apjomiem saskaņā ar izsniegtajām dabas resursu lietošanas atļaujām.

¹⁷⁷ Tabulā norādītās *Nodokļa pārskatu* iesniegušās personas ir personas, kuru aprēķinātais dabas resursu nodoklis ir lielāks par nulli. Tabulā norādīti derīgo izrakteņu ieguvēji, kuri attiecīgajā gadā ir veikuši derīgo izrakteņu ieguvu, un informācija par to ir norādīta *Derīgo izrakteņu krājumu bilanci* vai *Valsts vides dienesta sagatavotajā apkopojumā*.

Pārbaudē konstatētā neatbilstība nav novērsta, jo iespējamā dabas resursu nodokļa apmērs 2020.gadā ir 10 814,40 *euro* (30 040 kubikmetru x 0,36 *euro* par 1 kubikmetru smilts). *Nodokļa pārskatos* norādītais nodoklis 6308,02 *euro*, kas atbilst 30 040 kubikmetru un nodokļa likmei 0,21 *euro* par 1 kubikmetru smilts, kura bija spēkā līdz 2020.gadam.

Valsts vides dienesta *Pārbaudes ziņojumā* un *Krājumu bilancē* norādītā informācija ir pretrunīga

Personai ir ieguves atļauja, tā ir iesniegusi *Ieguves pārskatu* un *Nodokļa pārskatus* par 2019.gadu. Iespējamā dabas resursu nodokļa apmērs neatbilst *Nodokļa pārskatos* norādītajam.

Valsts vides dienesta 2021.gada *Pārbaudes ziņojumā* norādīts, ka dabas resursu nodoklis par 2019.gadu ir aprēķināts pareizi, atradnē iegūti 74 856,94 kubikmetru smilts-grants. *Krājumu bilancē* norādīts, ka ir iegūta gan smilts (50 tūkstoši kubikmetru), gan smilts-grants (24,86 tūkstoši kubikmetru), kopā 74,86 tūkstoši kubikmetru.

Valsts vides dienests 2020.gadā (par 2019.gadā veikto ieguvu) Centram ir iesniedzis neprecīzu informāciju. **Pēc pārbaudes nav veiktas darbības ieguves apjomu uzskaites precizēšanai.**

Nodokļu maksātāju, kuriem nav ieguves atļauju, par dabas resursu ieguvu aprēķinātais dabas resursu nodoklis

Valsts ieņēmumu dienestā *Nodokļa pārskatus* par aprēķināto dabas resursu nodokli par dabas resursu ieguvu iesniedz arī tādas personas, kurām nav ieguves atļaujas, piemēram, 2019.gadā *Nodokļa pārskatus* iesniedza 689 personas bez ieguves atļaujām (detalizēti skatīt 3.tabulā).

Izvērtējot gadījumus, kad personas, kurām nav ieguves atļaujas, bet tās aprēķina dabas resursu nodokli par dabas resursu ieguvu, konstatēts, ka aptuveni 40 %¹⁷⁸ gadījumu dabas resursu nodoklis ir aprēķināts tādā apmērā, kas atbilst nodokļa likmei par vides piesārņošanu, veicot C kategorijas piesārņojošas darbības¹⁷⁹.

Revīzijā veiktā *Nodokļa pārskatos* norādītā nodokļa objektu analīze liecina gan par neatbilstošu nodokļa objektu klasifikāciju (par piesārņojumu aprēķinātu nodokli klasificējot kā nodokli par dabas resursu ieguvu), gan atšķirīgu pieeju nodokļa objekta detalizācijā, piemēram:

Atšķirīga nodokļa objekta detalizācija

Nodokļa pārskatā aprēķinātais dabas resursu nodoklis par dabas resursu ieguvu ir jādetalizē atbilstoši nodokļa objektam (smilts, mālsmilts, dolomīts u.c.). Nodokļu maksātāji pārskatos kā nodokļa objektu norāda derīgo izrakteņu veidus, derīgo izrakteņu ieguvēja nosaukumu, atradnes nosaukumu un citu informāciju dažādās kombinācijās.

Neatbilstoša nodokļa objekta klasifikācija

Personai nav derīgo izrakteņu ieguves atļaujas, bet tā ir iesniegusi *Nodokļa pārskatus* par 2019., 2020. un 2021.gadu un norādījusi par dabas resursu ieguvu aprēķinātu nodokli 10 799 *euro* apmērā.

Nodokļa pārskatā norādīts, ka dabas resursu nodoklis ir aprēķināts par vides piesārņošanu, nevis dabas resursu ieguvu.

Nodokļa pārskatos norādīto nodokļa objektu analīze arī liecina, ka dabas resursu nodokli par dabas resursu ieguvu aprēķina un *Nodokļa pārskatu* iesniedz arī tādas personas, kurām nav ieguves atļaujas, bet tās veic ieguvu derīgo izrakteņu ieguves vietā, kur atļauja izsniegta citai personai. Šādā gadījumā *Ieguves pārskatu* un *Nodokļa pārskatu* iesniedz dažādas personas, piemēram:

¹⁷⁸ 2019.gadā 267 no 689, 2020.gadā 271 no 685 un 2021.gadā 261 no 680 nodokļu maksātājiem.

¹⁷⁹ Dabas resursu nodokļa likuma 15.panta piektā daļa.

Nodokļa pārskatu iesniedz persona, kurai nav ieguves atļaujas

Personas darbības nozare ir smilts-grants un smilts karjeru izstrāde, bet tai nav ieguves atļaujas.

Persona ir iesniegusi *Nodokļa pārskatus* par 2020. un 2021. gadu un pārskatā par 2021. gada 3. ceturksni norādījusi, ka dabas resursu nodoklis ir aprēķināts par smilts, smilts-grants un laukakmeņu ieguvi Limbažu novadā. Pamatojums nodokļa aprēķināšanai (izsniegta atļauja vai noslēgts līgums ar personu, kurai ir atļauja) *Nodokļa pārskatā* nav norādīts.

Nodokļa pārskatu iesniedz persona, kurai nav ieguves atļaujas, bet ir noslēgts līgums ar personu, kurai ir atļauja

Persona A, kurai ir ieguves atļauja, 2019. un 2020. gadā iesniedza *Ieguves pārskatus*. Persona B ir iesniegusi *Nodokļa pārskatus* par 2019. un 2020. gadu un norādījusi, ka nodoklis ir aprēķināts par ieguvi atradnē, kurā ieguves atļauja ir personai A. Par ieguves veikšanu starp personu A un B ir noslēgts līgums.

Par *Nodokļa pārskatu* iesniegšanu Valsts ieņēmumu dienests ir sniedzis šādu informāciju¹⁸⁰:

Valsts ieņēmumu dienests pieņem Nodokļa pārskatus arī no personām, kuras dabas resursus iegūst, bet licenci vai atļauju nav saņēmušas, jo likums paredz, ka nodokļa maksātājs var būt persona, kura dabas resursus iegūst, kurai bija pienākums licenci vai atļauju saņemt, bet kura šo licenci vai atļauju noteiktu iemeslu dēļ nav saņēmusi.

Savukārt Valsts vides dienests ir norādījis¹⁸¹:

Valsts ieņēmumu dienestam saņemot Nodokļa pārskatu no personas, kas nav Valsts vides dienesta sniegtajos nodokļa maksātāju sarakstos, būtu jāizskata kā neatbilstošu un, nesaņemot dabas resursu nodokļa iemaksu no nodokļa maksātāja atbilstoši normatīvos noteiktajai kārtībai, šis fakts jāvērtē atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu administrēšanas kompetencei. Valsts vides dienests pieļauj, ka ir gadījumi, kad starp attiecīgās licences vai atļaujas saņēmēju un personu, kas uz savstarpēji noslēgtā līguma pamata veic faktisko dabas resursu ieguvi vai realizāciju, ir vienošanās par dabas resursu uzskaiti un nodokļa nomaksu. Tomēr atbildību par uzskaiti, aprēķinu un nomaksu nes nodokļa maksātājs, tas ir, attiecīgās licences vai atļaujas saņēmējs.

Ieteikums

Lai identificētu ar dabas resursu nodokļa aprēķināšanu saistītus riskus un vienlaikus pilnveidotu derīgo izrakteņu ieguves uzskaiti, Valsts vides dienestam nodrošināt dabas resursu nodokļa analīzi un salīdzināšanu ar derīgo izrakteņu ieguves datiem.

¹⁸⁰ Valsts ieņēmumu dienesta 21.11.2022. e-pasta vēstule.

¹⁸¹ Valsts vides dienesta 15.11.2022. e-pasta vēstule.

2.3. Sankcijas par derīgo izrakteņu ieguvu reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumiem

Valsts vides dienests par derīgo izrakteņu ieguvu bez licences vai atļaujas divos gadījumos ir piemērojis tikai administratīvo sodu, nepiemērojot dabas resursu nodokļa likmi desmitkārtšā apmērā, līdz ar to neievērojot normatīvo aktu prasības¹⁸², ka par šāda veida pārkāpumu tiek piemērota gan administratīvā atbildība, gan dabas resursu nodokļa desmitkārtša likme. Pēc revidentu aplēsēm, laika posmā no 01.09.2021. līdz 30.06.2022. nav aprēķināts dabas resursu nodoklis vismaz 4195 *euro* apmērā. Revīzijas laikā Valsts vides dienests ir uzsācis nepieciešamās darbības dabas resursu nodokļa aprēķina veikšanai.

Arī Augstākā tiesa 30.08.2021. spriedumā ir norādījusi, ka administratīvais sods un paaugstināta nodokļa likme uzskatāmi par vienas sankciju sistēmas divām papildinošām daļām.

Par derīgo izrakteņu ieguvu reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumiem var:

- saukt pie administratīvās atbildības¹⁸³, veikt administratīvā akta piespiedu izpildi¹⁸⁴ – aizvietotājizpildes¹⁸⁵ un piespiedu naudas¹⁸⁶ piemērošanu;
- ierobežot vai apturēt zemes dziļu izmantošanu¹⁸⁷, atcelt izsniegto licenci vai atļauju¹⁸⁸;
- piemērot paaugstinātu dabas resursu nodokļa likmi¹⁸⁹;
- saukt pie kriminālatbildības¹⁹⁰.

Laika posmā no 01.01.2019. līdz 30.06.2022. par derīgo izrakteņu ieguvu reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumiem piemēroto atbildību skatīt 5.tabulā. Valsts vides dienests strukturētā veidā neuzkrāj informāciju par piemēroto administratīvā akta piespiedu izpildi, kā arī par zemes dziļu izmantošanas ierobežošanu vai apturēšanu un licenču atcelšanu¹⁹¹, līdz ar to informācija par šīm piemērotajām sankcijām nav pieejama.

¹⁸² Likuma “Par zemes dzīlēm” 25.panta otrā daļa, Dabas resursu nodokļa likuma 21.panta otrā daļa.

¹⁸³ Likuma “Par zemes dzīlēm” 25.pants.

¹⁸⁴ Administratīvā procesa likuma 42.nodaļa.

¹⁸⁵ Administratīvā procesa likuma 369.pants (ja administratīvais akts uzliek adresātam pienākumu izpildīt noteiktu darbību, ko faktiski un tiesiski var izpildīt arī izpildiestāde, cits publisko tiesību subjekts vai privātpersona, šo administratīvo aktu var izpildīt ar aizvietotājizpildes palīdzību).

¹⁸⁶ Administratīvā procesa likuma 370.pants (ja administratīvais akts uzliek adresātam pienākumu izpildīt noteiktu darbību vai atturēties no noteiktas darbības un viņš šo pienākumu nepilda, adresātam var uzlikt piespiedu naudu); Administratīvās atbildības likuma 66.panta 3.punkts, 69.pants.

¹⁸⁷ Likuma “Par zemes dzīlēm” 16.panta pirmā daļa.

¹⁸⁸ Likuma “Par zemes dzīlēm” 16.panta trešā daļa.

¹⁸⁹ Dabas resursu nodokļa likuma 21.panta pirmā un otrā daļa; 31.panta pirmā daļa.

¹⁹⁰ Krimināllikuma 96.pants.

¹⁹¹ Valsts vides dienesta 17.11.2022. e-pasta vēstule.

No 01.01.2019. līdz 30.06.2022. piemērotās sankcijas
par derīgo izrakteņu ieguves reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumiem

Gads	Administratīvais naudas sods ¹⁹²		Dabas resursu nodoklis desmitkārsā apmērā ¹⁹³		Dabas resursu nodoklis divkārsā apmērā ¹⁹⁴		Krimināl- procesi (skaits) ¹⁹⁵
	Skaitis	euro	Skaitis	euro	Skaitis	euro	
2019	17	7490	3	13 635	0	0	0
2020	28	9840	5	176 447	0	0	1
2021	26	14 975	11	278 787	0	0	4
Līdz 30.06.2022.	16	8505	2	11 276	3	159 903	0
Kopā	87	40 810	21	480 145	3	159 903	5

Veicot pārkāpumu un piemēroto sodu analīzi derīgo izrakteņu ieguves jomā¹⁹⁶, revidenti konstatēja, ka laika posmā no 01.01.2019. līdz 30.06.2022. kopumā administratīvais sods ir piemērots 106 personām, no tām atkārtoti – 15 personām jeb 14 %.

Lai ieviestu vienotu sankciju piemērošanu un noteiktu galvenos principus administratīvā soda un citu piespiedu līdzekļu piemērošanai par pārkāpumiem vides jomā, Valsts vides dienestā ir izstrādāta *Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politika*¹⁹⁷, viena no šīs politikas daļām nosaka *Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politiku zemes dzīļu izmantošanas jomā*¹⁹⁸ (turpmāk – *Sodu politika*).

Par zemes dzīļu izmantošanu bez licences vai atļaujas piemēro likumā “Par zemes dzīlēm”¹⁹⁹ noteikto administratīvo atbildību. Vienlaikus *Dabas resursu nodokļa likums* nosaka: ja dabas resursi ir iegūti virs limitā noteiktā apjoma vai bez atļaujas vai licences, piemēro dabas resursu nodokli desmitkārsā apmērā²⁰⁰.

Augstākā tiesa ir norādījusi, ka²⁰¹:

administratīvajam sodam un dabas resursu nodokļa paaugstinātas likmes piemērošanai ir atšķirīgi mērķi. Administratīvā pārkāpuma process un nodokļa aprēķināšanas process attiecas uz pārkāpumu vides tiesību jomā, taču uz atšķirīgiem pārkāpuma aspektiem, un šo procesu rezultātā noteiktajām tiesiskajām sekām ir savstarpēji papildinošs raksturs. Tādēļ administratīvais sods un paaugstināta nodokļa likme uzskatāmi par vienas sankciju sistēmas divām papildinošām daļām.

¹⁹² Pieejams: <https://www.vvd.gov.lv/lv/statistika> [skatīts 09.11.2022.].

¹⁹³ Valsts vides dienesta 15.10.2021. un 09.09.2022. e-pasta vēstule.

¹⁹⁴ Valsts vides dienesta 09.09.2022. e-pasta vēstule.

¹⁹⁵ Valsts vides dienesta 09.09.2022. e-pasta vēstule.

¹⁹⁶ Iekšlietu ministrijas Informācijas centra un Valsts kontroles 19.09.2022. datu pieņemšanas un nodošanas akts Nr.14-10-3/23/22.

¹⁹⁷ Valsts vides dienesta “Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politika” vispārīgā daļa (apstiprināta ar Valsts vides dienesta 27.12.2021. rīkojumu Nr.1.2/CS/38/2021).

¹⁹⁸ Valsts vides dienesta “Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politika zemes dzīļu jomā” (apstiprināta ar Valsts vides dienesta 06.09.2022. rīkojumu Nr.1.2/CS/22/2022).

¹⁹⁹ Likuma “Par zemes dzīlēm” 25.panta otrā daļa.

²⁰⁰ Dabas resursu nodokļa likuma 21.panta pirmā un otrā daļa.

²⁰¹ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 30.08.2021. spriedums lietā Nr. A420243717, SKA-65/2021.

Revīzijā konstatēts, ka Valsts vides dienests arī pēc Augstākās tiesas sprieduma²⁰², tas ir, laika posmā no 01.09.2021. līdz 30.06.2022., par dabas resursu ieguvi bez atļaujas vai licences divos gadījumos ir piemērojis tikai administratīvo sodu, bet par pārkāpumu nav piemērojis desmitkāršu dabas resursu nodokļa likmi. Pēc revidentu aprēķiniem, nepiemērotā dabas resursu nodokļa summa ir 4195 euro.

Revīzijas laikā Valsts vides dienests informēja²⁰³, ka:

lai novērstu šajā konstatējumā norādīto, Valsts vides dienesta ģenerāldirektore ir izdevusi rezolūcijas²⁰⁴, kurās atbildīgajām struktūrvienībām uzdots viena mēneša laikā no rezolūciju izdošanas dienas veikt nepieciešamās darbības dabas resursu nodokļa uzrēķina veikšanai, piemērojot nodokļa likmi desmitkāršā apmērā.

Normatīvais akts²⁰⁵ nosaka, ka publiska persona rīkojas ar saviem finanšu līdzekļiem un mantu likumīgi, tas ir, jebkura rīcība ar publiskas personas finanšu līdzekļiem un mantu atbilst ārējos normatīvajos aktos paredzētajiem mērķiem, kā arī normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai.

Jānorāda, ka Valsts vides dienesta izstrādātajā *Sodu politikā* nav norādīts, ka par dabas resursu ieguvi virs limitā noteiktā apjoma vai bez atļaujas vai licences ir jāpiemēro vienas sankciju sistēmas divas papildinošas daļas – administratīvā atbildība un dabas resursu nodokļa desmitkārša likme.

Ieteikums

Lai nodrošinātu, ka atbildība par derīgo izrakteņu ieguvi bez licences vai atļaujas un ieguves virs limitā noteiktā apjoma tiek piemērota atbilstoši normatīvajos aktos²⁰⁶ noteiktajam, Valsts vides dienestam pilnveidot iekšējās kontroles sistēmu, lai par pārkāpumu tiktu piemērotas abas sankciju sistēmas daļas – gan administratīvais sods, gan dabas resursu nodokļa likme desmitkāršā apmērā.

2.4. Derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija un konservācija

Spēkā esošais normatīvais regulējums attiecībā uz derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju un konservāciju nav pietiekams – (1) nav noteikti kritēriji derīgo izrakteņu ieguves atzīšanai par pabeigtu; (2) nav noteikta informācijas aprites kārtība par derīgo izrakteņu ieguves vietas konservāciju un rekultivācijas pabeigšanu; (3) ieguves vietu rekultivācijas pārraudzība ir noteikta vispārīgi; (4) nav noteikta prasība finansiāla nodrošinājuma veidošanai ieguves vietas rekultivācijai.

²⁰² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 30.08.2021. spriedums lietā Nr. A420243717, SKA-65/2021.

²⁰³ Valsts vides dienesta 27.02.2023. vēstule Nr.2.3/CS/341/2023 Valsts kontrolei.

²⁰⁴ Valsts vides dienesta ģenerāldirektores 27.02.2023. rezolūcija Nr.1.3/CS/11/2023 un Nr.1.3/CS/12/2023.

²⁰⁵ Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 2.panta pirmā daļa.

²⁰⁶ Likuma “Par zemes dzīlēm” 25.panta otrā daļa (spēkā no 01.07.2020.); Dabas resursu nodokļa likuma 21.panta pirmā un otrā daļa.

Derīgo izrakteņu ieguves vietu konservācija

Normatīvajā aktā²⁰⁷ tikai pastarpināti nosakot procesu konservācijas darbu pieņemšanai, Centrs nesaņem un *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* netiek norādīta informācija par konservētajām derīgo izrakteņu ieguves vietām, līdz ar to reģistra dati nesniedz pilnīgu informāciju par faktisko situāciju derīgo izrakteņu ieguves vietās.

Valsts vides dienests neuzrauga normatīvo aktu prasību ievērošanu attiecībā uz ieguves vietu konservācijas veikšanu, tādējādi iespējamiem draudiem tiek pakļauta gan apkārtējā vide, gan arī cilvēku veselība. 2020.gadā Latvijā bija 288 nekonservētas derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurām bija jābūt konservētām²⁰⁸, tajā skaitā 31 ieguves vietā konservācijas darbi nav veikti pat 20 gadus.

Valsts vides dienests nekonservētajās derīgo izrakteņu ieguves vietās pārbaudes lielākoties neplāno un pat veiktajās pārbaudēs nav konstatējis normatīvā akta²⁰⁹ prasības par ieguves vietas konservāciju neievērošanu.

Derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija

Nav iespējams savlaicīgi identificēt rekultivējamās ieguves vietas, lai nodrošinātu kvalitatīvu uzraudzību pār derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju, jo nav noteikti kritēriji ieguves pabeigšanas brīža identificēšanai, lai arī normatīvais akts²¹⁰ nosaka, ka rekultivācija jāuzsāk gada laikā pēc ieguves pabeigšanas. Faktiski tikai derīgo izrakteņu ieguvējs zina, kad ir pabeigta derīgo izrakteņu ieguve, bet derīgo izrakteņu ieguvējam nav noteikts pienākums par to informēt zemes dzīļu izmantošanas uzraudzības procesā iesaistītās institūcijas.

Revidenti ir identificējuši 254 derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurās vairs nedrīkst iegūt²¹¹ derīgos izrakteņus, bet šīs vietas joprojām nav rekultivētas. Tostarp 140 ieguves vietās ieguvi nedrīkst veikt jau ilgstoši – vairāk nekā 10 gadus.

Normatīvais akts²¹² nosaka, ka derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju pārrauga pašvaldības, bet normatīvajā regulējumā nav sniegti detalizētāki norādījumi, ko šis pienākums ietver. Pašvaldību aptaujas dati rāda, ka pašvaldībām ir dažāda izpratne par rekultivācijas uzraudzību.

²⁰⁷ MK 21.08.2012. noteikumi Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība”.

²⁰⁸ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 83.punkts.

²⁰⁹ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 83.punkts.

²¹⁰ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 86.punkts.

²¹¹ Beidzies atļaujas vai licences termiņš.

²¹² Likuma “Par zemes dzīlēm” 4.panta piektās daļas 2.punkts.

Revīzijā ir konstatēti 16 gadījumi, kad *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* atradne nebija norādīta kā rekultivēta, lai arī bija sagatavoti akti par šo ieguves vietu rekultivāciju: daļa neatbilstību ir skaidrojama ar Centra veikto kontroli pār reģistra datiem trūkumu, bet daļa – ar rekultivācijas aktu nenosūtīšanu Centram.

Normatīvais akts²¹³ nenosaka, kurš ir atbildīgs par informācijas sniegšanu Centram par rekultivācijas pabeigšanu. Jānorāda, ka atbildīgo institūciju viedoklis par informācijas sniegšanu Centram ir atšķirīgs, proti, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija uzskata, ka tas ir jādara derīgo izrakteņu ieguvējam, bet Valsts vides dienesta ieskatā – pašvaldības būvvaldei.

Nav izveidots finansiāls nodrošinājums derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas veikšanai gadījumos, kad derīgo izrakteņu ieguvējs nepilda savu pienākumu rekultivēt ieguves vietu. Šādas prasības neesamība nerada arī iespēju nodrošināt finanšu līdzekļus rekultivācijas veikšanai gadījumos, kad uzņēmumi, kas ir ieguvuši derīgos izrakteņus, ir likvidēti, bet rekultivāciju nav veikuši. Tādējādi tiek radīts risks, ka šādas derīgo izrakteņu ieguves vietas palielinās degradēto teritoriju skaitu. No 128 derīgo izrakteņu ieguvējiem – uzņēmumiem revīzijā identificēti jau 39 likvidēti uzņēmumi (jeb trešā daļa), kas nav rekultivējuši kopumā 51 derīgo izrakteņu ieguves vietu.

Turklāt lielākā daļa derīgo izrakteņu ieguvēju, tostarp arī pašvaldības, laicīgi neplāno līdzekļus ieguves vietas rekultivācijai. No izlasē iekļautajiem uzņēmumiem un pašvaldībām 87 % uzņēmumu un neviena pašvaldība gada pārskatos nav uzrādījuši uzkrājumus rekultivācijas veikšanai.

Degradētās derīgo izrakteņu ieguves vietas

Lai arī līdz 2022.gada beigām bija plānots izveidot sistēmu degradēto teritoriju un vēsturisko derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijai, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija šādu sistēmu nav izstrādājusi, informējot, ka plāno to izdarīt līdz 2025.gada beigām.

Jānorāda, ka ar katru gadu degradēto derīgo izrakteņu ieguves vietu sakārtošanas izmaksas palielinās, piemēram, ja identificēto degradēto kūdras ieguves vietu rekultivācijas izmaksas 2016.gadā veidoja aptuveni 14 miljonus *euro*, tad, pēc revidentu aplēsēm, 2022.gadā šīs izmaksas ir palielinājušās par 43 % un veidoja jau 20 miljonus *euro*, kas būs jāsedz zemes īpašniekam, ja derīgo izrakteņu ieguvējs nebūs izpildījis savu pienākumu rekultivēt ieguves vietu. Latvijā lielākā daļa kūdras ieguves vietu pieder valstij un pašvaldībām.

---

²¹³ MK 21.08.2012. noteikumi Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība”.

Derīgo izrakteņu ieguves vietas konservācija nodrošina ieguves vietas saglabāšanu tādā stāvoklī, kas nerada draudus cilvēku veselībai un dzīvībai un apkārtējai videi, un nodrošina iespējamo ieguves darbu atsākšanu²¹⁴. Konservācijas veikšana ir jānodrošina derīgo izrakteņu ieguvējam²¹⁵.

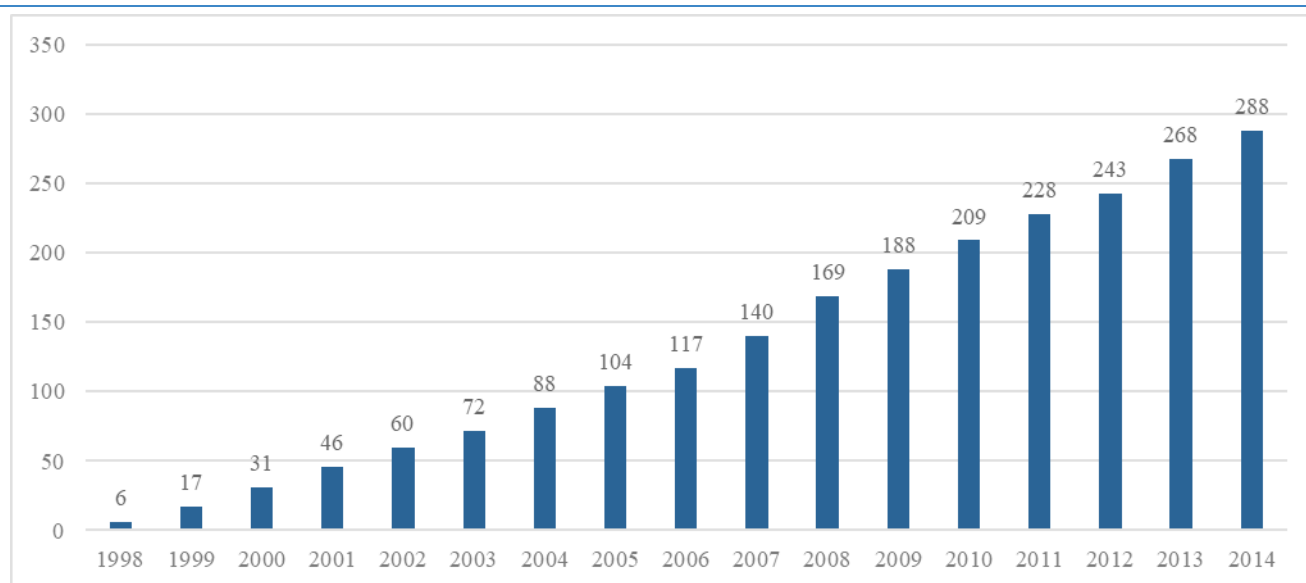
Rekultivācija ir darbību kopums, kas veicams pēc derīgo izrakteņu ieguves, lai sagatavotu derīgo izrakteņu ieguves vietu turpmākai zemes izmantošanai atbilstoši plānotajam zemes lietošanas mērķim²¹⁶.

Zemes dziļi izmantotāju pienākums ir uz sava rēķina rekultivēt zemes dziļu izmantošanas rezultātā radušos zemes gabala bojājumus atļaujā vai licencē norādītajā termiņā²¹⁷.

Derīgo izrakteņu ieguves vietu konservācija

Derīgo izrakteņu ieguves vietas konservācija jāveic, ja ieguves darbi tiek pārtraukti ilgāk par pieciem gadiem²¹⁸. Revīzijā konstatēts, ka 31.12.2020. derīgie izrakteņi ilgāk par pieciem gadiem (2015.-2020.gads) nebija iegūti 288 derīgo izrakteņu ieguves vietās, bet šo ieguves vietu konservācija nav veikta (skatīt 13.attēlu), tajā skaitā:

- 10 gadus ieguve (pēc 2010.gada) nebija veikta 209 ieguves vietās;
- 15 gadus (pēc 2005.gada) – 104 vietās;
- 20 gadus (pēc 2000.gada) – 31 derīgo izrakteņu vietā.

13.attēls. Derīgo izrakteņu ieguves vietu skaits 31.12.2020., kurās nav veikta derīgo izrakteņu ieguve ilgāk par pieciem gadiem (2015.-2020.gads)²¹⁹, sadalījumā pēc pēdējā ieguves gada (uzkrājošā veidā)²²⁰

²¹⁴ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 82.punkts.

²¹⁵ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 83.punkts.

²¹⁶ Likuma “Par zemes dziļēm” 1.panta 28.punkts.

²¹⁷ Likuma “Par zemes dziļēm” 14.panta 8.punkts.

²¹⁸ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 83.punkts.

²¹⁹ Nav iekļautas konservētās un rekultivētās derīgo izrakteņu ieguves vietas, kā arī derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurās 2021.gadā ir bijusi ieguve.

²²⁰ *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* strukturētā elektroniskā formā pieejamie dati par laika posmu 1998.–2021.gads.

Vienlaikus revīzijā tika konstatēts, ka no 288 derīgo izrakteņu ieguves vietām, kurās nebija veikta konservācija²²¹:

- 254 ieguves vietām 2021.gada beigās vairs nebija spēkā esošas atļaujas vai licences (skatīt 5.pielikumu);
- astoņām ieguves vietām *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* atļauju vai licenču saņēmējs nebija norādīts;
- vismaz 51 ieguves vietai uzņēmums, kas saņēmis atļauju vai licenci, bija likvidēts.

Tādu derīgo izrakteņu ieguves vietu, kurās nav veikta konservācija un kurām ir beigusies atļauja vai licence, skaits katru gadu palielinās, no 9 ieguves vietām 1998.gadā līdz 254 ieguves vietām 2021.gadā, skatīt 5.pielikumu.

Revidenti konstatēja, ka Valsts vides dienests ir veicis piecas pārbaudes²²² nekonservētajās ieguves vietās:

- vienā pārbaudē ir konstatēts, ka ieguves vietā tiek veikta derīgo izrakteņu ieguve bez spēkā esošas atļaujas;
- trīs pārbaudēs ir norādīts gads, kad ir veikta pēdējā ieguve, kas visos gadījumos ir vairāk nekā pieci gadi no pārbaužu veikšanas brīža, bet nav norādīts, ka nav ievērota normatīvā akta²²³ prasība par ieguves vieta konservācijas veikšanu, tādējādi neuzdodot veikt ieguves vietas konservāciju;
- vienā pārbaudē ir norādīts, ka derīgo izrakteņu ieguve pārtraukta 31.01.2017., bet *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* pēdējais derīgo izrakteņu ieguves gads norādīts 2014.gads.

Normatīvais regulējums²²⁴ tieši nereglamentē derīgo izrakteņu ieguves vietās veikto konservācijas darbu pieņemšanas procesu, līdz ar to Centrs nesaņem²²⁵ un *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* netiek norādīta informācija par konservācijas statusā esošajām derīgo izrakteņu ieguves vietām.

Valsts vides dienests revīzijas laikā sniedza informāciju, ka 30.06.2022. konservācijas statusā atradās piecas derīgo izrakteņu ieguves vietas.

Derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija

Rekultivāciju var veikt vienlaikus ar derīgo izrakteņu ieguvi²²⁶. Rekultivācija jāuzsāk gada laikā pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas²²⁷.

Normatīvais regulējums nenosaka kritērijus derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas brīža identificēšanai. Valsts vides dienests revīzijas laikā skaidroja²²⁸:

var pieņemt, ka, ja nav iegūstamā materiāla, tad ieguvi nav iespējams veikt. No tā var secināt, ka ieguve ir pabeigta. Tāpēc, ja limiti ir izsmelti un ieguvējs neuzskata par nepieciešamu veikt papildus ģeoloģisko izpēti iespējamo ieguves krājumu noteikšanai atradnē nākotnes ieguvei, tad faktiski ieguve ir pabeigta, pēc kuras gada laikā jāuzsāk rekultivācija.

²²¹ 30.06.2022.

²²² Divas pārbaudes 2019.gadā, divas – 2020.gadā un viena – 2021.gadā.

²²³ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 83.punkts.

²²⁴ MK 21.08.2012. noteikumi Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība”.

²²⁵ Centra 04.10.2021. e-pasta vēstule.

²²⁶ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 86.punkts.

²²⁷ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība” 86.punkts.

²²⁸ Valsts vides dienesta 21.10.2021. e-pasta vēstule.

No iepriekš norādītā secināms, ka tikai derīgo izrakteņu ieguvējs var noteikt brīdi, kad ir pabeigti ieguves darbi un ir jāuzsāk ieguves vietas rekultivācija.

Valsts vides dienests no 06.12.2021. savā tīmekļvietnē²²⁹ ir ievietojis informatīvu materiālu par derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju, norādot:

- ja derīgo izrakteņu ieguvējs ir pabeidzis ieguves darbus, Valsts vides dienests lūdz derīgo izrakteņu ieguvēju viena mēneša laikā informēt dienestu;
- ka derīgo izrakteņu ieguvējs informē Valsts vides dienestu un pašvaldību par rekultivācijas darbu uzsākšanu.

Rekultivācijas veikšanas uzraudzība

Normatīvais akts²³⁰ nosaka, ka derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju savās administratīvajās teritorijās pārrauga vietējās pašvaldības. Normatīvais regulējums detalizētāk nenosaka, kas pašvaldībām jādara, pārraugot derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija revīzijas laikā skaidroja²³¹, ka:

normatīvie akti nenosaka, kad pašvaldībai būtu jāuzsāk rekultivācijas pārraudzība, vienlaikus normatīvie akti nosaka pašvaldības pienākumu un atbildību – pārraudzīt rekultivāciju, t.i., pārraudzīt, lai derīgo izrakteņu ieguves vieta tiktu sakārtota atbilstoši plānotajam lietošanas veidam. Tādējādi pašvaldība pati lemj, kad un cik bieži tai ir jākontrolē rekultivācija, lai izpildītu savu likumā noteikto pienākumu.

Valsts kontroles aptaujā par derīgo izrakteņu jautājumiem 43 pašvaldību²³² sniegtās atbildes liecina, ka pašvaldībām ir dažāda izpratne par ieguves vietu rekultivācijas pārraudzības veikšanu. Piemēram, uz jautājumu *Kādus pasākumus pašvaldība ir veikusi, pārraugot derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju:*

- 9 pašvaldības jeb 21 % norādīja, ka nav veikušas pasākumus rekultivācijas pārraudzībai;
- 10 pašvaldības jeb 23 % kā pārraudzības pasākumus norādīja to, ka pašvaldība saskaņo rekultivācijas veidu vai apkopo informāciju par derīgo izrakteņu ieguves vietām vai arī izveido komisiju pabeigto rekultivācijas darbu pieņemšanai.
Revidenti norāda, ka rekultivācijas veida saskaņošanu vai informācijas apkopošanu nevar uzskatīt par rekultivācijas pārraudzības veikšanu. Savukārt komisija tiek izveidota, lai pieņemtu jau pabeigtus rekultivācijas darbus, un šī uzraudzība neaptver pilnīgu rekultivācijas pārraudzību, kā, piemēram, savlaicīgu rekultivācijas uzsākšanu;
- 12 pašvaldības jeb 28 % norādīja, ka to administratīvajā teritorijā derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija nav bijusi, vai arī nesniedza atbildi uz jautājumu.
Revidenti norāda, ka pēc Derīgo izrakteņu atradņu reģistra datiem no šīm 12 pašvaldībām deviņās pašvaldībās ir derīgo izrakteņu ieguves vietas, kurām derīgo izrakteņu ieguves atļaujas vai licences termiņš beidzies vairāk nekā desmit gadus, bet ieguves vietas nav rekultivētas.
- 12 pašvaldības jeb 28 % norādīja, ka rekultivācijas procesa pārraudzībā ir iesaistījušās, apsekojot derīgo izrakteņu ieguves vietas, tajā skaitā arī pēc rekultivācijas pabeigšanas.

²²⁹ <https://www.vvd.gov.lv/lv/media/8047/download> [skatīts 17.10.2022.].

²³⁰ Likuma "Par zemes dzīlēm" 4.panta piektās daļas 2.punkts.

²³¹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 17.11.2022. e-pasta vēstule.

²³² Izlasē iekļautās pašvaldības pirms administratīvi teritoriālās reformas.

Valsts vides dienests revīzijas laikā skaidroja²³³:

Valsts vides dienesta mērķi un uzdevumi attiecībā uz rekultivācijas uzraudzību nav noteikti, jo rekultivāciju pārrauga pašvaldība. Rekultivācija nav derīgo izrakteņu ieguve, tāpēc rekultivācijas veidu saskaņo ar pašvaldību un rekultivācijas risinājumu iekļauj derīgo izrakteņu ieguves projektā.

Tomēr Valsts vides dienests ir apkopojis informāciju par derīgo izrakteņu ieguves vietām, kurās derīgo izrakteņu ieguve tuvojas ieguves limita beigām²³⁴, un 2021.gada beigās 21 derīgo izrakteņu ieguvējam nosūtīja vēstules ar aicinājumu savlaicīgi uzsākt rekultivācijas darbus 25 ieguves vietās.

Valsts vides dienests informāciju apkopoja, izmantojot *Krājumu bilances* par 2020.gadu²³⁵ datus. Tā rezultātā Valsts vides dienests nav apzinājis vismaz 54 derīgo izrakteņu ieguves vietas (jeb 68 %), kurās derīgo izrakteņu ieguve arī tuvojas ieguves limita beigām²³⁶, jo *Krājumu bilancē* nav sniegta informācija par krājumu atlikumiem visās derīgo izrakteņu ieguves vietās.

Papildus *Valsts vides dienesta apkopojumam* par ieguves vietām, kurās derīgo izrakteņu ieguve tuvojas ieguves limita beigām, revidenti analizēja derīgo izrakteņu ieguvējiem izsniegto atļauju un licenču darbības termiņus. Revidenti norāda, ka atļaujas vai licences derīguma termiņš automātiski nenosaka, ka derīgo izrakteņu ieguve ir pabeigta, jo atļaujas vai licences termiņu ir iespējams pagarināt un turpināt derīgo izrakteņu ieguvi. Tomēr, revidentu ieskatā, situācija, kad ir beidzies atļaujas vai licences termiņš, īpaši gadījumos, kad atļauja vai licence vairs nav spēkā vairākus gadus, var būt indikators, ka ir nepieciešams veikt ieguves vietas rekultivāciju.

Revīzijā konstatēts, ka 31.12.2020. derīgie izrakteņi ilgāk par pieciem gadiem nebija iegūti 288 derīgo izrakteņu ieguves vietās. No šīm derīgo izrakteņu ieguves vietām 88 % jeb 254 atradnēm vairs nebija spēkā esošas atļaujas vai licences un šīs atradnes nav rekultivētas. 140 atradnēm atļauja vai licence nav spēkā 10 gadus; 79 atradnēm – 15 gadus un 30 atradnēm pat 20 gadus (skatīt 5.pielikumu).

43 licences (17 %), kurām ir beidzies termiņš, ir izsniegtas 19 pašvaldībām²³⁷, tajā skaitā licences termiņš:

- no 2000.gada līdz 2010.gadam beidzies 13 derīgo izrakteņu ieguves vietās;
- no 2011.gada līdz 2021.gadam termiņš beidzies 30 derīgo izrakteņu ieguves vietās.

Revīzijā arī konstatēts, ka no 128 derīgo izrakteņu ieguvējiem – uzņēmumiem līdz 30.06.2022. vismaz 39 uzņēmumi, kas bija saņēmuši atļauju vai licenci derīgo izrakteņu ieguvei 51 derīgo izrakteņu ieguves vietā, bija likvidēti.

Informācijas par rekultivācijas darbu pabeigšanu sniegšana Centram

Pabeigtos rekultivācijas darbus pieņem būvvaldes izveidota komisija, kuras sastāvā ir Valsts vides dienesta, attiecīgās pašvaldības, zemes īpašnieka un derīgo izrakteņu ieguvēja pārstāvji. Ja rekultivācija nesatur būvdarbus, tos pieņem ar darbu pieņemšanas aktu. Vienu akta eksemplāru nosūta Centram²³⁸, kas veic ierakstu *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā*, norādot, ka attiecīgā ieguves vieta ir rekultivēta.

²³³ Valsts vides dienesta 21.10.2021. e-pasta vēstule.

²³⁴ Derīgo izrakteņu atlikušo krājumu apjoms ir 50 000 kubikmetru vai tonnu vai mazāks (uz 31.12.2020.).

²³⁵ https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Zemes_dziles/Buvmaterialu_izejvielu_kudras_sapropela_un_dziedniecibas_dunu_krajumu_balances/2020/Derigo_izraktenu_krajumu_bilance_2020.xlsx (27.10.2021.).

²³⁶ Derīgo izrakteņu atlikušo krājumu apjoms ir 50 000 kubikmetru vai tonnu vai mazāks (uz 31.12.2020.).

²³⁷ Pašvaldību skaits pēc administratīvi teritoriālās reformas (no 01.07.2020.).

²³⁸ MK 21.08.2012. noteikumu Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība" 92.punkts.

Normatīvais akts²³⁹ nenosaka, kurš konkrēti ir atbildīgs par rekultivācijas akta nosūtīšanu Centram.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija norāda, ka²⁴⁰:

aktu nosūta zemes dzīļu ieguvējs, jo saskaņā ar likumu²⁴¹ zemes dzīļu ieguvēja pienākums ir rekultivēt zemes dzīļu izmantošanas rezultātā radušos zemes gabala bojājumus atļaujā vai licencē norādītajā termiņā.

Savukārt Valsts vides dienesta tīmekļvietnē²⁴² ievietotajā informatīvajā materiālā par derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju ir norādīts, ka:

pašvaldības būvvalde nosūta vienu rekultivācijas darbu pieņemšanas akta eksemplāru Centram.

Centrs revīzijas laikā sniedza informāciju, ka²⁴³:

atradņu rekultivācijas aktus Centram iesniedz derīgo izrakteņu ieguvēji, pašvaldību būvvaldes, Valsts vides dienests.

Saskaņā ar *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* datiem un revidentu rīcībā esošajiem aktiem par ieguves vietu rekultivāciju līdz 30.06.2022. Latvijā bija rekultivētas vai daļēji rekultivētas 65 derīgo izrakteņu ieguves vietas, lielāko daļu – 42 derīgo izrakteņu ieguves vietas jeb 65 % – ir rekultivējusi valsts AS “Latvijas valsts meži”.

Valsts AS “Latvijas valsts meži” viedoklis par rekultivācijas darbu pieņemšanu²⁴⁴:

rekultivācijas darbu pieņemšanu var nodrošināt viena institūcija (Valsts vides dienests, kas ir saskaņojis projektu), pieaicinot pašvaldību (būvvaldes) pārstāvjus. Valsts AS “Latvijas valsts meži” prakse norāda, ka vietējām pašvaldībām ir reti jāorganizē rekultivācijas komisijas darbs, tādēļ arī rekultivācijas pieņemšanas komisijas izveidē un darbā ir novērojams, ka nav izveidojusies vienota prakse.

Revīzijas laikā revidenti konstatēja, ka *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* kā rekultivētas nebija norādītas 16 derīgo izrakteņu ieguves vietas, lai arī bija sagatavoti akti par šo ieguves vietu rekultivāciju:

- par 11 ieguves vietām²⁴⁵ Centrs skaidroja²⁴⁶, ka:

ņemot vērā datu migrāciju no vecajām datu bāzēm uz Zemes dzīļu informācijas sistēmu, atsevišķi ieraksti nav tikuši pārmigrēti.

- par piecām ieguves vietām Centram nebija iesniegti rekultivācijas darbu pieņemšanas akti, revidenti šos aktus ieguva Valsts vides dienestā, kura pārstāvji ir iekļauti rekultivācijas darbu pieņemšanas komisijā.

²³⁹ MK 21.08.2012. noteikumi Nr.570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība”.

²⁴⁰ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 21.10.2022. e-pasta vēstule.

²⁴¹ Likuma “Par zemes dzīlēm” 8.pants.

²⁴² <https://www.vvd.gov.lv/lv/media/8047/download> [skatīts 17.10.2022.].

²⁴³ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 21.10.2022. e-pasta vēstule.

²⁴⁴ Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”” (atbildīgā ministrija: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, projekts Nr.22-TA-2212, publiskā apspriešana, valsts AS “Latvijas valsts meži” priekšlikumi).

²⁴⁵ Par astoņu derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju Centrs jau sākotnēji bija informējis Valsts kontroles revidentus, savukārt par trim – tikai pēc revidentu jautājuma par datu neatbilstību.

²⁴⁶ Centra 24.08.2022. e-pasta vēstule.

Nodrošinājums rekultivācijas darbu veikšanai

Normatīvie akti²⁴⁷ finanšu nodrošinājumu derīgo izrakteņu ieguves vietas rekultivācijai paredz tikai kristāliskā pamatklintāja iežu ieguves gadījumā. Finanšu nodrošinājums ir paredzēts kā kredītiestādes izsniegta pirmā pieprasījuma garantijas vēstule vai apdrošinātāja izsniegta apdrošināšanas polise, kurā ietverta apdrošinātāja neatsaucama apņemšanās izmaksāt apdrošināšanas atlīdzību pēc Valsts vides dienesta pieprasījuma, kā arī šā pieprasījuma neapstrīdamība²⁴⁸.

Normatīvais regulējums neparedz prasību pēc finanšu nodrošinājuma pārējo derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas veikšanai.

Valsts sekretāru sanāsmē 27.04.2017. tika izsludināts likumprojekts “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm””²⁴⁹, paredzot, ka:

pašvaldība, kuras teritorijā notiek derīgo izrakteņu ieguve, ir tiesīga veikt līdzekļu uzkrāšanu un izlietošanu rekultivācijas vajadzībām, pamatojoties uz zemes dzīļu izmantotāja iemaksām.

Zemes dzīļu izmantotājam ir tiesības derīgo izrakteņu ieguves vietas rekultivācijai izmantot šim mērķim pašvaldības atvērtā atsevišķā kontā uzkrātos līdzekļus.

Pēc likumprojekta izsludināšanas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai tika iesniegti komentāri par likumprojektā paredzēto finanšu nodrošinājumu rekultivācijas veikšanai, piemēram:

- **Būvmateriālu ražotāju asociācija**²⁵⁰ sniedza priekšlikumu likumprojektā noteikt, ka uzņēmumi paši veido uzkrājumus rekultivācijas veikšanai, ko apstiprinātu ar zvērināta revidenta izziņu. Vienlaikus asociācija norādīja, ka:

korektu lēmumu pieņemšanai par efektīviem un atbilstoši risinājumiem ir nepieciešama rūpīga faktisko rādītāju par nerekultivēto karjeru skaitu, platībām, piederību, izplatību un citiem parametriem izvērtēšana.

- **Latvijas ceļu būvētājs**²⁵¹ nepiekrīt izvirzītajām prasībām, jo:

grozījumu ietvaros nav izvērtēts papildu slogs ieguvējam un kārtība, kā to piemēros ieguvējiem, kuri iegūst derīgos izrakteņus jau vairākus gadus un atradņu rekultivāciju veic paralēli ieguvei. Nav vērtēts, kā tiks veikta neizmantoto līdzekļu atmaksa.

- **Latvijas Darba devēju konfederācija**²⁵² norādīja, ka:

rekultivācijas fonda veidošana ir atbalstāma, bet šobrīd vēl nav apzināti fonda veidošanas principi atkarībā no rekultivācijas veida.

Valsts sekretāru 27.04.2017. sanāsmē izsludinātais likumprojekts “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm””²⁵³ tālākai izskatīšanai nav virzīts.

²⁴⁷ Likuma “Par zemes dzīlēm” 12.² panta trešā daļa (spēkā no 24.03.2021.).

²⁴⁸ Likuma “Par zemes dzīlēm” 12.² panta trešā daļa.

²⁴⁹ Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”” (iesniedzējs: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, projekts Nr.VSS-458, izsludināts Valsts sekretāru 27.04.2017. sanāsmē).

²⁵⁰ Būvmateriālu ražotāju asociācijas 01.12.2017. vēstule Nr.15/17 Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai, Valsts vides dienestam un Centram.

²⁵¹ Latvijas ceļu būvētājs 27.04.2017. vēstule Nr.18/17 Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai.

²⁵² Latvijas Darba devēju konfederācijas 12.05.2017. vēstule Nr.2-10/20 Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai “Par likumprojektu “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”” (VSS-458)”.

²⁵³ Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”” (iesniedzējs: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, projekts Nr.VSS-458, izsludināts Valsts sekretāru 27.04.2017. sanāsmē).

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija sniedza informāciju²⁵⁴, ka:

saistībā ar Tiesību aktu portāla izveidošanu 09.09.2021.²⁵⁵ likumprojekta tālākā virzība tehnisku iemeslu dēļ tika apturēta. Ministrija ir sagatavojusi likumprojekta aktuālo versiju – jaunu likumprojektu “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm””.

Aktualizētajā versijā ir iekļautas tiesību normas no likumprojekta pēdējās saskaņotās redakcijas.

Publiskai apspriešanai 26.09.2022. ir nodoti jauni grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”. Jaunajā likumprojektā vairs nav paredzēts finanšu nodrošinājums derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas veikšanai²⁵⁶, vien nosakot, ka:

*vietējā pašvaldība savā administratīvajā teritorijā Ministru kabineta noteiktajā kārtībā **nodrošina** un pārtrauga derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju²⁵⁷.*

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija revīzijas laikā sniedza informāciju, ka²⁵⁸:

sākotnēji virzītā likumprojekta redakcija tika grozīta saņemto institūciju iebildumu dēļ.

Nemot vērā gan iebildumos paustos viedokļus, gan arī apstākli, ka zemes dzīļu ieguve var ilgt ļoti garu laika periodu, piemēram, 50 gadus, kuru laikā sākotnēji novērtētās indikatīvās rekultivācijas darbu izmaksas var neparedzami mainīties, uz doto brīdi paredzētā prasība par līdzekļu uzturēšanu pašvaldības kontā tika svītrotā līdz piemērotāka risinājuma rašanai.

Valsts AS “Latvijas valsts meži”, kas apsaimnieko lielu daļu no valstij piederošajām derīgo izrakteņu ieguves vietām, slēdzot jaunus līgumus par derīgo izrakteņu – kūdras – ieguvi, līgumos paredz derīgo izrakteņu ieguvēja pienākumu veikt ikgadēju drošības naudas iemaksu iznomātāja norēķinu kontā²⁵⁹ rekultivācijas darbu finansēšanai pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas.

No Valsts kontroles pašvaldību aptaujā 21 aptaujātās pašvaldības²⁶⁰ tikai divas pašvaldības līgumos par derīgo izrakteņu ieguvi pašvaldības īpašumos ir paredzējušas finanšu nodrošinājumu rekultivācijas veikšanai, nosakot, ka nomnieks par katru iegūto derīgā izrakteņa kubikmetru veic iemaksas pašvaldības kontā kā nodrošinājumu rekultivācijas izmaksu segšanai.

Uzkrājumu veidošana rekultivācijas veikšanai

Uzņēmumi (arī pašvaldības) gada pārskatā norāda uzkrājumus, lai segtu saistības, kuru būtība ir skaidri noteikta un kuras bilances datumā ir paredzamas vai zināmas vai kuras noteikti radīsies, bet var mainīties šo saistību segšanai nepieciešamās summas lielums vai šo saistību rašanās datums²⁶¹.

²⁵⁴ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 12.09.2022. e-pasta vēstule.

²⁵⁵ MK 07.09.2021. noteikumi Nr.606 “Ministru kabineta kārtības rullis”.

²⁵⁶ Izņemot kristāliskā pamatklintāja iežu ieguvi.

²⁵⁷ Likumprojekts “Grozījumi likumā “Par zemes dzīlēm”” (atbildīgā ministrija: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija; projekts Nr.22-TA-2212).

²⁵⁸ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 21.10.2022. e-pasta vēstule.

²⁵⁹ Drošības naudas iemaksas, kuras apmērs tiek regulāri pārskatīts.

²⁶⁰ Izlasē iekļautās pašvaldības pirms administratīvi teritoriālās reformas, kuras ir noslēgušas līgumus par derīgo izrakteņu ieguvi pašvaldības īpašumos.

²⁶¹ Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma 32.panta pirmā daļa; MK 13.02.2018. noteikumu Nr.87 “Grāmatvedības uzskaites kārtība budžeta iestādēs” 237.punkts.

Derīgo izrakteņu ieguves vietas rekultivācijas izmaksas ir normatīvajā regulējumā²⁶² paredzētas saistības, kas radīsies pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas, tādēļ grāmatvedības uzskaitē rekultivācijas veikšanai ir jāveido uzkrājumi.

Revīzijas laikā, pārbaudot 317 uzņēmumu, kas laika posmā no 1998. līdz 2021.gadam ieguvuši derīgos izrakteņus, 2021.gada pārskatus, tika konstatēts, ka vismaz 275 uzņēmumi nav veidojuši uzkrājumus rekultivācijas veikšanai²⁶³.

No 42 uzņēmumiem, kuru pārskatos ir norādīti citi uzkrājumi, tas ir, pozīcija, kurā varētu būt iekļauti uzkrājumi rekultivācijai, tikai 14 uzņēmumi gada pārskata skaidrojumos ir norādījuši, ka šajā pozīcijā ietilpst arī uzkrājumi rekultivācijas veikšanai. Līdz ar to arī par 28 uzņēmumiem nav pieejama informācija, vai šo uzņēmumu veidotie uzkrājumi ir paredzēti tieši rekultivācijas veikšanai.

Savukārt neviena no 10 izlasē iekļautajām pašvaldībām, kuras ir ieguvušas derīgos izrakteņus, uzkrājumus rekultivācijai nav izveidojusi.

Iepriekšminētais liecina, ka ne uzņēmumos, ne pašvaldībās netiek mērķtiecīgi plānoti izdevumi derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas veikšanai.

Degradētās derīgo izrakteņu ieguves vietas

Latvijā ir apkopota informācija tikai par degradēto kūdrāju platību, kur kādreiz ir veikta kūdras ieguve, identificējot, ka Latvijā ir 50 179 hektāru degradētas kūdrāju platības. Vienlaikus ir aplēsts, ka 18 010 hektāru platībā kūdras ieguve ir pārtraukta vai pabeigta, bet nav datu par šo teritoriju rekultivāciju²⁶⁴.

Eksperti 2016.gadā ir aplēsuši, ka kūdras ieguves vietu rekultivācijas izmaksas ir vidēji 800 *euro* par hektāru²⁶⁵, tomēr, praktiski veicot rekultivāciju un atkarībā no rekultivācijas veida, tās var atšķirties. Tas nozīmē, ka 2016.gadā, lai rekultivētu 18 010 hektārus degradētās kūdras ieguves vietas, bija nepieciešams finansējums vismaz 14 408 000 *euro* apmērā.

Jau kopš 2016.gada naudas vērtība inflācijas ietekmē ir samazinājusies vismaz par 39,1 %²⁶⁶, tātad 2022.gada oktobrī aktuālās kūdras ieguves vietu rekultivācijas izmaksas ir vidēji 1113 *euro* par hektāru.

Tādējādi degradēto nerekultivēto kūdras ieguves platību rekultivācijas izmaksas 2022.gada oktobrī ir vismaz 20 045 130 *euro*, kas nākotnē tikai pieaugs, ņemot vērā inflāciju. Šīs izmaksas būs jāsedz zemes īpašniekam²⁶⁷, ja derīgo izrakteņu ieguvējs nebūs izpildījis savu pienākumu rekultivēt ieguves vietu. Jāatzīmē, ka Latvijā lielākā daļa kūdras ieguves vietu, tai skaitā vēsturisko, pieder valstij vai pašvaldībām²⁶⁸.

²⁶² Likuma "Par zemes dzīlēm" 14.panta 8.punkts.

²⁶³ Uzņēmumu pārskatos nav norādīta pozīcija "Citi uzkrājumi", kurā cita starpā ir uzrādāmi uzkrājumi derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijai.

²⁶⁴ Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnes 2020.–2030.gadam (apstiprinātas ar MK 24.11.2020. rīkojumu Nr.696 "Par Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādņēm 2020.–2030.gadam").

²⁶⁵ Nekustamo īpašumu – zemes gabalu, kuru izmantošanas mērķis ir derīgo izrakteņu (kūdras) ieguve ar mērķi veikt iegūtā izrakteņa pārstrādi un tālāku produktu realizāciju, tirgus nomas maksas noteikšanas metodika (apstiprināts Latvijas Īpašumu Vērtētāju Asociācijas valdes 30.06.2016. sēdē).

²⁶⁶ Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes inflācijas kalkulatoru laika periodam no 2016.gada oktobra līdz 2022.gada oktobrim. Pieejams: https://tools.csb.gov.lv/cpi_calculator/lv/2016M10-2022M10/0/100 [skatīts 23.11.2022.].

²⁶⁷ Zemes pārvaldības likuma 18.panta trešā daļa.

²⁶⁸ Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnes 2020.–2030.gadam (apstiprinātas ar MK 24.11.2020. rīkojumu Nr.696 "Par Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādņēm 2020.–2030.gadam"), 1.pielikums, 46. un 49.lp.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija stratēģijā²⁶⁹ ir norādījusi, ka nav izstrādāti risinājumi degradēto un vēsturisko derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijai, un noteikusi uzdevumu līdz 30.12.2022. izveidot sistēmu degradēto teritoriju un vēsturisko derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijai.

Par sistēmas izstrādi Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija sniedza šādu informāciju²⁷⁰:

ikgadējās izmaksas šādas informācijas sistēmas uzturēšanai veido ap 87 000 euro gadā un, ņemot vērā augstās uzturēšanas izmaksas, ministrija pieņēma lēmumu degradēto teritoriju informācijas sistēmu neveidot, uzturot informāciju par degradētajām derīgo izrakteņu ieguves vietām ministrijas lokālajā datubāzē;

minētā datu bāze tiks atjaunota līdz 31.12.2025., kad pašvaldībām jāizstrādā jauni teritorijas plānojumi²⁷¹, jo pašvaldība teritorijas attīstības plānošanas dokumentos nosaka un atzīmē degradētās teritorijas²⁷². Līdz ar to pēc šī termiņa būs iespējams atjaunot arī informāciju par teritorijām ar īpašiem noteikumiem, kuras pašvaldības būs noteikušas kā degradētās teritorijas.

Saskaņā ar Vides politikas pamatnostādņem 2021.–2027.gadam²⁷³ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai saistībā ar degradēto derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivāciju līdz 2027.gadam:

- jāizstrādā degradēto derīgo izrakteņu ieguves vietu identificēšanas un rekultivācijas kritēriji;
- jāievieš finanšu un organizatoriskie instrumenti, kas sekmē savlaicīgu ieguves vietu rekultivāciju un nerada jaunas degradētas ieguves vietas;
- jānosaka un jāievieš vēsturisko kūdras ieguves vietu rekultivācijas pasākumi.

Ieteikumi

Lai nodrošinātu derīgo izrakteņu ieguves vietu konservācijas prasību ievērošanu, Valsts vides dienestam pilnveidot uzraudzību pār derīgo izrakteņu ieguves regulējošo normatīvo aktu prasību ievērošanu.

Lai nodrošinātu, ka *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrs* satur pilnīgu informāciju par atradņu rekultivāciju/konservāciju, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai izvērtēt iespēju normatīvajos aktos paredzēt pienākumu iesniegt Centram konservācijas aktu un noteikt atbildīgo institūciju par rekultivācijas akta nosūtīšanu.

Lai būtu iespējams identificēt derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas pārraudzības uzsākšanas brīdi, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai izvērtēt iespēju normatīvajos aktos noteikt kritērijus derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas identificēšanai.

Lai novērstu situāciju, ka derīgo izrakteņu atradnes pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas netiek rekultivētas, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai rast risinājumu finanšu nodrošinājuma izveidei ne tikai kristāliskā pamatklintāja iežu ieguves vietu rekultivācijai, bet arī pārējo derīgo izrakteņu atradņu rekultivācijas nodrošināšanai.

Lai mērķtiecīgi un savlaicīgi plānotu izdevumus derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas veikšanai un pilnveidotu gada pārskatu kvalitāti, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai sadarbībā ar Finanšu ministriju un Valsts kasi informēt derīgo izrakteņu ieguvējus (uzņēmumus un pašvaldības) par uzkrājumu rekultivācijas veikšanai veidošanas nepieciešamību.

²⁶⁹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas darbības stratēģija 2020.–2022.gadam (apstiprināta ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 28.02.2020. rīkojumu Nr.1-2/36).

²⁷⁰ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 12.09.2022. e-pasta vēstule.

²⁷¹ Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 17.pants.

²⁷² Zemes pārvaldības likuma 18.panta otrā daļa.

²⁷³ Vides politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam (apstiprinātas ar MK 31.08.2022. rīkojumu Nr.583), 6.rīcības virziens: Degradēto derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas viedoklis

Par veikto revīziju

Ministrijas ieskatā veiktā revīzija bija nepieciešama un tā ir veikta īstajā laikā. Ministrija pateicas Valsts kontrolei par rūpīgo faktu un apstākļu analīzi, kas ļauj uzlabot procesus un kopējo zemes dzīļu pārvaldību Latvijā. Vienlaikus jāmin, ka pasākumi attiecībā uz zemes dzīļu pārvaldības uzlabošanu tiek īstenoti pastāvīgi, gan veicot uzlabojumus tiesību aktos, gan praktiskajā pārvaldībā (kontroles, datu kvalitāte utt.). Ministrija jau iepriekš ir identificējusi nepieciešamos uzlabojumus zemes dzīļu pārvaldības jomā un jau Vides politikas pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam²⁷⁴ ir ietverti vairāki rīcības virzieni, kas attiecas uz zemes dzīļu un derīgo izrakteņu jomas pārvaldības uzlabošanu. Šajos rīcības virzienos ietverti pasākumi, kas vērsti uz aprites ekonomikas principu ieviešanu derīgo izrakteņu ieguvē un izmantošanā (5. Rīcības virziens *Derīgo izrakteņu izmantošana aprites ekonomikas kontekstā un materiālu racionāla izmantošana*), pasākumi, kas paredzēti, lai sekmētu derīgo izrakteņu vietu rekultivāciju (6. Rīcības virziens *Degradēto derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācija*), kā arī pasākumi, lai uzlabotu zemes dzīļu izmantošanas procesa uzraudzību, tai skaitā ieviešot tālīzpētes tehnoloģijas zemes dzīļu kontroles procesā (8. Rīcības virziens *Efektīva zemes dzīļu izmantošanas procesa nodrošināšana*).

Par revīzijas secinājumiem

Attiecībā par revīzijas secinājumiem Ministrija pauž viedokli, ka zemes dzīļu joma pati par sevi ir komplicēta joma. Tās komplicētība ir saistīta ar zemes īpašumtiesībām, kas atbilstoši Civillikuma 1042. pantam, kurš nosaka “*Zemes īpašniekam pieder nevien tās virsa, bet arī gaisa telpa virs tās, kā arī zemes slāņi zem tās un visi izrakteņi, kas tajos atrodas.*”, ir visai atšķirīga no citu valstu prakses.

Valsts kontroles konstatēto problēmu pamatā ir jāmin arī iepriekš ilgstošu laiku bijušais politiskās gribas trūkums uzlabot zemes dzīļu jomas pārvaldību, kā arī nepietiekama kapacitāte un nepietiekamu resursu novirzīšana šīs jomas jautājumu risināšanai. Šie ir vērtējami kā būtiski šķēršļi, un tie jāņem vērā arī, plānojot zemes dzīļu nozares pārvaldības turpmāko attīstību. Tā, piemēram, Ministrijā zemes dzīļu pārvaldības jomā ir tikai viena amata vieta, no kuras 85 % slodzes paredzēta zemes dzīļu jautājumu risināšanai (tai skaitā normatīvo aktu projektu sagatavošanai, saskaņošanai un virzībai).

Par revīzijas ieteikumiem

Revīzijas ieteikumi Ministrijai ir saprotami un skaidri, un tie palīdzēs uzlabot datu pieejamību un caurskatāmību par zemes dzīlēm. Revīzijas ieteikumi palīdzēs Ministrijai virzīt to pasākumu īstenošanu, kas jau ir uzsākti zemes dzīļu pārvaldības jomā. Vienlaikus vēršam uzmanību, ka, lai novērstu daļu no problēmām, kuras Valsts kontrole ir identificējusi, jau notiek darbs ar datu kvalitātes uzlabošanu, kontroles risinājumu uzlabošanu un nepieciešamajām izmaiņām tiesību aktos. Jāatceras, ka efektīvai zemes dzīļu jomas pārvaldībai (it īpaši aprites ekonomikas aspektā) nozīmīga ir arī citu resoru iestāžu sadarbība noteiktu jautājumu risināšanā (piemēram, attiecībā uz būvmateriālu apritīguma veicināšanu utt.). Derīgo izrakteņu jomā kā nozīmīgs aspekts jāņem vērā arī tirgus pieprasījums, ko veido pamatā

²⁷⁴ <https://likumi.lv/ta/id/335137-par-vides-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

pieprasījums pēc noteiktas struktūras materiāliem, līdz ar to ne vienmēr Latvijā iegūtie derīgie izrakteņi ir noderīgi noteiktu projektu realizācijai (piemēram, dzelzceļa būvniecībā utt.).

Par revīzijas ieteikumu ieviešanu

Lai nodrošinātu revīzijas ieteikumu ieviešanu, Ministrija plāno veikt laika grafikā ziņošanai par ieteikumu ieviešanu norādītās darbības. Vienlaikus informējam, ka jau iepriekš ir uzsākta un tiek turpināta vairāku ieteikumu ieviešana (piemēram, ieteikums attiecībā uz pārskatu iesniegšanu elektroniskā veidā tiek realizēts jau šobrīd, kā arī ir sagatavots grozījumu projekts Ministru kabineta 21.08.2012. noteikumos Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība", kuru plānots līdz 31.03.2023. nodot saskaņošanā ministrijām un institūcijām).

Ministrija pateicas Valsts kontrolei par veikto revīziju, apjomīgo un būtisko izvērtējumu un sagatavotajiem ieteikumiem, no kuriem daļa attiecas uz darbībām, kas jau tiek īstenotas. Ieteikumi palīdzēs attīstīt un pilnveidot zemes dzīļu pārvaldības sistēmu Latvijā.

Revīzijas raksturojums, metodes un kritēriji

Revīzijas mērķis

Revīzijas mērķis ir pārlicināties, vai Latvijā tiek nodrošināta ilgtspējīga derīgo izrakteņu pārvaldība, tas ir:

- vai ir nodrošināta ilgtspējīga derīgo izrakteņu pārvaldības politika;
- vai kontrole pār derīgo izrakteņu ieguves vietām tiek vieta tā, lai nodrošinātu ilgtspējīgu derīgo izrakteņu izmantošanu un vides saglabāšanu.

Ilgspējīga pārvaldība nozīmē resursu pārvaldīšanu un izmantošanu tādā veidā un apjomā, kas saglabā to potenciālu īstenot vides, tajā skaitā klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanās, ekonomiskās un sociālās funkcijas vietējā, nacionālā un globālā līmenī tagad un nākotnē, un kas nerada draudus citām ekosistēmām²⁷⁵.

Juridiskais pamatojums

Apvienotā (atbilstības/lietderības) revīzija “Vai Latvijā tiek nodrošināta ilgtspējīga derīgo izrakteņu pārvaldība?” ir veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles 2021., 2022. un 2023.gada darba plānu un Ceturtā revīzijas departamenta 17.05.2021. revīzijas grafiku Nr.2.4.1-15/2021.

Revīziju veica revīzijas grupas vadītājs vecākais valsts revidents Jānis Salenieks, vecākā valsts revidente Vineta Šņepste, valsts revidente Jūlija Orlova un valsts revidente Olga Loginova, valsts revidente Dace Paegle (līdz 13.06.2021.), valsts revidents Pēteris Bricis (līdz 20.05.2022.), atbildīgā sektora vadītāja Aija Feldmane un departamenta direktore Inga Vilka, pamatojoties uz Valsts kontroles Ceturtā revīzijas departamenta 17.05.2021. revīzijas grafiku Nr.2.4.1-15/2021.

Revidentu un revidējamās vienības atbildība

Valsts kontroles revidenti ir atbildīgi par revīzijas ziņojuma sniegšanu, kas pamatojas uz revīzijas laikā gūtiem atbilstošiem, pietiekamiem un ticamiem revīzijas pierādījumiem.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Valsts vides dienests un Centrs ir atbildīgi par normatīvo aktu ievērošanu un revidentiem sniegtās informācijas patiesumu.

Revīzijas apjoms un ierobežojums

Revīzija ir veikta saskaņā ar Latvijas Republikā atzītiem starptautiskajiem revīzijas standartiem (*ISSAI 400* “Atbilstības revīziju veikšanas pamatprincipi”, *ISSAI 4000* “Atbilstības revīzijas standarts” un *ISSAI 300* “Lietderības revīzijas veikšanas pamatprincipi”, *ISSAI 3000* “Lietderības revīzijas standarts”). Revīzija plānota un veikta tā, lai iegūtu pietiekamu pārlicību par revīzijas apjomā iekļauto revidējamo

²⁷⁵ Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnes 2020.–2030.gadam (atbalstītas ar MK 24.11.2020. rīkojumu Nr.696), Kopsavilkums.

vienību – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Valsts vides dienesta un Centra – veiktajiem pasākumiem ilgtspējīgas derīgo izrakteņu pārvaldības nodrošināšanā.

Revīzija veikta par laika posmu no 01.01.2019. līdz 30.06.2022., tomēr pilnīgai priekšstata iegūšanai par dažiem jautājumiem informācija ir apkopota arī par laiku ārpus minētā posma.

Revīzijas apjomā iekļautas šādas valsts institūcijas:

- Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija kā vadošā iestāde vides aizsardzības nozarē, kura izstrādā politiku zemes dziļu pārvaldībai un koordinē zemes dziļu pārvaldības procesu;
- Valsts vides dienests, kurš izsniedz derīgo izrakteņu ieguves licences un veic uzraudzību pār zemes dziļu izmantošanu atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- Centrs, kurš nodrošina ģeoloģiskās informācijas uzkrāšanu un apkopošanu.

Revīzijas ierobežojumi:

- revīzijas apjomā nav iekļauts jautājums par kūdras izmantošanas rezultātā radītajām siltumnīcefekta gāzu emisijām un to ietekmi uz klimata pārmaiņām;
- lai arī pazemes ūdeņi arī ir derīgie izrakteņi²⁷⁶, revīzijas apjomā šis derīgo izrakteņu veids nav iekļauts, jo šo jomu papildus regulē citi specifiski normatīvie akti²⁷⁷;
- revīzijas apjomā nav iekļauti ogļūdeņraži, jo šo jomu pārtrauga citas institūcijas – Ekonomikas ministrija un Būvniecības valsts kontroles birojs –, kā arī šajā jomā jau ir sniegti ieteikumi Valsts kontroles iepriekšējā revīzijā²⁷⁸ un patlaban notiek šo ieteikumu ieviešana²⁷⁹;
- revīzijas apjomā nav iekļauts jautājums par zemes dziļu izmantošanas īpašumtiesībām;
- revīzijā nav analizēta institūciju cilvēkresursu kapacitāte derīgo izrakteņu jomā;
- revīzijā konstatētais liecina, ka publiski pieejamie dati par derīgo izrakteņu krājumiem *Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā* nav pilnīgi un ticami. Tomēr atsevišķu secinājumu izdarīšanai šie dati tika izmantoti, ņemot vērā, ka tie ir vienīgie elektroniskā strukturētā veidā pieejamie dati, kas ļauj identificēt arī citas problēmas nozarē.

Revīzijas metodes

Revīzijā izmantotas šādas galvenās metodes:

- analizētas ārējo normatīvo aktu prasības un identificētas obligātās prasības;
- pārbaudīti Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Valsts vides dienesta un Centra iesniegtie dokumenti;
- intervētas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Valsts vides dienesta un Centra atbildīgās personas;
- intervēti biedrības “Būvmateriālu ražotāju asociācija” eksperti;
- intervēti derīgo izrakteņu ieguvēju pārstāvji, tajā skaitā AS “Latvijas valsts meži”;
- analizēti *Derīgo izrakteņu atradņu reģistra* dati;
- analizēti veiktās aptaujas rezultāti izlasē iekļautajās pašvaldībās.

²⁷⁶ Likuma “Par zemes dziļēm” 1.panta 3.punkts.

²⁷⁷ Ūdens apsaimniekošanas likums; MK 23.12.2003. noteikumi Nr.736 “Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju”.

²⁷⁸ Finanšu revīzija “Par Latvijas Republikas 2016.gada pārskatu par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem”.

²⁷⁹ Aktualizētais ieteikumu ieviešanas termiņš ir 02.01.2023.

Valsts kontroles aptauja par derīgo izrakteņu jautājumiem

Valsts kontrole revīzijas laikā aptaujāja pašvaldības par derīgo izrakteņu jautājumiem. Aptauja tika veikta par laika posmu no 01.01.2019. līdz 30.06.2021. Par atsevišķiem jautājumiem no pašvaldībām, kuras administratīvi teritoriālās reformas rezultātā tika apvienotas, tika iegūta informācija arī pēc 01.07.2021., t.i., pēc administratīvi teritoriālās reformas.

Aptaujas anketas tika izsūtītas 25 no 01.07.2021., t.i., pēc administratīvi teritoriālās reformas, izveidotām novadu pašvaldībām.

Kopumā informācija tika saņemta no 43 pašvaldībām, tajā skaitā:

- septiņām pašvaldībām, kurās administratīvi teritoriālās reformas ietvaros netika veiktas izmaiņas;
- 36 pašvaldībām, kas no 01.07.2021. administratīvi teritoriālās reformas ietvaros tika pievienotas citām pašvaldībām.

Katrai iepriekšminētajai pašvaldību grupai tika sagatavoti faktiskajai situācijai atbilstoši jautājumi – par izsniegtajām bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves atļaujām, bieži sastopamo derīgo izrakteņu ieguves kontroli, derīgo izrakteņu ieguves vietu rekultivācijas pārraudzību, kā arī potenciālo derīgo izrakteņu ieguves vietu uzrādīšanu pašvaldības teritorijas plānojumā.

Vērtēšanas kritēriji

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts / sasniegts daļēji
Vai Latvijā tiek nodrošināta ilgtermiņa derīgo izrakteņu pārvaldība?		
1. Vai ir nodrošināta ilgtermiņa derīgo izrakteņu pārvaldības politika?		
1.1. Vai ir izstrādāta derīgo izrakteņu pārvaldības politika?	Valsts rīcībpolitika ir pietiekama, lai nodrošinātu racionālu derīgo izrakteņu pārvaldību.	⊙ Kritērijs sasniegts daļēji. Attīstības plānošanas dokuments ir izstrādāts tikai kūdras resursiem, bet nav izstrādāta zemes dziļu izmantošanas stratēģija citām zemes dziļu jomām.
1.2. Vai <i>Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā</i> apkopotie dati par derīgo izrakteņu krājumiem sniedz patiesu informāciju par valstī pieejamajiem derīgajiem izrakteņiem?	<i>Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā</i> apkopotie dati par derīgo izrakteņu krājumiem sniedz patiesu (savlaicīgu, pārbaudītu, pilnīgu) informāciju par valstī apzinātajiem derīgajiem izrakteņiem.	⊗ Kritērijs nav sasniegts. <i>Derīgo izrakteņu atradņu reģistra</i> dati nesniedz pilnīgu un savlaicīgu informāciju par valstī pieejamajiem derīgajiem izrakteņiem, līdz ar to nav iespējams gūt informāciju ne par valstī kopumā iegūtajiem derīgajiem izrakteņiem, ne par derīgo izrakteņu krājumu atlikumiem un nevar ilgtermiņā plānot mērķtiecīgu zemes dziļu turpmāko izmantošanu.
1.3. Vai tiek radīti pietiekami stimuli otrreizējo izejvielu (atkritumu šķirošana) izmantošanas veicināšanai, lai mazinātu primāro izejvielu (derīgie izrakteņi) ieguvu?	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir veikusi izvērtējumu par nepieciešamajiem pasākumiem neatjaunojamo dabas resursu aizsāšanai ar otrreizējām izejvielām.	⊗ Kritērijs nav sasniegts. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija nav veikusi izvērtējumu par nepieciešamajiem pasākumiem neatjaunojamo dabas resursu aizsāšanai ar otrreizējām izejvielām. Līdz ar to valstī nav radīti pietiekami stimuli otrreizējo izejvielu izmantošanas veicināšanai, tādējādi nemazinot primāro izejvielu – derīgo izrakteņu – ieguvu.
	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir veikusi	⊗ Kritērijs nav sasniegts. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija nav veikusi

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts / sasniegts daļēji
	darbības saskaņā ar veikto izvērtējumu.	izvērtējumu par nepieciešamajiem pasākumiem neatjaunojamo dabas resursu aizstāšanai ar otreizējām izejvielām.
2. Vai kontrole pār derīgo izrakteņu ieguves vietām tiek vieta tā, lai nodrošinātu ilgspējīgu derīgo izrakteņu izmantošanu un vides saglabāšanu?		
2.1.Vai tiek nodrošināta uz riskiem un vides prasību ievērošanu balstīta derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaužu plānošana un veikšana?	<p>Informācija par atradnēm tiek uzkrāta vienkopus, to izmantojot tālākai datu analīzei.</p> <p>Objektu pārbaužu atlases kritēriji, pēc kuriem tiek plānotas pārbaudes, nodrošina riskantāko objektu atlasī.</p> <p>Valsts vides dienesta reģionālajās vides pārvaldēs objektu pārbaužu atlases kritēriji pārbaužu plānu sagatavošanā tiek piemēroti pēc vienotiem principiem.</p> <p>Tiek nodrošināta savlaicīga normatīvo aktu prasību ievērošanas kontrole.</p> <p>Pārbaudes derīgo izrakteņu ieguves objektos tiek plānotas Valsts vides dienesta informācijas sistēmā "TULPE".</p>	<p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. Valsts vides dienests nav apkopojis tā rīcībā esošo informāciju elektroniskā strukturētā veidā, kā arī neizmanto un neanalizē <i>Derīgo izrakteņu atradņu reģistrā</i> jau uzkrātos datus.</p> <p>⊗ Kritērijs sasniegts daļēji. Valsts vides dienests pārbaudes plāno un veic, izvērtējot noteiktus kritērijus, kas norāda uz riskiem jomā, bet pārbaužu plānošanā netiek ņemtas vērā specifiskas tieši derīgo izrakteņu ieguvi regulējošās normatīvo aktu prasības.</p> <p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. 2022.gada pārbaužu plānā 62 % objektu iekļauti bez vērtējuma veikšanas.</p> <p>⊗ Kritērijs sasniegts daļēji. Valsts vides dienests derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu ievērošanas pārbaudes veic, neanalizējot normatīvo aktu prasību izpildi kopumā, tādējādi neizmantojot iespēju laikus identificēt un novērst vairāku normatīvo aktu prasību neizpildi.</p> <p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. 2022.gadā derīgo izrakteņu ieguves objektu pārbaudes ārpus informācijas sistēmas "TULPE" tika plānotas objektiem, kuriem derīgo izrakteņu ieguvei ir izsniegtas pašvaldību atļaujas. Kopumā 2022.gada pārbaužu plānā ir iekļauti 62 % objektu, kas pārbaudēm atlasīti ārpus informācijas sistēmas "TULPE".</p>
2.2.Vai Valsts vides dienesta veiktās dabas resursu nodokļa pārbaudes par derīgo izrakteņu ieguvi veicina pareizu dabas resursu nodokļa aprēķina veikšanu?	<p>Valsts vides dienests analizē informāciju par dabas resursu nodokļa aprēķinu.</p> <p>Valsts vides dienests dabas resursu nodokļa pārbaudes veic, balstoties uz datu analīzi, atlasot riskantākos objektus.</p>	<p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. Lai arī Valsts vides dienestam ir jākontrolē dabas resursu nodokļa aprēķina pareizība, dienesta rīcībā ir informācija tikai par samaksāto dabas resursu nodokli.</p> <p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. Valsts vides dienests, sagatavojot pārbaudes plānu, nevērtē kritērijus, kas saistīti ar dabas resursu nodokļa aprēķina pareizību.</p>

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts / sasniegts daļēji
	Pārbaudēs konstatētie dabas resursu nodokļa aprēķina pārkāpumi tiek novērsti, aprēķinot nodokli.	<p>⊗ Kritērijs sasniegts daļēji. Valsts vides dienesta inspektori pārbaudēs, konstatējot dabas resursu nodokļa aprēķina neatbilstības, kas saistītas ar aprēķinā izmantotās nodokļa likmes neatbilstību normatīvajam aktam²⁸⁰ vai uzskaites datiem neatbilstošu ieguves / dabas resursu lietošanas apjomu, norāda neatbilstības novēršanai veicamās darbības – nodokļa aprēķināšanu un/vai nomaksu pilnā apmērā. Tomēr revīzijas izlasē iekļautajos gadījumos 40 % nodokļu maksātāji pēc Valsts vides dienesta pārbaudes nav veikuši darbības neatbilstību novēršanai.</p>
2.3.Vai tiek veicināta ilgtspējīga vides saglabāšana, nodrošinot pilnvērtīgu derīgo izrakteņu ieguves vietas izmantošanu pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas, veicot tās rekultivāciju?	Rekultivācija sāka gada laikā pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas.	<p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. Normatīvais regulējums nenosaka kritērijus derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas brīža noteikšanai. Derīgo izrakteņu ieguvējs ir tas, kurš faktiski zina, kad ir pabeigta derīgo izrakteņu ieguve un uzsākta atradnes rekultivācija. Tomēr derīgo izrakteņu ieguvējam nav noteikts pienākums par to informēt atbildīgās institūcijas.</p>
	Ir apkopota informācija par objektiem, kuros jāveic rekultivācija.	<p>⊗ Kritērijs sasniegts daļēji. Valsts vides dienests ir apkopojis informāciju par derīgo izrakteņu ieguves vietām, kurās derīgo izrakteņu ieguve tuvojas izsniegtā ieguves limita beigām, un ir informējis derīgo izrakteņu ieguvējus par iespējamo nepieciešamību veikt ieguves vietas rekultivāciju. Tomēr Valsts vides dienests ir apzinājis tikai tās ieguves vietas, kurās ieguve ir veikta 2020.gadā, līdz ar to nav identificētas 54 ieguves vietas jeb 68 %, kurās, iespējams, arī jāveic rekultivācija.</p>
	Tiek monitorēta rekultivācijas gaita.	<p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. Normatīvais regulējums detalizēti nenosaka, kas pašvaldībām jādara, pārraugot rekultivācijas veikšanu. Faktiski pašvaldības dažādi izprot rekultivācijas pārraudzības funkciju, un daļa pašvaldību nav veikušas pasākumus rekultivācijas pārraudzībai.</p>
	Izstrādāts plāns vēsturisko vietu rekultivācijai.	<p>⊗ Kritērijs nav sasniegts. Plāns degradēto vietu rekultivācijai nav izstrādāts. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija degradēto teritoriju sarakstu plāno aktualizēt līdz 31.12.2025., kad pašvaldības būs izstrādājušas teritorijas plānojumus.</p>

²⁸⁰ Dabas resursu nodokļa likuma 1.pielikums.

Revīzijas jautājums	Noteiktais kritērijs	Kritērijs ir sasniegts / nav sasniegts / sasniegts daļēji
	Pašvaldības zemesgabalu nomas līgumos par derīgo izrakteņu ieguvī ir paredzējušas nodrošinājumu derīgo izrakteņu ieguvēja pienākumam pēc derīgo izrakteņu izstrādes veikt atradnes rekultivāciju.	⊗ Kritērijs nav sasniegts. Apkopojot Valsts kontroles pašvaldību aptaujas rezultātus par derīgo izrakteņu jautājumiem, tika konstatēts, ka 19 no 21 pašvaldības jeb 90 % noslēgtajos līgumos par derīgo izrakteņu ieguvī pašvaldības īpašumos nav paredzējušas finanšu nodrošinājumu derīgo izrakteņu ieguves vietas rekultivācijas veikšanai.
2.4.Vai izveidotā sodu sistēma par zemes dzīļu aizsardzības un izmantošanas noteikumu pārkāpumiem nodrošina zemes dzīļu racionālu izmantošanu un aizsardzību?	Valsts vides dienestā ir piemēroti vienoti soda sankciju piemērošanas principi.	⊙ Kritērijs sasniegts daļēji. Valsts vides dienests, lai ieviestu vienotu sankciju piemērošanu un noteiktu galvenos principus administratīvā soda un citu piespiedu līdzekļu piemērošanai par pārkāpumiem vides jomā, ir izstrādājis <i>Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politiku</i> ²⁸¹ . Viena no šīs politikas daļām nosaka <i>Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politiku zemes dzīļu izmantošanas jomā</i> ²⁸² , tomēr šajā dokumentā nav norādīts, ka par dabas resursu ieguvī virs limitā noteiktā apjoma vai bez atļaujas vai licences ir jāpiemēro vienas sankciju sistēmas divas papildinošas daļas – administratīvā atbildība un dabas resursu nodokļa desmitkārtā likme.
	Pēc piemērotajām soda sankcijām netiek veikti atkārtoti pārkāpumi zemes dzīļu izmantošanā.	⊙ Kritērijs ir sasniegts daļēji. Pēc piemērotajām soda sankcijām 14 % gadījumu ir veikti atkārtoti pārkāpumi zemes dzīļu izmantošanā.

Sektora vadītāja

Aija Feldmane

Departamenta direktore

Inga Vilka

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI
PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO
PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU

²⁸¹ Valsts vides dienesta “Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politikas” vispārīgā daļa (apstiprināta ar Valsts vides dienesta 27.12.2021. rīkojumu Nr.1.2/CS/38/2021).

²⁸² Valsts vides dienesta “Administratīvo sodu un piespiedu līdzekļu politika zemes dzīļu jomā” (apstiprināta ar Valsts vides dienesta 06.09.2022. rīkojumu Nr.1.2/CS/22/2022).

1.pielikums. Valsts vides dienesta derīgo izrakteņu ieguves normatīvo aktu pārbaudes 2021. un 2022.gadā

Valsts vides dienesta reģionālā vides pārvalde	2021.gads					2022.gads				
	Plānotās pārbaudes (aktualizētais plāns)	Faktiskās pārbaudes			Faktiskās pārbaudes pret plānotajām pārbaudēm, %	Plānotās pārbaudes (sākotnējais plāns)	Faktiskās pārbaudes (2022.gada 1.pusgadā)			Faktiskās pārbaudes pret plānotajām pārbaudēm, %
		Derīgo izrakteņu ieguves/lietošanas licences/atļaujas	Nav atļaujas	Faktiskās pārbaudes kopā			Derīgo izrakteņu ieguves/lietošanas licences/atļaujas	Nav atļaujas	Faktiskās pārbaudes kopā	
Kurzeme	180	76	15	91	50,6	152	15	8	23	15,1
Latgale ²⁸³	40	60	15	75	187,5	122	18	4	22	18,0
Lielrīga	95	46	29	75	78,9	107	23	9	32	29,9
Vidzeme	104	71	11	82	78,8	121	27	13	40	33,1
Zemgale	61	35	12	47	77,0	92	23	9	32	34,8
Kopā:	480	288	82	370	77,1	594	106	43	149	25,1

²⁸³ Ieskaitot Daugavpils reģionālo vides pārvaldi un Rēzeknes reģionālo vides pārvaldi, kuras 01.07.2021. tika reorganizētas, pievienojot Latgales reģionālajai vides pārvaldei.

2.pielikums. *Krājumu bilancēs* veiktie labojumi²⁸⁴

<i>Labojuma veikšanas gads</i>	<i>Labojumu skaits</i>	<i>Būvmateriālu izejvielas²⁸⁵, tūkst. m³</i>		<i>Kūdra tūkst. t</i>	
		<i>Palielinājums</i>	<i>Samazinājums</i>	<i>Palielinājums</i>	<i>Samazinājums</i>
2010	4		-21,40		
2011	2		-5,68		
2012	1	81,68			
2014	1		-78,50		
2016	4		-77,03		
2017	12	10,03	-115,18		-5,79
2018	3	16,95	-58,70		
2019	10		-54,53		
2020	34	88,63	-301,87		
2021	34	560,41	-230,40	58,84	-68,53
Kopā	105	757,7	-943,29	58,84	-74,32

²⁸⁴ Iekļauti labojumi, kas veikti gan pēc derīgo izrakteņu ieguvēju iesniegtajiem datiem, gan pēc Valsts vides dienesta un Centra speciālistu identificētām kļūdām; izmaiņu veids: kļūdas labojums, iepriekšējā gadā neuzskaitīta ieguve, citas krājumu izmaiņas.

²⁸⁵ Dolomīts, kaļķakmens, māls, smilts, smilts-grants.

3.pielikums. Virs rūpnieciski iegūstamā apjoma iegūtie derīgie izrakteņi

Derīgo izrakteņu ieguves vieta	Derīgo izrakteņu veids	Rūpnieciski iegūstamais apjoms, tūkst. m ³	Līdz 31.12.2021. iegūtie derīgie izrakteņi, tūkst. m ³	Virs rūpnieciski iegūstamā apjoma iegūtie derīgie izrakteņi,	
				tūkst. m ³	%
Nr.1	smilts	34,3	41,78	-7,48	22
Nr.2	smilts-grants	6,55	7,35	-0,8	12
Nr.3	smilts	93,84	101,61	-7,77	8
Nr.4	smilts smilts-grants	231,57	288,59	-57,02	25
Nr.5	smilts smilts-grants	98,13	105,75	-7,62	8
Nr.6	smilts-grants	53,7	78,59	-24,89	46
Nr.7	mālsmilts	24,7	39,88	-15,18	61
Nr.8	smilts	2,82	5,04	-2,22	79
Nr.9	smilts-grants	34,88	47,06	-12,18	35
Kopā	x	580,49	715,65	-135,16	x

4.pielikums. Nodokļu maksātāju aprēķinātā dabas resursu nodokļa atbilstība dabas resursu ieguves un/vai lietošanas apjomiem

Aprēķinātā nodokļa apmēra atbilstība derīgo izrakteņu ieguves apjomiem	2019.gads			2020.gads			2021.gads		
	Derīgo izrakteņu ieguvēju skaits	Iespējamais nodokļa apmērs, euro	Aprēķinātais nodokļa apmērs, euro	Derīgo izrakteņu ieguvēju skaits	Iespējamais nodokļa apmērs, euro	Aprēķinātais nodokļa apmērs, euro	Derīgo izrakteņu ieguvēju skaits	Iespējamais nodokļa apmērs, euro	Aprēķinātais nodokļa apmērs, euro
Nodokļa maksātājs ir iesniedzis Nodokļa pārskatu Valsts ieņēmumu dienestā un aprēķinājis dabas resursu nodokli, un iesniedzis Ieguves pārskatu Valsts vides dienestā									
Neatbilstības apmērs nepārsniedz 100 euro	172	1 305 325	1 305 387	181	1 967 115	1 967 024	130	2 004 752	2 004 497
Neatbilstības apmērs pārsniedz 100 euro	89	1 901 109	1 925 702	86	1 642 902	1 702 240	101	1 941 143	2 188 328
<i>t.sk. derīgo izrakteņu ieguvēji, kuriem ir tikai derīgo izrakteņu ieguves licences, atļaujas</i>	49	521 779	538 869	47	454 563	446 945	67	731 649	815 181
<i>t.sk. derīgo izrakteņu ieguvēji, kuriem ir derīgo izrakteņu ieguves licences, atļaujas un citas atļaujas</i>	40	1 379 330	1 386 833	39	1 188 339	1 255 295	34	1 209 494	1 373 147
Nodokļa maksātājs ir iesniedzis Nodokļa pārskatu Valsts ieņēmumu dienestā un aprēķinājis dabas resursu nodokli vai iesniedzis Ieguves pārskatu Valsts vides dienestā									
Ir veikta derīgo izrakteņu ieguve, aprēķinātais nodoklis Nodokļa pārskatā nav norādīts	28	45 880	0	28	70 294	0	24	92 451	0
Nav veikta derīgo izrakteņu ieguve, aprēķinātais nodoklis Nodokļa pārskatā ir norādīts	92	0	271 133	72	0	190 636	59	0	261 559
<i>t.sk. derīgo izrakteņu ieguvēji, kuriem ir tikai derīgo izrakteņu ieguves licences, atļaujas</i>	60	0	193 583	51	0	138 198	41	0	125 205
<i>t.sk. derīgo izrakteņu ieguvēji, kuriem ir derīgo izrakteņu ieguves licences, atļaujas un citas atļaujas</i>	32	0	77 550	21	0	52 438	18	0	136 354
Kopā	381	3 252 314	3 502 222	367	3 680 311	3 859 900	344	4 038 346	4 454 384

5.pielikums. Derīgo izrakteņu ieguves vietu skaits, kurās līdz 30.06.2022. nav veikta konservācija un kurām attiecīgā gada beigās ir beigusies ieguves atļauja vai licence (uzkrājošā veidā)

